

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Kristýna Flanderová

Formální stránka simultánního tlumočení ve vztahu k tlumočnické praxi
(teoreticko-empirická studie na anglicko-českém materiálu)

The Interplay of Product Form and Experience in Simultaneous Interpreting: an Analysis
of Theory and Practice Pertaining to English-Czech Material

Praha, 2014

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Timarová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí své diplomové práce, Mgr. Šárce Timarové, Ph.D., za její podnětné a cenné připomínky při vedení této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem 22 tlumočnickům, studentům a absolventům tlumočnictví, a 30 posluchačům, kteří mi věnovali svůj čas a zúčastnili se experimentu k této diplomové práci.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. 8. 2014

.....

Kristýna Flanderová

Abstrakt

Tato diplomová práce zkoumá změny ve formální stránce výstupu simultánního tlumočení z angličtiny do češtiny ve vztahu k rostoucí tlumočnické praxi u studentů a absolventů tlumočnictví. Cílem je podat systematický přehled formálních nedostatků v simultánním tlumočení u tlumočnicků na různém stupni osvojování tlumočnické dovednosti. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je představen současný stav zkoumané problematiky a zjištění autorů předchozích studií, které se zabývaly formálními posuny na jazykové úrovni v simultánním tlumočení. Práce je založena na předpokladu, že s rostoucími zkušenostmi a s pravidelným cvičením zlepšuje tlumočnick formální stránku svého výstupu tak, aby projev plynul hladce a nerušil posluchače nestandardními jazykovými jevy. Dále se studie zabývá tím, jak působí formální stránka tlumočnického výstupu a její případné nedostatky na posluchače.

V empirické části je proveden tlumočnický experiment, který se dělí do dvou fází. První fáze je zaměřena na klasifikaci a kvantifikaci formálních posunů v simultánním tlumočení u tří kategorií tlumočnicků – začínajících studentů, pokročilých studentů a absolventů tlumočnictví. V druhé fázi hodnotí vybraná tlumočení ze všech skupin dle pokročilosti 30 posluchačů. Posluchači hodnotí na základě dotazníku jazykovou úroveň češtiny a výsledný dojem z tlumočení a porovnávají, které tlumočení jim připadá lepší či horší. Výsledky studie potvrzují předpoklad, že s rostoucí praxí ubývá ve výstupu tlumočení formálních chyb na všech jazykových úrovních. Zastoupení druhů formálních chyb se mění podle fáze tlumočnického vývoje. Posluchači hodnotí nejlépe tlumočení absolventů, tedy výkony s nejnižším výskytem formálních chyb. Tlumočení začátečníků a pokročilých studentů hodnotí podobnými známkami, souvislost mezi počtem chyb a výslednou známkou není u těchto skupin jednoznačná. Nejhorší hodnotí posluchači výkony s vysokým výskytem narušení plynulosti projevu a syntaktických chyb, lépe hodnotí tlumočení s častými lexikálními a morfologickými posuny.

Klíčová slova

Simultánní tlumočení, formální stránka výstupu, formální chyby, narušení plynulosti projevu, syntaktické posuny, lexikální posuny, morfologické posuny, začátečník, pokročilý student, absolvent tlumočnictví, posluchač tlumočení, tlumočnická praxe, hodnocení tlumočení

Abstract

This thesis addresses the issue of the interplay of product form changes and experience in simultaneous interpreting from English into Czech comparing students and graduates in Interpreting. The purpose of this study is to conduct a systematic overview of language form errors in simultaneous interpretation performed by interpreters on different stages of acquiring interpreting skills. The study is divided into two sections – theoretical and empirical. The theoretical section introduces the current state of knowledge and the findings of previous studies concerning product form changes on a language level in simultaneous interpreting. The present study is based on the assumption that growing experience and regular interpreting exercise improve interpreter's output form achieving thus a smooth and fluent interpreting performance without any language disfluencies unpleasant to the listener. The study also addresses listener's perception of the language form of interpreter's output with all of its potential infelicities.

The empirical section consists of an experiment which is divided into two parts. The first part aims at classifying and quantifying product form changes in simultaneous interpreting performed by three groups of interpreters – beginning students, advanced students and graduates in Interpreting. The second part comprises evaluation of selected interpretations from all the afore-mentioned groups by 30 listeners. Listeners fill in a questionnaire about their perception of the language quality of Czech and their overall impression of the interpreters' output; and compare individual interpreters' performances on a scale better/worse. The results of this study confirm that growing experience reduce the occurrence of language errors on all levels in interpreter's output. The proportion of language error types is dependent on the stage of interpreter's development. Listeners perceive as best the output of graduates in Interpreting whose performances have the lowest occurrence of language errors. The performances of beginning and advanced students are evaluated with similar marks, the relation between the number of errors and the overall mark is not clear in these two groups of interpreters. Listeners perceive as worst the performances with high occurrence of speech disfluencies and syntactic errors, they mark better the interpretations with frequent lexical and morfological errors.

Key words

Simultaneous interpreting, product form, language form errors, speech disfluencies, syntactic errors, lexical errors, morfological errors, beginner, advanced student, graduate in Interpreting, listener of the interpretation, interpreting experience, evaluation of the interpreting

Obsah

Úvod.....	8
A Teoretická část.....	9
1 Téma výzkumu	9
1.1 Formální stránka simultánního tlumočení, porušování formy a mluvenost	9
1.2 Hledisko posluchače	11
1.3 Vzdělávání tlumočnicků a tlumočnická praxe.....	12
2 Současný stav zkoumané problematiky	14
2.1 České závěrečné práce	14
2.2 Klasifikace chyb	15
2.3 Narušení plynulosti projevu – falešné začátky, opakování a opravy.....	16
2.4 Lexikální chyby – přechytlivost, nesprávný výběr slov, neobratná vyjádření a kalky	19
2.5 Morfosyntaktické chyby – narušená větná stavba, slovosled a chybná shoda větných členů	21
2.6 Fonologické chyby.....	24
2.7 Další chyby	24
2.8 Závěry	26
B Empirická část	29
3 Výzkumná otázka	29
3.1 Formální stránka výstupu simultánního tlumočení.....	29
3.2 Rozdíly ve formální stránce výstupu v závislosti na zkušenostech se simultánním tlumočením	29
4 Metoda	30
4.1 Pilotní studie a plán výzkumu.....	30
4.2 Materiály a postup	35
4.3 Účastníci výzkumu a podmínky	36
5 Výsledky	38
5.1 Formální chyby v závislosti na tlumočnické praxi	38
5.1.1 Celkový počet chyb v závislosti na tlumočnické praxi.....	38
5.1.2 Druhy chyb u jednotlivých skupin účastníků	39
5.1.3 Podíl druhů chyb u jednotlivých skupin tlumočnicků	40
5.2 Hledisko posluchače	49

5.2.1	Hodnocení jazykové úrovně simultánního tlumočení	49
5.2.2	Celkový dojem posluchače	52
5.2.3	Porovnání tlumočnických výstupů dle hodnocení posluchačů	54
6	Diskuze/Interpretace	56
6.1	Odpovědi na výzkumné otázky	56
6.2	Další zjištění	57
6.3	Hodnocení metody	64
6.4	Souvislost s předchozím výzkumem a náměty na další výzkum.....	66
	Závěr	72
	Bibliografie	74
	Seznam příloh.....	79
	Příloha 1 – Dotazník pro tlumočníky	80
	Příloha 2 – Dotazník pro posluchače.....	81
	Příloha 3 – Přepis originálu.....	83
	Příloha 4 – Počty a druhy chyb u jednotlivých tlumočnicků.....	85
	Příloha 5 – Hodnocení posluchačů	87

Úvod

Simultánní tlumočení je komplexní činnost vyžadující kromě speciálních předpokladů také postupný tlumočnický výcvik a dlouholetou praxi. Tlumočníci musí dokonale zvládnout převedení smyslu originálu a zároveň podat sdělení v adekvátní formě, aby mu posluchač porozuměl a neměl pochybnosti o tlumočnické kvalifikaci. Právě formální stránka výstupu značně vypovídá o tom, jaké má tlumočník praktické zkušenosti s tlumočením. V počátcích tlumočnické přípravy se studenti při převodu dopouštějí interferencí na všech jazykových úrovních a jejich výkon nezní jako přirozený projev, přestože se jedná o tlumočení do mateřského jazyka. Studenti musí být proto postupně seznamováni se všemi úskalími simultánního tlumočení a připravováni na zvládnutí této specifické činnosti.

Tato studie zkoumá, jakých formálních posunů se při simultánním tlumočení z angličtiny do češtiny dopouštějí tlumočníci s různou délkou odborné praxe a jak často k nim v závislosti na získaných zkušenostech dochází. Cílem studie je podat deskriptivní přehled nejčastějších formálních posunů, ke kterým dochází u studentů na začátku studia simultánního tlumočení, v jeho průběhu a po jeho absolvování. Práce by měla objasnit, jak se liší formální stránka výstupu u zmíněných skupin tlumočnicků. V následné fázi se pokusíme zjistit, jak působí tlumočení s rozdílným výskytem formálních posunů na posluchače. Na základě hodnocení jazykové stránky tlumočení i celkové kvality tlumočení ze strany posluchačů se pokusíme nalézt souvislosti mezi formální podobou tlumočnického výstupu a jeho výsledným vnímáním posluchači.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a empirickou. V teoretické části rozebereme současný stav zkoumané problematiky a poznatky autorů předchozích studií. V empirické části pak provedeme vlastní tlumočnický experiment v oblasti formálních nedostatků v simultánním tlumočení. Dále uvedeme, jak hodnotí posluchači vybraná tlumočnická vystoupení s různou frekvencí a druhem formálních posunů. Výsledky studie by měly poukázat na důležitost tlumočnické praxe a postupné přípravy budoucích tlumočnicků.

A Teoretická část

1 Téma výzkumu

1.1 Formální stránka simultánního tlumočení, porušování formy a mluvenost

Teoretické tlumočení (Seleskovitch 1968: 72–74, Seleskovitch and Lederer 1989: 38) dělí proces simultánního tlumočení na tři fáze, které Ivana Čeňková (1988: 22) shrnuje do společného modelu:

1. fáze – sdělení ve výchozím jazyce
2. fáze – dekodování obsahu
3. fáze – kódování sdělení v cílovém jazyce

Z hlediska tlumočnického výzkumu se dá podle Daniela Gilea (1991: 41–43) přímo zkoumat pouze tlumočnický vstup a výstup, tedy fáze první a třetí. U fáze druhé – procesu tlumočení – je vyvozování závěrů problematičtější a lze ji zkoumat pouze na základě výstupu. K hodnocení výstupu lze přistupovat z hlediska obsahu či z hlediska formy. Gile (2014) dokonce představil hypotézu, podle níž existují dva hlavní tlumočnické styly – styl založený na předání kompletní informace a styl zaměřený v první řadě na formu sdělení. Dle Gilea (2014) nebyla zatím v tlumočnickém výzkumu těmto stylům věnovaná dostatečná pozornost a je třeba se zmíněnou hypotézou dále zabývat.

Při simultánním tlumočení se tlumočnický ocitá v nepřírozené situaci, kdy je jeho úkolem převést smysl originálu tak, aby cílový příjemce sdělení pochopil, jako by poslouchal přímo autentického řečníka. Tlumočnický musí rozdělit svou pozornost mezi několik mentálních činností, jež vykonává najednou. Aby posluchač sdělení porozuměl, musí tlumočnický deverbálovat původní projev a vlastními slovy jej přirozeně vyjádřit v cílovém jazyce (Seleskovitch 1968: 159–163; Seleskovitch and Lederer 1989: 37–42, 149), většinou ve své mateřštině. Často ale dochází k tomu, že je tlumočnický ovlivněn strukturou výchozího jazyka, jejíž přenesení do jazyka cílového působí nepřirozeně a může vést ke zmatení příjemce, v horším případě k jeho naprostému nepochopení sdělované informace (Seleskovitch 1968: 168–169). Kromě struktury výchozího jazyka je tlumočnický ovlivněn i mnoha dalšími faktory (např. svými jazykovými znalostmi, podmínkami tlumočení či situačním kontextem), jež mají výrazný vliv na kvalitu výstupu. „Je zřejmé, že při porušení hladkého průběhu simultánního tlumočení dochází také k narušení schopnosti rozdělení pozornosti mezi oba druhy činnosti (poslech a mluvení) a tlumočnický převod je poznamenán různými chybami: přechytnutími, opravami, vynechávkami, nepochopením, chybným usouvztažením jednotlivých segmentů,

interferencí, nedosažením adekvátnosti a dokonce nezachováním invariantu informace.“ (Čeňková 1988: 72) Podobná narušení jazykové struktury se mohou vyskytovat i ve spontánním mluveném projevu. Již Sigmund Freud (1891, in Pöchhacker 1995: 74) přisuzoval zmatené vyjadřování a komolení slov u zdravých lidí stavu únavy či rozdělené pozornosti. Takový projev byl pak podle něj nesmírně nepříjemný na poslech. K těmto závěrům došel Freud ještě před začátkem tlumočnického výzkumu, jeho poznatky jsou však pro simultánní tlumočení relevantní.

Dle Henriho Barika (1975) a Janet Altmanové (1994) jsou formální chyby v simultánním tlumočení často způsobeny příliš krátkým odstupem od řečníka. Otto Kade (1971, in Kopczyński 1980: 101) dodává, že drží-li se tlumočnick příliš blízko za řečníkem, často začne větu nesprávně, snaží se opravit, až nakonec zjistí, že musí větu ukončit a začít znovu.

Franz Pöchhacker (1995) porovnával výskyt falešných začátků, oprav, přerázků, syntaktických a lexikálních narušení struktury u autentických řečníků a tlumočnicků příslušných projevů. Jeho hypotéza, že u tlumočnicků bude k takovým chybám docházet kvůli rozdělené pozornosti a závislosti na tempu řečníka častěji než u řečníků, se potvrdila jen částečně. Opravené chyby, neopravená přerázků a falešné začátky se vyskytovaly častěji u řečníků, lexikální a syntaktické složeniny byly častější u tlumočnicků. Při porovnávání náhodně vybraných odpovídajících úseků však chybovali více tlumočnicki. Lišily se také výkony jednotlivých tlumočnicků, u zkušenějších bylo zaznamenáno formálních nedostatků méně.

Shlesingerová (1994) potvrzuje, že tlumočnický výstup se pohybuje na rozhraní mluvenosti a psanosti. Dokazuje, že odpovídá-li styl originálu spíše psané formě, posune se tlumočení na ose mluvenost–psanost směrem k mluvenosti a naopak, je-li vstupní projev velmi neformální, jeho přetlumočení se na této ose posune směrem k psanosti. Dochází tedy dle autorky k tzv. vyrovnávacímu efektu. V souvislosti s tím obsahuje projev simultánního tlumočnicka také mnohé nestandardní prvky, včetně paralingvistických znaků, které vedou ke specifické „tlumočnické intonaci“. Ta se podle Shlesingerové vyznačuje nestandardními pauzami, hezitačními zvuky, nepřírozeným kladením slovního a větného přízvuku a častými změnami v tempu řeči.

Cílem tlumočení je zprostředkovat posluchači převod originálu v takové formě, aby příjemce sdělení rozuměl a zároveň ho nerušily žádné zmíněné nestandardní jevy. Podle Seleskovitchové a Ledererové (1989: 134) musí být promluva tlumočnicka perfektně srozumitelná, jako by se jednalo o autentický spontánní projev. Přestože tedy projev

simultánního tlumočnicka obsahuje prvky mluveného jazyka jako opakování, váhání či gramatické nepřesnosti, musí být jasný a přirozený.

1.2 Hledisko posluchače

Teoretikové tlumočení zkoumali, jak působí tlumočnický výkon na posluchače a došli k různým závěrům. Daniel Gile (2003) tvrdí, že cílový posluchač nepřisuzuje jazykové správnosti tlumočeného sdělení velkou důležitost. Andrzej Kopczyński (1994) uvádí, že posluchačům v tlumočení nejvíce vadí nesprávná terminologie, na druhé místo pak řadí příjemci právě nedokončené věty, narušenou gramatiku a nedostatečnou plynulost projevu. Výzkum očekávání příjemců AIIC (1994, in Mack and Cattaruzza 1995: 46) řadí špatnou srozumitelnost tlumočnickova vyjádření dokonce na první místo nespokojenosti příjemců. Kopczyński (1994) také uvádí, že odchylky vybočující z jazykové normy narušují komunikační funkci tlumočení a brání posluchači v porozumění. Karla Déjean Le Féalová (1990: 156) zmiňuje, že nestandardní syntax a neopravená přerážení odvádějí posluchačovu pozornost od jinak možná kvalitního tlumočení a jsou navíc velmi nepříjemné na poslech. Janet Altmanová ve své studii (1994) dodává, že posluchači považují falešné začátky a časté opravy tlumočnicka za vysoce rušivé a iritující. Příjemce se pak musí na sdělení více soustředit, aby dešifroval správný význam, a snižuje to jeho pohodlí. Při příliš častém výskytu rušivých prvků může posluchač tlumočení úplně přestat poslouchat, čímž komunikaci zcela ukončí.

Domníváme se proto, že pokud je tlumočnický výstup formulován nepřirozeně a obsahuje příliš mnoho jazykových chyb, může posluchač velmi rychle ztratit v tlumočnicka důvěru. Časté porušování formy navíc může vést ke ztrátě koherence a nepochopení sdělení, přestože tlumočnický výchozí informaci porozuměl.

1.3 Vzdělávání tlumočnicků a tlumočnická praxe

Aby takováto situace nenastala, musí tlumočnick své řemeslo perfektně ovládat. U tlumočení je obzvláště důležitá postupná výuka a s tím související praxe. Studenti tlumočení musí mít speciální předpoklady, které během studia a po jeho ukončení neustále rozvíjejí. Obzvláště v první fázi se ale musí potýkat s mnoha problémy, jež simultánní tlumočení pro začátečníky představuje. „Paralelní uskutečňování dvou druhů řečové činnosti, poslechu a mluvení, je velice náročné i pro zkušené konferenční tlumočnický. Bez předchozího výcviku, lingvistické a odborné přípravy a bez specifických psychofyzilogických vlastností tlumočnicka nelze této dovednosti dosáhnout. Tlumočnicki musí dokonale ovládat oba pracovní jazyky, aby zejména třetí fáze simultánního tlumočení, fáze realizace programu (kódování v jazyce cílovém), probíhala více či méně automaticky a redukovala se na řešení stereotypních úkolů.“ (Čeňková 1988: 59)

Mnozí autoři (Barik 1975; Lambert 1989, in Pöchhacker 2004: 167; Dillinger 1994; Padilla et al. 1995; Kurz 1996, in Pöchhacker 2004: 167) srovnávají ve svých výzkumech výkony profesionálních tlumočnicků se studenty tlumočení či bilingvními amatéry, aby poukázali na důležitost tlumočnické praxe. Z jejich studií logicky vyplývá, že výkony profesionálních tlumočnicků obsahují méně obsahových i formálních chyb než výkony studentů a amatérů. Barik (1971, 1975) dále uvádí, že základní rozdíl mezi méně a více zkušenými tlumočnický spočívá právě ve formální stránce vyjádření. Projevy méně zkušených tlumočnicků a amatérů jsou podle něj doslovnější, méně srozumitelné a často znějí nepřírozně, až „podivně“. Dále zjišťuje, že tlumočnický projev je obecně po formální stránce méně obratný než spontánní mluvený projev a obsahuje rovněž nezanedbatelný počet falešných začátků, oprav a dalších menších nedostatků ve výslovnosti a celkovém vyjadřování.

Jedině pravidelným cvičením si může student zvyknout na specifické podmínky simultánního tlumočení a vylepšovat jak obsahovou, tak formální stránku svého výstupu (Liu 2001, in Pöchhacker 2004: 168; Seleskovitch and Lederer 1989: 183–184). Právě zvládnutí formy vyjádření považují Seleskovitchová a Ledererová (1989: 172–178) za obzvláště obtížnou dovednost, ke které musí být studenti vedeni postupně. Ve své příručce uvádějí, že studenti se musí především naučit vyjadřovat myšlenky a nedržet se konkrétních slov. Často se podle nich stává, že začínající studenti hledají vhodné lexikální vyjádření, tím se přestanou pořádně soustředit na výstup a výsledkem je špatně vyjádřená myšlenka postrádající správnou gramatickou strukturu (1989: 34). Při nedostatečném zvládnutí deverbilizace se začínající studenti dopouštějí, mnohdy nevědomě, interferencí

na všech úrovních – fonetické, morfologické, syntaktické i lexikální (1989: 141). Autorky dále uvádějí, že jazykových chyb si studenti-posluchači při hodnocení svých spolužáků všímají jako prvních. I Janet Altmanová (1994) uvádí, že právě plynulost projevu a formální stránka tlumočení jasně odlišují výkon profesionálních tlumočnicků od studentů. Studenti se tedy podle ní musí více soustředit na výstup a dokonale si osvojit techniky jako dostatečný odstup, než se jim podaří dosáhnout formálně čistého výkonu.

I proto se domníváme, že ačkoli se obecně za důležitější považuje správné přenesení smyslu, bez adekvátní formy nemusí posluchač tlumočnickovi věřit, že mu skutečně podává informace obsažené v originále. Projev tlumočnicka se všemi vnějšími jazykovými znaky tedy považujeme za nesmírně důležitý.

2 Současný stav zkoumané problematiky

2.1 České závěrečné práce

V českých tlumočnických diplomových pracích zatím nebylo o tématu formálních chyb v simultánním tlumočení dostatečně pojednáno. U hodnocení tlumočení se jejich autoři zaměřují spíše na srovnání simultánního tlumočení s konsekutivním, tlumočení z listu, tlumočení s listem a tlumočení do cizího jazyka. Formální stránkou tlumočnickova projevu se zabývá bakalářská práce Venduly Šantrůčkové (2011). Pojednává sice o tlumočení z českého znakového jazyka, zjišťuje ale, že se pozorované chyby příliš neliší od simultánního tlumočení z mluvených jazyků. Jako své hlavní kategorie pro hodnocení tlumočnických výkonů si určuje doslovnost (lexikální a syntaktickou), gramatické nepřesnosti (chybná shoda, vyšínutí z vazby, nesprávná flexe), zpětné korekce (falešné začátky, rektifikace, opravená přechnutí), formulační nedostatky (opakování, nedokončené věty, výplňková slova), chyby z hlediska prozodie a postrádání smysluplnosti přetlumočené informace. Jako nejčastější chyby u 6 zkoumaných tlumočnicků zaznamenala Šantrůčková hezitační pauzy, výplňková slova a gramatické nepřesnosti. Dle našeho názoru ale autorka získaná data dostatečně nezpracovala, z původních 6 kategorií chyb jich nakonec vzniklo 13 a data od jednotlivých tlumočnicků se nedala srovnávat, protože měla od každého jiné množství materiálu. Pro tuto studii byla tedy jako východiska využita poznání jiných autorů.

Milena Kurillová se ve své diplomové práci (1998) zabývá posuny na morfologické, lexikální a syntaktické rovině jazyka, které jsou dle ní způsobeny nedostatečným zvládnutím tlumočnických strategií a postupů. Zvláštní kapitolu věnuje aktuálnímu členění větnému a slovosledu. Základním východiskem její analýzy je úvaha, že „ani skutečnost, že cílovým jazykem je jazyk mateřský a tlumočnick má odpovídající znalost výchozího jazyka, automaticky nezaručuje, že tlumočnickův projev bude bezvadný“ (Kurillová 1998: 10). Autorka zároveň předpokládá, že pouze ve svém mateřském jazyce je tlumočnick schopen podat při simultánním tlumočení odpovídající výkon. Výzkumu se účastnili 3 skupiny probandů – studenti po 2 semestrech simultánního tlumočení, po 4 semestrech simultánního tlumočení a 2 profesionální tlumočnicki, každý z nich tlumočil dva zadané projevy. Autorka zjistila značné jazykové posuny na morfologické, lexikální i syntaktické úrovni, a to především u nejméně zkušených tlumočnicků.

2.2 Klasifikace chyb

Kopczyński (1980) a Corder (1981) rozlišují dva základní druhy chyb, jež se dají aplikovat i na tlumočení. Jedná se o *chyby nedostatečné kompetence* (*errors of competence*), tedy chyby z neznalosti, kdy řečník poruší neznámé pravidlo, protože jazyk dokonale neovládá. Druhou kategorií jsou *errors of performance*, tedy chyby samotného vyjádření, jež narušují pravidlo, které je tlumočnickovi známo. Tento typ chyb je dle Kopczyńského (1980: 63) často způsoben nepozorností, stresem, únavou a podobnými faktory. Mezi *chyby nedostatečné kompetence* patří hlavně významové chyby, jichž si posluchač dle Kopczyńského (1980: 75, 82) bez znalosti originálu nemusí vůbec všimnout, pro tuto studii tedy nejsou relevantní. K oběma hlavním kategoriím dodává autor *errors of communicative appropriateness*, chyby narušující komunikační cíl. Pro tuto práci je stěžejní porušování známých jazykových pravidel, tedy zmíněné Corderovy a Kopczyńského *chyby vyjádření*. Při tlumočení do mateřského jazyka pak dochází z formálního hlediska pouze k *chybám vyjádření* (Kopczyński 1980: 102). Tento typ chyb se navíc vyznačuje tím, že si ho posluchač na rozdíl od významových posunů snadno všimne i bez znalosti originálu. Patří sem především nejružnější přechytnutí, váhání, zadrhávání, opakování a falešné začátky (Kopczyński 1980: 72, 82, 100).

Pöschhackerův výzkum (1995) zmiňovaný v předchozí kapitole této práce vychází z hypotézy, že v projevu simultánního tlumočnicka se vyskytuje více přechytnutí a formálních nedostatků než v přirozeném spontánním mluveném projevu. Přestože jeho výsledky ukazují, že některé kategorie formálních chyb (např. opravená přechytnutí) se vyskytují častěji u autentických řečníků, je třeba si uvědomit, že většina těchto řečníků nemluvila ve své mateřštině (Němci mluvící anglicky). Ve srovnání s řečníky, kteří se vyjadřovali v mateřštině, měli tlumočníci chyb výrazně více. U měření formálních chyb v jazyce navrhujeme proto zkoumat pouze rodilé mluvčí vyjadřující se ve svém mateřském jazyce, ať už jde o původní řečníky či tlumočníky.

Hieke (1981, in Tissi 2000) a Garnham a kol. (1981) navrhují klasifikační systémy chyb, jež berou v potaz jak zasaženou jazykovou jednotku (foném, morfém, slovo apod.), tak typ chyby (např. anticipace, perseverace, substituce). V následujícím shrnutí výzkumu jsme se pro přehlednost snažili zachovat právě dělení dle velikosti zasažené jazykové jednotky. Některá nejčastější pochybení, která mohou zasahovat i více jednotek, jsme pro jejich vysoký výskyt u mnoha autorů vyčlenili jako samostatnou kategorii (narušení plynulosti projevu). Z hlediska hodnocení formy tlumočnického výstupu se tedy autoři předchozích výzkumů zabývali zejména těmito posuny:

2.3 Narušení plynulosti projevu – falešné začátky, opakování a opravy

Falešné začátky spadají dle Kopczyńského (1980: 84) do fáze zpětného monitorování tlumočnického projevu. Tlumočnick začne formulovat sdělení, po chvíli jej ale opraví na jiné, tento jev je zpravidla doprovázen váháním, zadržáváním a pauzami. Caldognetto (1982, in Pio 2003: 76–77) dodává, že falešné začátky vedou k silnému narušení logické koherence sdělované informace. Dle Altmanové (1994) jsou falešné začátky pro posluchače vysoce rušivé a odvádí jeho pozornost od smyslu sdělení. Autorka doplňuje, že k těmto narušením plynulosti dochází převážně na začátku vět, protože řečníci často mezi jednotlivými myšlenkami udělají krátkou pauzu. Během té je tlumočnick-student dožene a začne převádět následující větu příliš rychle, aniž by si počkal na ucelený úsek.

Franz Pöchhacker (1995) charakterizuje falešné začátky jako jednotlivá slova, slovní spojení a nedokončené výpovědi, jež byly ponechány bez konce, protože se tlumočnick rozhodl pro jinou formulaci sdělení. Pöchhacker do termínu zahrnuje veškeré opravy (*repairs*) jazykově správných výrazů. Jeho falešné začátky se tedy neomezují pouze na začátky výpovědí, i když právě v nich se nacházejí nejčastěji. Dle Pöchhackerova výzkumu byly falešné začátky nejčastějším pochybením narušujícím strukturu textu. K falešnému začátku došlo u zkoumaných subjektů průměrně jednou za minutu projevu, tedy více než dvakrát častěji než k druhému a třetímu nejběžnějšímu typu chyb (opraveným a neopraveným přeroknutím) dohromady. Falešné začátky byly zaznamenány častěji u řečníků než u tlumočnicků. Jak ale již bylo zmíněno, tito řečníci nemluvili ve svém rodném jazyce. Při srovnání rodilých mluvčích bylo nepoměrně více falešných začátků zaznamenáno u tlumočnicků. Stejně tak při porovnání 15 odpovídajících úseků u řečníka a u tlumočení byl u tlumočnicků zaznamenán vyšší počet falešných začátků v celých 10 případech. Vysoký výskyt falešných začátků i u autentických řečníků dle Pöchhackera potvrzuje, že se jedná o prvek vlastní mluvenému projevu obecně, který není specifický pouze pro simultánní tlumočení.

Benedetta Tisiová zkoumá ve své analýze (2000) na studentech tlumočení, jak ovlivňují formální nedostatky výstup simultánního tlumočení a výsledné porozumění. I ona přichází s vlastními kategoriemi narušení plynulosti projevu, kam řadí falešné začátky, opakování a změny struktury. Na rozdíl od Pöchhackera (1995) Tisiová zjišťuje, že falešné začátky se vyskytují pouze v projevech tlumočnicků. Výskyt narušení plynulosti se ale v jejím výzkumu u tlumočnicků velmi liší případ od případu, proto nevyvozuje žádné obecnější závěry.

Mária Gósyová (2004; 2005, in Bakti 2010) navrhuje podrobnou taxonomii formálních nedostatků v projevu simultánního tlumočnicka na základě Leveltova modelu produkce řeči. Gósyová rozeznává dvě hlavní skupiny prvků, které narušují strukturu tlumočení: *nedostatky plynoucí z nejistoty* a *chyby*. Mezi *nedostatky plynoucí z nejistoty* řadí falešné začátky a opakování. Falešné začátky značí dle Gósyové (2005, in Bakti 2010) problémy ve fázi lexikálního výběru při produkci řeči. Ve výzkumech Andrey Tóthové (2007) a Márie Baktiové (2009), které obě použily klasifikaci Gósyové, byly falešné začátky třetí nejčastější chybou u studentů tlumočení i profesionálních tlumočnicků. Sonia Piová (2003) zaznamenala u studentů tlumočení přibližně stejný počet falešných začátků při tlumočení pomalejšího i rychlejšího projevu, absolutní čísla však byla velmi nízká. U profesionálních projevů nebyl ve studii Piové zaznamenán falešný začátek ani v jednom případě, z čehož autorka vyvozuje, že s rostoucí praxí se tlumočníci více soustředí na plynulost svého projevu.

Opakování je dle Kopczyńského studie (1980: 83) považováno za projev váhání, probíhá ve fázi plánování projevu před jeho samotnou realizací a projevuje se ve formě zdrhávání, opakování slov nebo jeho částí, a falešných začátků (1980: 82). Tissiová (2000) zdůrazňuje, že jde o nesémantické opakování slov či částí slov. Pokud má opakování stylistickou či rétorickou funkci, jako narušení plynulosti se počítat nedá (Tissi 2000; Caldognetto et al. 1982, in Pio 2003: 76–77). Dle Hiekeho (1981, in Rennert 2010: 104) slouží opakování k získání času pro tlumočnicka při plánování dalšího úseku tlumočení, zároveň pomáhá propojit dva mluvené úseky, které byly rozděleny pauzou či váháním. Ve studii Andrey Tóthové (2007) dochází k opakování (*restarts*) u tlumočnicků-studentů jako k nejčastějšímu narušení plynulosti (ve 34 % případů ze všech formálních posunů), u profesionálních tlumočnicků se opakování vyskytovalo jako třetí nejčastější pochybení (v 17 % procentech případů). Tato kategorie byla nejčastější i ve výzkumu Baktiové (2009) – u studentů tlumočení ve 26,5 % případů a u profesionálních tlumočnicků ve 36,5 % případů. Je důležité dodat, že Tóthová uvádí rovněž kategorii *repetitions*, tedy také opakování. Do *restarts* řadí opakování hlásek či slabik, do *repetitions* opakování celých slov, u studentů tlumočení jsou obě kategorie velmi časté, u profesionálů už je jejich podíl v rámci všech chyb struktury tlumočení nižší. *Restarts* značí dle autorky problémy koordinace lexikálního výběru s plánováním artikulace. Některé případy jejích *restarts* se blíží falešným začátkům u jiných autorů, zahrnuje totiž do této kategorie i případy, kdy tlumočnick vysloví první slabiku slova, poté vysloví slovo jiné, načež se vrátí k původnímu slovu. Vysoký výskyt *restarts* a *repetitions* vysvětluje Tóthová rozdělenou

pozorností a souběžností poslechu a mluvení, jež přirovnává k „práci v hluku“. Psycholingvistický výzkum produkce řeči v hlučném prostředí dokazuje, že v takových podmínkách představují opakování (*restarts* a *repetitions*) většinu formálních chyb narušujících plynulost projevu (Gósy 2007, in Tóth 2007).

Sonia Piová ve své analýze (2003) vlivu tempa řečníka na kvalitu tlumočení překvapivě zjistila, že opakování se vyskytovalo o něco více v pomalejším než v rychlejším projevu. Tento výsledek byl však ovlivněn výkony studentů, kteří se opakovali velmi často při pomalém i rychlém projevu, při pomalém však o něco méně. Profesionální tlumočníci se u rychlejšího projevu opakovali téměř dvakrát častěji než u pomalejšího. Obecně u nich ale bylo opakování v obou projevech zaznamenáno velmi málo, což dle autorky svědčí o tom, že s rostoucí praxí je vidět výrazné zlepšení v plynulosti projevu tlumočnicka.

Zpětné opravy jsou stejně jako falešné začátky součástí fáze monitorování tlumočnického výstupu (Kopczyński 1980: 84; Gerver 1969, in Barik 1975: 90). „Tlumočník si musí uchovávat výchozí text v paměti, vybavovat si ho a převádět do jazyka cílového a přitom kontrolovat vstup ze zpětné vazby a opravovat případné chyby.“ (Čeňková 2001: 136) Po opravení zůstane ale chybný výraz součástí sdělení, nedá se odstranit, protože už byl vyřčen. Šantrůčková (2011: 16) uvádí tři typy zpětných oprav – rektifikace, zpětné korekce a opravená přereknutí.

Dle Altmanové (1994) sice zpětné opravy napravují chybu tlumočnicka a dokládají zpětnou kontrolu, i tak však narušují plynulost projevu a tlumočník by se měl snažit se jim vyhnout, protože často matou posluchače, který pak v tlumočnicka ztrácí důvěru. Christelle Petiteová ve své studii (2005, in Bakti 2010) potvrzuje, že napravování již přetlumočeného výstupu značně narušuje plynulost projevu. I Čeňková (2006: 35) tvrdí, že některé menší chyby je naopak lepší neopravovat, pokud nijak významně nepoškozují výpověď z hlediska významu, tlumočník však musí odlišit drobné chyby od chyb vážnějších. Opravám se dá podle Altmanové (1994) v mnoha případech vyhnout delším odstupem.

Pöschhacker (1995) uvádí opravy jako jeden typ přereknutí, druhým typem jsou přereknutí neopravená. I opravy se v Pöschhackerově výzkumu vyskytovaly nejčastěji u řečníků – nerodilých mluvčích daného jazyka. Co se týče frekvence výskytu, byly opravy po falešných začátcích a neopravených přereknutích celkově třetí nejčastější chybou. Opravy byly také jediným pochybením, které bylo častější u řečníků než u tlumočnicků v přímém porovnání 15 odpovídajících úseků (v 10 vybraných textech bylo zaznamenáno více oprav u řečníků, ve 4 případech u tlumočnicků a v 1 případě bylo oprav u obou skupin

stejně). Opravená přeroknutí se pravidelně objevovala asi dvakrát častěji u řečníků než u tlumočnicků, což Pöhhacker považuje za zajímavý závěr, který by si zasloužil další zkoumání. Nižší výskyt oprav u tlumočnicků by dle něj mohl být připisován neschopnosti tlumočnicka zaznamenat či opravit chybný výraz z důvodu nedostatečné pracovní kapacity a času.

Benedetta Tissiová (2000) nazývá kategorii oprav *změny struktury (restructuring)*. Její *změny struktury* obsahují kromě samotných oprav také reformulace struktury věty, kdy se tlumočnick rozhodne říci to samé jinými slovy. Sonia Piová (2003) zjistila, že k opravám dochází častěji v rychlejším než v pomalejším projevu, rozdíl však nebyl příliš značný. Piová rovněž zaznamenala velké individuální rozdíly u jednotlivých tlumočnicků. Více oprav bylo zaznamenáno u profesionálních tlumočnicků.

2.4 Lexikální chyby – přeroknutí, nesprávný výběr slov, neobratná vyjádření a kalky

Henri Barik (1971, 1975) dělí ve své klasifikaci chyby zjištěné u tlumočnicků na *vynechávky*, *přidávání* a *substituce*. Většina těchto posunů zasahuje hlavně význam sdělení, formální stránky tlumočení se dotýkají pouze některé podkategorie zmíněných chyb. Pod *substituce* řadí Barik méně vážné sémantické chyby, tedy nepřesná přetlumočení slov, která se pak do daného kontextu nehodí a působí podivně. Mezi vážnější sémantické chyby pak spadají slova, která se do kontextu vůbec nehodí, a dle autora k nim došlo kvůli přeslechnutí originálu či kvůli zmatení tlumočnicka. Druhý případ se vztahuje na *nesprávné referenční vztahy*, kdy se například v originále vyskytují výrazy *rodiče* a *děti* a tlumočnick přetlumočí oba výrazy jako *děti*, aniž by si to uvědomil. Dle Barika není toto pochybení tak závažné jako zcela špatné přetlumočení slova na základě přeslechnutí (např. *parlamentní demokracie* místo *parlamentní diplomacie*), protože zmatené referenční vztahy posluchač ihned odhalí a v duchu je automaticky opraví, celkový smysl proto není narušen. Zmíněných lexikálních chyb se v Barikově výzkumu dopouštěli hlavně amatéři a méně pokročilí studenti tlumočení.

Andrzej Kopczyński ve své studii (1980) provedl analýzu chyb u 8 studentů tlumočení, již tlumočili simultánně i konsekutivně, do angličtiny (jazyka B) i do polštiny – své mateřštiny. Mezi lexikální chyby řadí jak posuny významové, tak formální, a uvádí, že mnoho lexikálních chyb posluchač ani nezaregistruje (ze všech zaznamenaných lexikálních chyb v jeho výzkumu to bylo 77 %, patří sem především posuny významu), pokud ovšem

nedojde k narušení obecně známých kolokací (tedy k chybám formálním) či k užití neologismů (1980: 75, 82, 107).

Lingvisté Boomer a Laver (1968: 4) charakterizují přechnutí jako bezděčné odchýlení od fonologického, gramatického či lexikálního záměru řečníka. Jsou způsobena akustickou záměnou a vychází z akustické podobnosti s jinými prvky projevu, s kterými interferují. Kopczyński (1980: 100) uvádí, že průměrný posluchač si přechnutí mnohdy ani nevšimne, neboť si je rovnou nahradí zamýšleným sdělením a nepřikládá jim důležitost. Mezi lexikální chyby řadí Kopczyński i nesprávnou terminologii.

Do kategorie lexikálních chyb se dají zařadit jak Pöchhackerova (1995) neopravená přechnutí, tak *lexikální složeniny* (*lexical blends*). K neopraveným přechnutím docházelo zhruba stejně u rodilých i nerodilých mluvčích, u vstupních projevů i u tlumočení. To naznačuje, že přechnutí jsou nedílnou součástí jakéhokoli typu řeči, ať už se jedná o spontánní projev, čtený projev či simultánní tlumočení. Mezi *lexikální složeniny* zahrnuje Pöchhacker výrazy, jež vznikly splynutím slov či spojení, která k sobě běžně nepatří. Lexikálních složenin bylo ze všech kategorií chyb zaznamenáno nejméně, u tlumočnicků pak třikrát více než u autentických řečníků. Výskyt těchto složenin by mohl být dle Pöchhackera přímým důsledkem vysoké náročnosti lexikálního zpracovávání v simultánním tlumočení.

Daniel Gile (1987) zkoumal výkony pěti studentů tlumočení během jednoho roku. Poté u každého z nich vyhodnotil průměrný počet chyb připadajících na 100 řádek transkripce (odpovídá 3–5 minutám projevu). Srovnával výkony u připravených či improvizovaných projevů, konsekutivního a simultánního tlumočení. Jako první kategorii pochybení si určil *neobratná vyjádření* (*maladresses*), do nichž zařadil neobratná vyjádření lexikální a stylistická. Tato odchýlení od normy nelze dle autora považovat přímo za chyby, jsou to však slova neobvykle užitá v daném kontextu, jichž si hodnotitelé transkripce ihned všimli. Neobratná vyjádření představovala většinu chyb, jež studenti ve svých projevech udělali – u simultánního tlumočení představovala 65 % ze všech chyb, v absolutních číslech bylo nejvíce pochybení zaznamenáno vždy u simultánního tlumočení. Velký výskyt neobratných vyjádření, především lexikálních, potvrzuje tvrzení Georgese Galicheta (1967, in Gile 1987: 426), že nevhodné užívání slov je jednou z hlavních obtíží francouzštiny. Dle našeho názoru se to samé dá říci i o všech ostatních jazycích a ve značné míře se tento fakt projevuje právě při simultánním tlumočení. Vyšší výskyt lexikálních a stylistických pochybení, ve srovnání s nižším výskytem gramatických a fonologických chyb, vysvětluje Gile (1987) tím, že u lexika a stylistiky má tlumočnick

nejširší možnost výběru variant, a právě proto u nich dochází častěji i k hezitačním pauzám. Do další Gileovy kategorie – *chyb (fautes)* se řadí vážnější lexikální chyby, které se od lexikálních neobratností liší tím, že tato slova vůbec neexistují, nejde jen o jejich nesprávné užití.

Janet Altmanová (1994) uvádí ve své klasifikaci jako lexikální chyby doslovné kalky. Tyto interference představují doslovné přeložení originálu slovo od slova tak, že výsledek zní v mateřském jazyce velmi nepřírozeně. Nepovažuje však tuto chybu za příliš vážnou, protože obsah je předán navzdory špatné struktuře a nevhodným slovním obrátům. Těchto pochybení se v korpusu Altmanové vyskytuje jen málo a autorka je připisuje nedostatečné analýze výchozího sdělení. Dodává, že problém by nastal v případě, kdy by se nepřírozených doslovných kalků vyskytovalo v přetlumočení příliš, vyžadovalo by to totiž od posluchače zvýšené soustředění a mohlo by se stát, že by kvůli špatné formě projevu přestal tlumočníka úplně poslouchat.

Čeňková (1988: 153–4) považuje lexikální posuny za jeden z nejrozšířenějších druhů jazykových chyb v tlumočnickově projevu. Kurillová (1998: 34, 45) uvádí, že pro posluchače jsou lexikální posuny nejsnadněji zachytitelné a působí na ně nejrušivěji. Dle výsledků její studie však lexikální jevy nebyly ani v jedné skupině tlumočnicků dominantní, častěji se vyskytovaly chyby syntaktické a morfologické. Mezi lexikálními posuny autorka nejčastěji zaznamenala mezijazykovou homonymii (u studentů i profesionálů), dále pak přenesení výrazu z původního textu beze změn či s morfologickou změnou (obojí pouze u studentů).

2.5 Morfosyntaktické chyby – narušená větná stavba, slovosled a chybná shoda větných členů

Mnoho autorů uvádí ve svých studiích kategorii *gramatických chyb*. Vzhledem k tomu, že v klasifikaci často zároveň uvádějí i lexikální, syntaktické a fonetické chyby, nepovažují výraz *gramatika* za zastřešující termín pro všechny tyto jazykové oblasti, ale užívají ho v užším smyslu. Do jejich *gramatické* kategorie zpravidla spadají morfosyntaktické chyby. V následujícím přehledu uvádíme výraz *gramatické chyby* pouze v případě, že tak jednu ze svých hodnotících kategorií nazývá autor studie. Všechny následující jevy však spadají do kategorie morfosyntaktické.

Syntaktické chyby rozděluje Andrzej Kopczyński (1980: 78) na tři typy – narušení větné stavby, nesprávný slovosled a nesprávnou shodu větných členů. V rámci narušené větné stavby rozlišuje nesprávné napojování větných členů v rámci věty, kam patří např.

nesprávné slovesné vazby, kontaminace či zeugmata; dále vyšinutí z větné vazby a zanedbání kohezních prostředků, jež vedou k utváření nesouvislých vět. V Kopczyńského studii představují chyby ve větné struktuře 52 % všech syntaktických chyb (kterých je celkem 21), chyby slovosledu 29 % a nesprávná shoda podmětu s přísudkem 19 %. Zároveň je potřeba poznamenat, že většina syntaktických chyb se objevila v simultánním tlumočení, k nesprávné shodě došlo v 75 % případů právě v simultánním tlumočení, k chybám ve slovosledu dokonce ve všech případech. Dle Kopczyńského se tak potvrdilo tvrzení, že specifické podmínky simultánního tlumočení způsobují tlumočnickovi obtíže se správnou formulací vět. Dále autor uvádí, že tyto chyby mohou být způsobeny i příliš krátkým odstupem od řečníka.

Pöhhacker uvádí jako jednu z kategorií chyb ve svém výzkumu (1995) *syntaktické složeniny* (*syntactic blends*), tedy případy vět a slovních spojení, které řečník dokončí jinak, než je začal. Jde o příklady vybočení z větné struktury. Syntaktické složeniny byly celkově o něco častější u tlumočnicků než u autentických řečníků, u obou skupin se jich však vyskytoval přibližně stejný počet, což opět svědčí o příznačnosti tohoto jevu pro jakýkoli mluvený projev. U 15 náhodně vybraných odpovídajících částí projevů ale byly syntaktické složeniny častější u tlumočnicků v celých 10 případech, ve 3 případech jich bylo napočítáno stejně u tlumočnicků i řečníků a pouze ve 2 případech chybovali více řečníci. Je zajímavé, že vstupní projevy německých rodilých mluvčích, jež obsahovaly nejvíce syntaktických složenin, byly čtené. Tyto chyby tedy nelze přisuzovat pouze spontánnímu projevu.

Janet Altmanová (1994) rozlišuje jako další druh chyb ve své klasifikaci gramatická pochybení, jako např. nesprávné časování sloves a nesprávné užití času v angličtině (u rodilých mluvčích). Autorka tvrdí, že posluchače tento typ chyb ruší, až když překročí určitou frekvenci výskytu, jinak si jich podle ní v mnoha případech ani nevšimnou. Dodává, že takové chyby čas od času dělají všichni rodilí mluvčí a jejich vyšší výskyt v simultánním tlumočení vysvětluje rozdělenou pozorností. Vyšší výskyt gramatických chyb v simultánním tlumočení (ve srovnání s konsekutivním tlumočením a přirozeným projevem) zaznamenala i Siliang Huová (2005) v jazykové kombinaci angličtina-čínština. Autorka zkoumala gramatickou stránku tlumočení na základě dvou jevů, postavení členů ve větě a výskytu spojky *and*. Kees de Bot (2000, in Huo 2005: 10) vysvětluje, že tlumočnick z důvodů časové tísně a rozdělené pozornosti často využije při výstupu syntaktickou strukturu originálu, protože ji má ještě aktivovanou v paměti. Tato strategie

pak naráží u typologicky odlišných jazyků, jakými jsou u Huové (2005) angličtina a čínština.

Kurillová (1998) rozděluje morfologickou a syntaktickou rovinu na 2 kategorie posunů, dále uvádí změny v aktuálním členění větném a ve slovosledu. Morfologické chyby uvádí jako nejčastější, především u nejméně zkušených tlumočnicků. V rámci morfologických chyb zaznamenala autorka jako nejčastější jev porušení shody mezi podstatným a přídavným jménem, popř. zájmenem, a porušení shody u základní skladební dvojice. Zmíněné problémy přisuzuje především zbytečnému přeformulování vět během tlumočení. U syntaktických posunů zaznamenala Kurillová nejčastěji vysoký výskyt slabých predikací (užití existenciální vazby místo plnovýznamového slovesa) a zopakování či vynechání větného členu na místech, kde je výchozí výpověď komplikovanější a tlumočnickova krátkodobá paměť je přetížena, vše zmíněné opět častěji u studentů než u profesionálů. Jako řešení doporučuje autorka rozčlenit projev na kratší úseky, jednoduché výpovědi jsou pak daleko srozumitelnější i pro posluchače. Co se týče slovosledu, je dle Kurillové (1998) nejčastějším problémem v simultánním tlumočení nesprávné postavení příklonek, které je způsobeno tím, že tlumočnick nemůže předem odhadnout, zda bude použití příklonky nutné, proto se pak příklonky často ocitají v netypické pozici.

Gile (2011) uvádí, že na tlumočnických školách se studenti učí přísné normy gramatické správnosti. Profesionální tlumočníci raději něco vynechají, když cítí, že nezvládnou převést kompletní informaci, jen aby zůstal výsledný projev formálně bez gramatických chyb. Vynechávky tedy uvádí Gile jako tlumočnickou taktiku, kdežto gramatické chyby považuje za důsledek ztráty kontroly nad výstupem. Pokud není vstupní text příliš rychlý, zdůvodňuje ztrátou kontroly nad tlumočnickým výstupem i chyby ve výslovnosti. Gileová (2011) kategorie jazykových chyb zahrnuje všechna gramatická narušení formy a nevhodná vyjádření, která shrnuje pod pojmem *infelicities*. Obecně uvádí, že výkony jednotlivých profesionálních tlumočnicků se lišily jak v počtu, tak v druzích chyb, což ukazuje na rozdílný „tlumočnický styl“ jednotlivých tlumočnicků.

Gósyová (2004; 2005, in Bakti 2010) rozlišuje tzv. *chyby*, v protikladu k *nedostatkům plynoucím z nejistoty*, a patří mezi ně například gramatické chyby, kontaminace vazeb a chyby slovosledu. Její rozdělení využívají ve svých studiích Tóthová (2007) a Baktiová (2009; 2010). Podíl gramatických chyb na celkovém počtu formálních chyb je u Tóthové 7 % u studentů tlumočení a 13 % u profesionálních tlumočnicků, u Baktiové (2009) byly gramatické chyby druhou nejčastější chybou (docházelo k nim v 21,5 % případů ze všech chyb u studentů tlumočení a v 25,5 % u profesionálních

tlumočníků). Dle Baktiové jsou gramatické chyby způsobeny problémy s morfoloickým a syntaktickým plánováním, které je ztíženo rozdílnou morfologií a syntaxí v angličtině a maďarštině. U studentů tlumočení byl v jejím výzkumu nejčastější gramatickou chybou špatný pád podstatného jména, velmi problematické bylo i správné užívání členů v rodné maďarštině, a to i u profesionálních tlumočníků.

2.6 Fonologické chyby

Ve své studii (2011) uvádí Gile i fonologické chyby – zřejmé chyby ve výslovnosti. Fonologické chyby představují také jednu ze čtyř Gileových (1987) kategorií při hodnocení pěti studentů tlumočení na ESITu. Jsou charakterizovány jako odchylky od běžné výslovnosti slov, jež byly odhaleny hodnotiteli transkripcí. Do této kategorie nespadá nepřirozený rytmus, „sekaná“ intonace, váhání, pauzy, hezitační zvuky ani opakování, protože tyto prvky se špatně měří a jejich vliv na degradaci jazyka je sporný. Konkrétně tedy do Gileových fonologických chyb patří nesprávně vyslovená slova s přidanými hláskami, vynechanými hláskami či se záměnou hlásek. Fonologická pochybení představovala v Gileově výzkumu 6 % případů ze všech hodnocených chyb v simultánním tlumočení.

Gerverova studie (1971, in Pio 2003: 69–72) ukázala, že zrychlí-li se vstupní projev, zrychlí svou artikulaci i tlumočník, což je doprovázeno odchylkami od výslovnostní normy. Studenti a profesionální tlumočníci ve výzkumu Piové (2003) sice při zrychlené artikulaci udělali více chyb ve výslovnosti než při pomalejším tempu, rozdíl ale nebyl natolik výrazný, aby se mohla hypotéza s jistotou potvrdit.

2.7 Další chyby

K dalším narušením formální stránky simultánního tlumočení patří dle zmíněných autorů prvky spadající do suprasegmentální roviny řeči, tedy především pauzy a intonace, které jsou pro tuto studii vedlejší. Benedetta Tissiová (2000) například rozeznává tiché pauzy (gramatické a/nebo komunikační pauzy či negramatické pauzy) a další narušení plynulosti, kam spadají vyplněné pauzy (hezitační zvuky, prodlužování samohlásek a souhlásek). Gósyová (2005, in Bakti 2010) mezi *nedostatky plynoucí z nejistoty* řadí také prodlužování hlásek a pauzy v rámci slova. Prodlužování hlásek je dle Tóthové (2007) nejčastější formální chybou u profesionálních tlumočníků (ve 26 % případů) a druhým nejčastějším pochybením u začátečníků (14 % případů). Milena Kurillová (1998) uvádí, že začínající tlumočníci nedoceňují důležitost intonace, neutralizují mnohé intonační

charakteristiky a dostatečně nečlení svůj projev. Profesionální tlumočníci dle autorky překlenují pauzy v tlumočnickém projevu protahováním hlásek, kdežto studenti je nechávají nezaplněné, nebo je vyplňují parazitními zvuky.

Pro lepší orientaci ve zjištěních jednotlivých autorů v oblasti formálních posunů v simultánním tlumočení jsme sestavili přehledovou tabulku, v níž je vyznačena četnost konkrétních kategorií chyb u jednotlivých studií. Protože se u každého autora lišily počty tlumočnicků, vytyčených kategorií, obtížnost i rozsah zkoumaného materiálu, rozhodli jsme se místo absolutních čísel udat u každé kategorie pouze přibližný údaj – v tabulkách 1a (studenti) a 1b (profesionální tlumočníci) jsou tedy počty chyb znázorněny na základě symbolů + (nízký výskyt), ++ (středně častý výskyt) a +++ (vysoký výskyt). Pokud příslušná kategorie chyb u daného autora chybí, výrazně se překrývá s jinými kategoriemi, či nejsou u chyb uvedeny žádné číselné hodnoty (Altmanová (1994) například chyby pouze popisuje a neuvádí jejich četnost), v tabulkách jsme žádný výsledek neuváděli a nechali pole prázdné. Musíme ale upozornit na to, že tabulky jsou pouze přibližné, protože mnoho autorů (Kopczyński 1980, Gile 1987, Tóth 2007, Bakti 2009) neuvádí u výskytu formálních chyb absolutní hodnoty, pouze jejich procentuální zastoupení v rámci všech chyb. Četnost chyb jsme tedy vyvozovali hlavně z těchto údajů a dále z podrobnějších komentářů v textu.

STUDENTI TLUMOČENÍ	Narušení plynulosti projevu			Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby
	Falešné začátky	Opakování	Opravy	Přeřeknutí, nevhodný výběr slov, kalky	Narušení struktury věty, slovosledu	Chybná shoda, nesprávné časy
Kopczyński (1980)	+++	+		++	++	+
Gile (1987)				+++		+
Kurillová (1998)				++	+++	+++
Pio (2003)	+	++	+++			++
Tóth (2007)	+++	+++		++	++	
Bakti (2009)	++	+++	++	++	++	

Tabulka 1a – Četnost formálních chyb v simultánním tlumočení u studentů

PROFESIONÁLNÍ TLUMOČNÍCI	Narušení plynulosti projevu			Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby
	Falešné začátky	Opakování	Opravy	Přeřeknutí, nevhodný výběr slov, kalky	Narušení struktury věty, slovosledu	Chybná shoda, nesprávné časy
Pöchhacker (1995)	+++		+	++	+	
Kurillová (1998)				+	++	+
Pio (2003)	+	+	+++			+
Tóth (2007)	++	++		+	++	
Bakti (2009)	+	+++		+	++	

Tabulka 1b – Četnost formálních chyb v simultánním tlumočení u profesionálních tlumočnicků

2.8 Závěry

Gile (1987) upozorňuje na úskalí kvantifikace a analýzy chyb v tlumočnickém výzkumu. Je velmi důležité jasně vymezit kategorie chyb a stanovit hranici vnímání chyby. Dále zmiňuje nedokonalost „negativního hodnocení“, v němž se pouze počítají chyby a nezohledňují se pozitivní aspekty. Také Kopczyński (1980: 67) uvádí, že by se při analýze chyb mělo jasně stanovit, co je ještě přijatelné a co už ne. Zároveň se musí brát v potaz fakt, že obsahuje-li tlumočení vymezené chyby, neznamená to nutně, že se jedná o tlumočení špatné. To zdůrazňuje i Gile (2014), když tvrdí, že „tlumočníci dělají chyby,“ jinak by to ani nebyli lidé. Neznamená to však automaticky, že by to byli špatní tlumočníci.

Stejně jako Gile (1987) jsme se rozhodli nezahrnout do kvantifikační analýzy chyb suprasegmentální rysy. Jednalo by se totiž o další velmi komplexní téma, jež by vydalo na samostatnou studii. Zaměřili jsme se raději důkladně na menší počet kategorií chyb. Z hlediska posluchače se však suprasegmentální rysy zcela opomenout nedají, protože mohou výrazně ovlivnit výsledný dojem. Dokazuje to i převratný výzkum Ángely Collados Aísové (1998), ve kterém měli posluchači hodnotit kvalitu tlumočení. Posluchači hodnotili tři přetlumočené projevy – jeden významově správný s monotónní intonací, další dva s dynamickou intonací, jeden z nich významově správný a druhý se závažnými chybami.

Projevy s dynamickou intonací získaly mnohem lepší hodnocení než projev monotónní. Dynamický projev s významovými chybami byl tedy ohodnocen mnohem lépe než bezchybné monotónní tlumočení, které získalo mnohem horší hodnocení i ve všech ostatních aspektech (správná terminologie, logická návaznost, konzistence projevu apod.), které nebyly nijak pozměněny.

Nedostatky jako přerušování, opakování, opravy a falešné začátky jsou nedílnou součástí mluveného projevu, především spontánní promluvy. Podle Kopczyńského (1980: 100) jsou proto tato pochybení posluchači často ignorována. I Ledererová (1981, in Pöchlhacker 1995: 75) tvrdí, že prvky příznačné pro spontánní mluvený projev posluchače neruší a většinou si jich ani nevšimne. Jak ovšem dokazuje nedávná studie Sylvi Rennertové (2010), posluchači byli při hodnocení obsahově stejných projevů značně ovlivněni plynulostí projevu, do níž řadí právě jmenované rysy. Autorka také potvrdila tendenci posluchačů přisuzovat tlumočnickovi odpovědnost i za chyby, které mohly být způsobeny originálem.

Na druhou stranu by se dle Kopczyńského (1980: 95) nemělo zapomínat na to, že přítomnost formálních chyb a nepřírodných vyjádření posluchače alespoň upozorní na to, že něco není v pořádku. Za mnohem nebezpečnější považuje autor situaci, kdy je veškerá gramatika i forma naprosto bez chyby, projev však obsahuje závažné posuny a adekvátně nepředává požadovanou informaci. Protože je ale perfektně plynulý, posluchač si ničeho nevšimne. Výbornou formu ve spojení se špatným obsahem tedy Kopczyński považuje za vůbec nejhorší možnou variantu.

Tlumočník by měl být především profesionální řečník, a proto v této studii nebereme ohled na to, zda jsou některé formální posuny běžné ve spontánní promluvě, očekáváme od tlumočnicků jazykově správný srozumitelný projev. Dále ve vlastní klasifikaci neuvažujeme, zda by si posluchači všech uváděných posunů všimli, naším úkolem je podat celistvý obrázek o formální stránce simultánního tlumočení se všemi druhy jazykových posunů, nehledě na jejich závažnost.

Na základě výše uvedených poznatků z předchozího výzkumu provedeme v empirické části ucelenou analýzu formálních posunů v simultánním tlumočení na úrovni lexikální, syntaktické, morfologické a na rovině plynulosti projevu. Protože se výše zmíněné studie zabývaly pouze klasifikací jazykových posunů na základě rozdělení autorů, rozhodli jsme se v naší studii zohlednit i názor posluchačů tlumočení. Ti by měli vnést do analýzy nezávislý pohled a zajistit větší celkovou objektivitu hodnocení.

Práce si klade za cíl empiricky prozkoumat změny ve formální stránce výstupu simultánního tlumočení ve vztahu k rostoucí tlumočnické praxi u studentů tlumočení a absolventů po ukončení studia. Výsledkem bude deskriptivní přehled formálních posunů, k nimž dochází v různých fázích výuky simultánního tlumočení a po jejím skončení, a vyhodnocení názoru posluchačů na vybrané výkony. Přesný popis chyb a jejich frekvence ve spojení s hodnocením tlumočení ze strany posluchačů by měly vést k lepšímu pochopení významu formální stránky simultánního tlumočení.

B Empirická část

Výzkumný projekt na anglicko-českém materiálu

3 Výzkumná otázka

Tato studie se zabývá následujícími výzkumnými otázkami, jež jsou dle tematického zaměření rozděleny do dvou skupin:

3.1 Formální stránka výstupu simultánního tlumočení

Jaké druhy formálních posunů v češtině se vyskytují ve výstupu simultánního tlumočení při tlumočení do mateřštiny? Jaké jsou nejčastější formální nedostatky simultánního tlumočení do češtiny? Jak hodnotí posluchači tlumočení s různou mírou a typem formálních nedostatků?

3.2 Rozdíly ve formální stránce výstupu v závislosti na zkušenostech se simultánním tlumočením

Jaký je rozdíl ve frekvenci a druhu formálních chyb v češtině u začínajících a pokročilejších studentů tlumočení a u absolventů tlumočnickví? Ubývá s rostoucími zkušenostmi a s pravidelným tlumočnickým cvičením formálních chyb ve výstupu simultánního tlumočení?

4 Metoda

4.1 Pilotní studie a plán výzkumu

Před samotným výzkumem byla provedena pilotní studie, jež měla ověřit, zda je stanovená klasifikace chyb vhodná pro plánovaný výzkum. Pro pilotní studii jsme využili transkripce čtyř simultánních tlumočení z diplomové práce Šárky Timarové (2003). Pro vyhodnocení chyb v těchto prepisech byla částečně replikována Pöschhackerova metoda (1995), konkrétně následující kategorie chyb použité v jeho studii: falešné začátky, opravená přeroknutí, lexikální a syntaktické chyby. Neopravená přeroknutí byla zahrnuta do lexikálních chyb, protože se jedná o posun na lexikální úrovni. Lexikální i syntaktická kategorie byly rozšířeny ze složenin (*blends*) na všechna pochybení zasahující primárně lexikální a syntaktickou strukturu. Opravená přeroknutí a falešné začátky byly sloučeny do obecnější kategorie narušení plynulosti projevu, do níž jsme přidali ještě opakování. K těmto třem kategoriím (lexikální chyby, syntaktické chyby a narušení plynulosti projevu) jsme pak navíc doplnili kategorie morfologických posunů a fonologických posunů.

Ze studie vyplynulo, že tlumočníci udělali průměrně 4,3 formální chyby na 100 slov. Nejčastější byla narušení plynulosti projevu (s průměrným výskytem 16,25 na 1 tlumočení, tedy průměrně 1,9 chyb na 100 slov, z toho více než polovinu představovaly falešné začátky). Následovaly syntaktické chyby (průměrně 9,75 na 1 tlumočení, tedy asi 1,1 na 100 slov) a lexikální chyby (průměrně 8,75 chyb na 1 tlumočení). O něco méně výskytů (3–4 na 1 tlumočení) bylo naměřeno u morfologických chyb. Špatná výslovnost byla ze čtyř tlumočení zaznamenána pouze v jednom případě, proto jsme se rozhodli samostatnou fonologickou kategorii vypustit a zahrnout chyby ve výslovnosti do kategorie morfologické, protože se dotýkají morfologické úrovně slov.

Na základě pilotní studie jsme vytvořili definitivní klasifikaci chyb o následujících čtyřech kategoriích. Definice jsou vždy doplněny autentickými příklady z nahrávek pořízených pro tento výzkum. V některých příkladech vět se může vyskytovat více druhů chyb, relevantní jev je proto podtržen a zvýrazněn tučně.

1. **Narušení plynulosti projevu** – v pilotní studii jsme se přesvědčili, že narušení plynulosti projevu představují velmi rozsáhlou kategorii, která ve výsledku v četnosti chyb výrazně převyšuje všechny ostatní kategorie. Pro větší přehlednost proto kategorii narušení plynulosti vždy dělíme ještě na 3 podkategorie – falešné začátky, opravy a opakování.

- a. **Falešné začátky** – charakteristika falešných začátků byla převzata ze studie Franze Pöchhacker (1995) a dle jeho definice je v našem výzkumu použita. Jedná se tedy o jednotlivá slova, slovní spojení a nedokončené výpovědi, jež byly původně vysloveny správně, tlumočník se je však rozhodl nahradit jiným řešením, aniž by původní výpověď dokončil. Stejně jako u Pöchhacker jsou tak do falešných začátků zahrnuty veškeré opravy jazykově správných výrazů, které nejsou omezeny pouze na začátky výpovědí, i když právě v nich se nacházejí nejčastěji. Falešný začátek může být část slova, jedno slovo i více slov.

Příklady různých typů falešných začátků:

- *Posled... výsledky studie* podnítily učitele a rodiče, aby...
(Falešný začátek na začátku věty, část slova)
- *Největší... nejhorší jídla* byly kebaby a čipsy, které obsahovaly přes tisíc pět set kalorií. (Falešný začátek na začátku věty, celé slovo)
- *Nezdravá jí... potraviny; Pokud bychom ozna... používali značení* (Falešný začátek uprostřed věty, část slova)
- *Ne všichni rodiče se však tváří dobře, co se... tváří dobře na různé snahy zdravov... stravovat děti lépe.* (Falešný začátek uprostřed věty, více slov; na tomto příkladě je názorně vidět rozdíl mezi falešným začátkem, který šel dokončit v původní verzi bez narušení formy, a opravou – *zdravov... stravovat.*)

- b. **Opravy** – definice oprav je rovněž převzata z Pöchhacker (1995), jedná se o opravená přeroknutí, která se od falešných začátků liší tím, že tlumočník nehledá nové řešení, pouze opravuje, co se mu nepodařilo správně vyslovit (srovnání opravy a falešného začátku viz poslední příklad u falešných začátků). Do kategorie oprav spadají i zpětné korekce významu. Opravy se řadí do narušení plynulosti projevu a nerozlišuje se, jakou chybu opravují, protože stěžejní je nově vyslovený výraz. Dvojím vyslovením téhož však vzniká nový

druh posunu narušující plynulost, proto jsou opravy řazeny do stejné kategorie jako falešné začátky a opakování.

Příklady oprav:

- *A to je o čtyři grame gramy více, než je doporučená denní dávka. Pardon, o jedna celá čtyři.* (Opravené přechytnutí a zpětná korekce)
- *Některé někteří rodiče; Také je možné, aby tyto stánky smí... snížily obsah tuků* (Opravená přechytnutí)
- *Ukázalo se, že některé potraviny obchazovaly... obsahovaly až sedm celých čtyři gramu, sedmdesát celých čtyři gramů soli* (Opravené přechytnutí a zpětná korekce, i když byl v rámci této korekce opraven původně správný výraz)

c. **Opakování** – opakování patří dle mnoha autorů (Kopczyński 1980, Tissi 2000, Tóth 2007, Bakti 2010) mezi velmi časté narušení plynulosti tlumočení, proto jsme se jej rozhodli zahrnout jako samostatnou podkategorii. Jedná se o opakování jednotlivých slov, částí slov i delších slovních spojení. Opakování nelze považovat za falešný začátek ani opravu, protože je zopakován totožný výraz. Do kategorie nespadá cílené opakování s rétorickou či stylistickou funkcí.

Příklady opakování:

- *Rodiče byli přinuco přinucovány k tomu, aby...* (Opakování části slova)
- *... o jedna celá čtyři gramů soli více, než je naše náš naše denní doporučená dávka* (Opakování části i celého slova)
- *Ne... nejsem si... nejsem si ale jistá, jak by toto dopadlo.* (Opakování části slova a více slov)

2. **Lexikální chyby** – do kategorie lexikálních chyb zahrnujeme veškeré formálně nesprávné užití slov, tzn. pokud je použit významově špatný výraz, ale bez originálu to není poznat, jako formální chyba se počítat nedá. Pokud je však použito vyjádření, které jakýmkoli způsobem narušuje strukturu textu, spadá tento výraz do kategorie lexikálních chyb. Jedná se tedy o

nesrozumitelná či neobvyklá vyjádření (v daném kontextu, např. nevhodně zvolený rejstřík), neopravená přechytnutí a kalky.

Příklady různých typů lexikálních chyb:

- *Také se vystihla iniciativa zakázat studentům odcházet ze školy během pauzy; Výsledky byly poněkud děsivé a ukázalo se, že děti se vzdělávají nezdravě; ... aby se jejich děti zdravovaly stravějí; Já se osobně domnívám, že děti mají určitou odpovědnost za to, co jejich děti jedí. (Neopravená přechytnutí)*
- *V první části své řeči jsem říkala o kampani proti obezitě; Různé rady se snaží udělat další pravidla; Nejhorší věci byly kebaby a ty byly nesmírně kalorické; ... se v posledních letech hlavně kvůli reklamě snaží tato této špatnosti v jídle omezit; Rodiče byli přinucováni k tomu, aby děti naváděli k tomu, aby neop necházely ze školy a zlepšovaly své stravovací návyky. (Nevhodný či neobvyklý výraz v daném kontextu)*
- *Jsou odborníci, kteří se snaží rodičům pomoci s tím, jak se mají jejich děti stravovat; A v druhé části svého projevu bych vám ráda dala některé detaily; Ale některé někteří rodiče také na toto neodpovídají velmi dobře. (Kalky)*
- *... Dále by se mohla navázat spolupráce se stánky s jídly, které jsou na dostřel od školy; A ted'ka bych se ráda věnovala těmto výsledkům v detailu. (Nevhodný rejstřík)*

3. **Syntaktické chyby** – do syntaktických chyb spadají všechny posuny, jež narušují strukturu věty. Jedná se tedy o nejrozumnější vybočení ze standardní větné struktury, nedokončené věty, špatné aktuální členění větné, nesprávný slovosled, nesprávně navázané větné členy (často z důvodu, že jiný větný člen chybí), popř. opakování větného členu, který je již ve větě přítomen.

Příklady syntaktických chyb:

- *Šedesát devět z těchto sedmdesáti třech jídel bylo rozhodnuto, že by mělo mít na sobě známku, jestli se jedná o zdravé, nezdravé či něco mezi. (Vybočení ze struktury)*
- *Šedesát devět z těch sedmdesáti tří jídel byly pomocí jednoho označovací systému označování jídel podle pomocí semaforů byly*

označeny červenou a žel žlutou. (Nesrozumitelná struktura a opakování větného členu, kombinuje se s dalšími typy chyb.)

- ... obsahovala mnohem více soli a tuku než podobná jídla, která můžete dostat podobná, která můžete dostat v řetězcích s rychlým občerstvením (Opakování větného členu)
- Rodiče dávají dětem peníze na to, aby si koupily, co chtějí na jídlo; Což vede k tomu, aby majitelé naš zašli do školy a říkali, že by se spíše rodiče měli zajistit na to, aby rodiče nedávali dětem peníze k tomu, aby si kupovaly nekvalitní jídlo. (Špatně navázaný větný člen / špatná předložka)
- ... se v posledních letech snaží snížit škodlivé látky; Některá jídla měly dokonce dvakrát tolik obsahu soli; Některé z těchto jídel měly více než polovinu tuků, která je doporučovaná. (Špatně navázaný větný člen z důvodu, že jiný větný člen chybí)
- Sedm celých čtyři gramů soli obsahuje většina jídel, které děti snědí; Samozřejmě, že tyto řetězce v posledních letech se snaží ozdravit sv svůj jídelníček. (Nesprávné ačv a slovosled)

4. **Morfologické chyby** – mezi morfologické chyby řadíme špatný gramatický tvar slova, tzn. nesprávné skloňování, časování, nesprávný slovesný vid, špatnou shodu větných členů a nesprávnou výslovnost slov na úrovni hlásky (pokud je vysloveno úplně jiné slovo, jedná se o přechytnutí, tedy posun na úrovni lexikální).

Příklady morfologických chyb:

- Některé z těchto jídel měly více než...; většina těch jídel, které se v těchto podnicích prodávaly, obsahovaly více soli... (Nesprávná shoda větných členů)
- Ale těžko říc, jak by to šlo udělat; Rodiče by neměli spolíhat na to... (Špatná výslovnost hlásky)

4.2 Materiály a postup

Jako výchozí text pro simultánní tlumočení byl použit projev číslo 3590 ze Speech Repository (*Child Obesity, part 2*) namluvený Catrionou Howardovou, rodilou mluvčí angličtiny (Příloha 3 – Přepis originálu). Projev je dlouhý 4 minuty a 10 vteřin a dle Speech Repository je středně obtížný (obtížnost *intermediate*). Rychlost projevu je 149 slov za minutu, dle klasifikace Piové (2003) a Gervera (1969, in Čeňková 2001: 135) se tedy jedná o rychlý projev. Gerver (1969, in Čeňková 2001: 135) určuje jako optimální tempo projevu 100–120 slov za minutu (u angličtiny a francouzštiny), Piová (2003) považuje tempo 145 slov za minutu ve svém experimentu za rychlý projev. Projev neobsahuje dle naší klasifikace žádné formální nedostatky, jedná se o pedagogický materiál určený pro simultánní tlumočení, který je připravený, částečně čtený, ale oralizovaný a má velmi dynamickou intonaci. První polovina textu je spíše popisná, druhá část je argumentativní. Projev je na obecné téma (dětská obezita), neobsahuje žádné termíny ani reálie, které by tlumočníci neznali předem, a je středně idiomatický. V textu se často projevuje osobní názor řečníka.

Všichni tlumočníci byli před samotným cvičením uvedeni do kontextu, bylo jim sděleno téma projevu a vysvětleny termíny *junk food*, *saturated fats*, *traffic light food labelling scheme* a *stay-on-site policies*. Dále byli probandi upozorněni, že se jedná o druhou část projevu o dětské obezitě. Každý tlumočník zároveň vyplnil dotazník (Příloha 1) o své dosavadní tlumočnické praxi, kde určil, v jaké fázi studia se momentálně nachází (první ročník, druhý nebo vyšší ročník, absolvent), jaký je jeho druhý obor, kolik absolvoval semestrů simultánního tlumočení v kombinaci EN-CS a v jiné jazykové kombinaci, a jak často simultánně tlumočil během posledního půl roku. Absolventi byli navíc dotazováni, zda jsou po ukončení studia aktivní v tlumočnickém oboru.

V další fázi výzkumu jsme pracovali s 22 nahrávkami českých přetlumočení. Tato fáze byla rozdělena do dvou částí – v jedné byla všechna tlumočení transkribována a vyhodnocena dle určených kategorií chyb, v druhé hodnotilo vybrané nahrávky 30 posluchačů. Nahrávky byly anonymně označeny symboly Z1–Z10 (10 začátečníků), S1–S7 (7 pokročilých studentů) a A1–A5 (5 absolventů tlumočnictví).

V druhé části bylo z 22 nahrávek náhodně vybráno 10. Pro náhodný výběr byl v Excelu použit vzorec *Náhodné číslo (funkce) $x(b-a) + 1$* , kde $a = 1$ (minimum) a $b = 23$ (maximum), vznikla tedy řada náhodných čísel v intervalu od 1 do 23 (aby se mezi náhodnými čísly objevovalo se stejnou pravděpodobností i číslo 22, byla jako maximum zvolena hodnota 23), pro účely náhodného výběru byla brána celá čísla před desetinnou

čarou. Pokud se mezi prvními 10 náhodnými čísly některé číslo opakovalo, bylo místo něj vybráno následující náhodné číslo v řadě. Tímto způsobem jsme dospěli k číslům 11, 13, 21, 4, 17, 2, 10, 18, 19, 3, dle těchto čísel byly pro posluchače vybrány nahrávky Z2, Z3, Z4, Z10, S1, S3, S7, A1, A2, A4 (zde již řazeno vzestupně). Každá z nahrávek byla v programu *Adobe Audition* rozdělena na dvě poloviny. Vzniklých 10 prvních polovin bylo spojeno s 10 druhými polovinami ve všech kombinacích (kromě dvou polovin stejného projevu), bylo tedy vytvořeno 90 nových nahrávek, přičemž v každé tlumočili dva různí tlumočníci. Těchto 90 nahrávek bylo posléze rozděleno do trojic tak, aby se v dané šestici žádný tlumočník neopakoval. 30 trojic nahrávek bylo spolu s dotazníkem (Příloha 2) rozesláno 30 posluchačům na ohodnocení. V dotazníku posluchači odpovídali na 3 otázky ke každé nahrávce – na škále 1–5 (1 = nejlepší, 5 = nejhorší) hodnotili jazykovou stránku češtiny v daných přetlumočeních a výsledný dojem (na základě otázky: Najal/a byste si tohoto tlumočníka?), ve třetí otázce pak měli určit, které ze dvou tlumočení bylo podle nich celkově lepší.

Dle hodnocení posluchačů byly posléze vytvořeny tři žebříčky (Příloha 5), první určoval pořadí tlumočnicků dle jejich průměrného hodnocení jazykové úrovně češtiny (Příloha 5, tabulky 4a a 4b), druhý určoval pořadí dle průměrné známky z výsledného dojmu posluchače (Příloha 5, tabulky 5a a 5b) a třetí byl seřazen na základě získaných bodů při srovnávání s ostatními tlumočníky (pokud bylo tlumočení označeno jako lepší, získal tlumočník 1 bod, pokud jako horší, získal 0 bodů; Příloha 5, tabulky 6a a 6b). Sestavené žebříčky byly následně porovnány s vyhodnocením formálních chyb dle klasifikace této práce a rovněž vzájemně mezi sebou.

4.3 Účastníci výzkumu a podmínky

Vybraný projev simultánně tlumočilo z angličtiny do češtiny 22 tlumočnicků. Všichni probandi mají angličtinu na jazykové úrovni C1–C2 – jsou to pouze studenti navazujícího magisterského oboru Tlumočnictví čeština-angličtina, nebo jeho absolventi. Předpokladem je, že všichni studenti přijatí do magisterského studia tlumočnictví mají k této činnosti všechny předpoklady, které je pouze potřeba rozvíjet. Liší se tedy jen úrovní praktických dovedností.

Deset tlumočnicků bylo zařazeno do kategorie *Začátečníci*. Jsou to studenti prvního či druhého ročníku navazujícího magisterského programu Tlumočnictví čeština-angličtina, kteří nemají zkušenosti se simultánním tlumočením, pouze s konsekutivním. Všech deset

tlumočnic byly ženy. Tyto studentky za sebou měly při nahrávání pouze úvodní hodinu simultánního tlumočení.

Sedm nahrávaných tlumočnicků, 5 žen a 2 muži, spadá do kategorie *Pokročilí studenti*. Všichni tito studenti absolvovali minimálně tři semestry simultánního tlumočení v kombinaci angličtina–čeština. Jako semestr simultánního tlumočení se počítá jeden semestr některého z následujících předmětů (semestry se tedy sčítají, i když předměty probíhaly souběžně v jednom semestru): Simultánní tlumočení (EN-CS, I, II), Simultánní tlumočení s listem, Simultánní tlumočení a šušotáž, Vícejazyčné simulované konference. Studenti před nahráváním absolvovali dle vyplněných dotazníků o praxi 3–7 semestrů těchto předmětů. Tři studenti zároveň simultánně tlumočili v jiné jazykové kombinaci. Během posledního půl roku před nahráváním tito studenti simultánně tlumočili průměrně čtyři hodiny týdně.

Pět nahrávaných tlumočnicků, 3 ženy a 2 muži, bylo zařazeno mezi *Absolventy*. Většina z nich měla 1–2 roky po ukončení studia Tlumočnictví na Ústavu translatologie, po němž byla aktivní v tlumočnickém oboru. Tito tlumočníci tlumočili po ukončení studia převážně konsekutivně, simultánně jen několik dní za poslední půlrok před nahráváním. Jeden z absolventů je profesionální tlumočník s víceletou praxí v simultánním tlumočení.

Všichni začátečníci, pokročilí studenti a jeden absolvent byli při tlumočení nahrávání v laboratorních podmínkách – v tlumočnických kabinách Ústavu translatologie. Zbylí čtyři absolventi se nahrávali samostatně a nahrávku s vyplněným dotazníkem zaslali elektronicky. Žádný z tlumočnicků nahrávku nikdy předtím neslyšel. Tlumočníci, kteří nebyli nahrávání v laboratoři, dostali před tlumočením elektronicky stejné instrukce jako ostatní (uvedení do kontextu a klíčové termíny). Všichni tlumočníci měli k dispozici blok, aby si mohli psát čísla.

Mezi 30 posluchači nahrávek simultánního tlumočení bylo 18 žen a 12 mužů. 8 posluchačů byli studenti tlumočnictví či tlumočníci, zbylých 22 mělo jiné vzdělání a zaměření, jednalo se tedy o autentické posluchače–laiky. Průměrný věk posluchačů byl 29 let. Každý posluchač obdržel elektronicky hodnotící dotazník a 3 jedinečné nahrávky, které poslouchal pouze on. Žádný posluchač neměl k dispozici originál, všichni hodnotili tlumočení pouze na základě vlastního dojmu z výstupu.

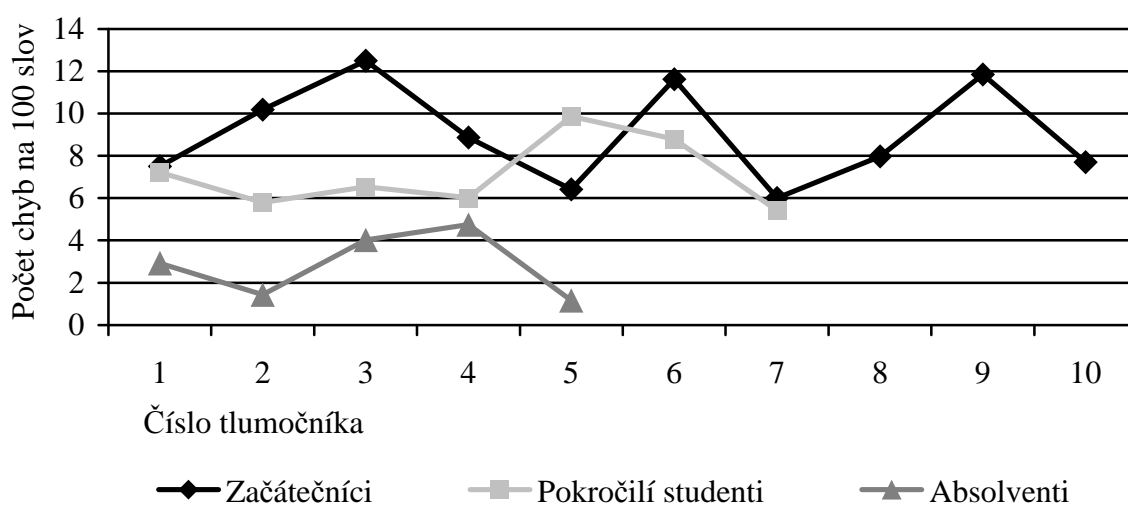
5 Výsledky

5.1 Formální chyby v závislosti na tlumočnické praxi

5.1.1 Celkový počet chyb v závislosti na tlumočnické praxi

Začátečníci v průměru udělali dle použité klasifikace v celém projevu 28,6 formálních chyb. U pokročilých studentů bylo zaznamenáno průměrně 25,3 formálních chyb a u absolventů 13,4. Protože však byly zaznamenány velké rozdíly v počtu slov mezi jednotlivými kategoriemi studentů (začátečníci použili při přetlumočení v průměru 315 slov, pokročilí studenti 358 slov a absolventi průměrně 456 slov), byly počty chyb pro větší objektivitu přepočítány na 100 slov projevu. Počet slov ve výstupu jednotlivých tlumočnicků nezahrnuje opakování, opravené výrazy a falešné začátky, tento způsob počítání slov využil ve své analýze i Barik (1975). Začátečníci průměrně chybovali v 9,1 případech na 100 slov, pokročilí studenti v 7,1 případech a absolventi průměrně v 2,9 případech (Příloha 4, tabulky 3a, 3b, 3c).

Z následujících dat (graf 1) je patrné, že rozdíly mezi jednotlivci v rámci každé skupiny tlumočnicků nebyly příliš výrazné a neodchylovaly se ve větší míře od průměrných hodnot. Začátečníci udělali nejméně 6 chyb na 100 slov, maximum bylo 12,5 formálních posunů na 100 slov. U pokročilých studentů představovalo minimum 5,4 chyb na 100 slov a maximální hodnota byla 9,9 chyb na 100 slov. U absolventů tlumočení byl minimální počet formálních chyb 1,2 na 100 slov a maximální výskyt byl 4,7 chyb na 100 slov.

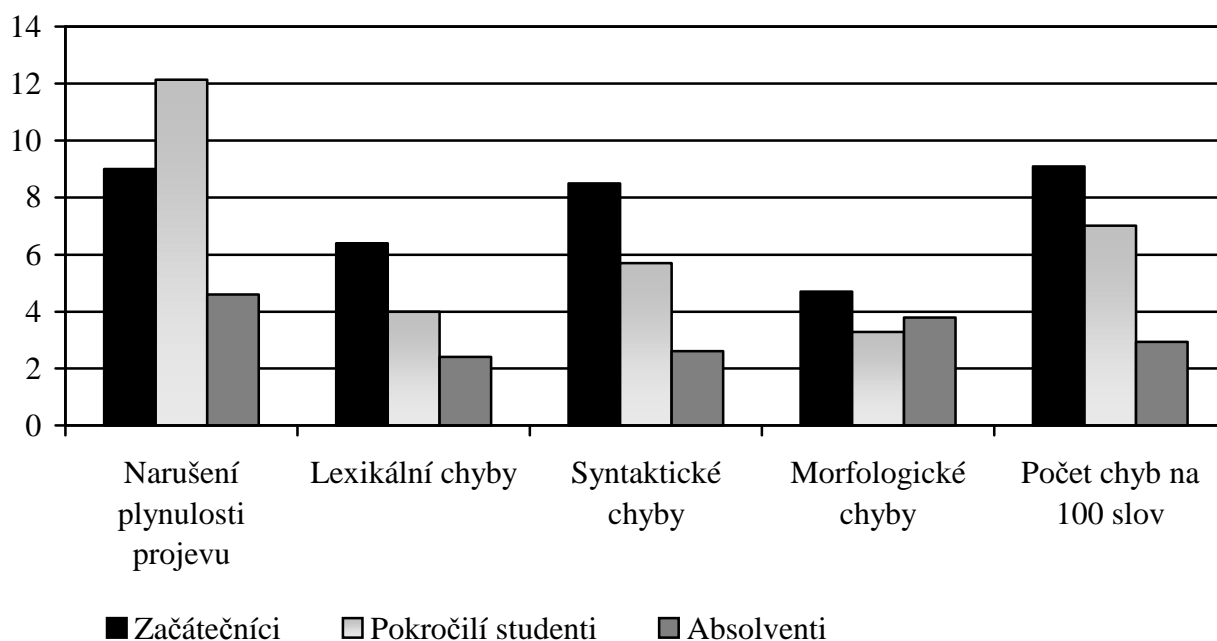
Graf 1 – Počet chyb na 100 slov u jednotlivých tlumočnicků

V absolutních hodnotách i v přepočtu na 100 slov bylo nejvíce chyb zaznamenáno u studentů-začátečnicků. Za nimi se umístili s malým rozdílem pokročilí studenti. U skupiny absolventů byl oproti ostatním dvěma kategoriím tlumočnicků zaznamenán ve výskytu formálních chyb mnohem výraznější rozdíl. Absolventi chybovali nejméně. U každého z absolventů byl zaznamenán nižší počet chyb na 100 slov než u jakéhokoli studenta tlumočení, začátečníka či pokročilého.

5.1.2 Druhy chyb u jednotlivých skupin účastníků

Při rozdělení na jednotlivé druhy formálních chyb dle určené klasifikace chybovali začátečníci v porovnání s ostatními dvěma skupinami tlumočnicků nejvíce v kategorii lexikálních chyb, syntaktických chyb a morfologických chyb. U pokročilých studentů byl zaznamenán nejvyšší průměrný výskyt narušení plynulosti projevu – falešných začátků, oprav i opakování. Absolventi se umístili na druhém místě v průměrném počtu morfologických chyb, u všech ostatních kategorií chybovali nejméně ze všech skupin tlumočnicků.

Graf 2 znázorňuje průměrný počet chyb na tlumočnicka v dané skupině v absolutních hodnotách. V grafu jsou uvedeny údaje jak pro 4 vytyčené kategorie formálních chyb, tak celkový počet chyb na tlumočnicka v dané skupině přepočítaný na 100 slov.

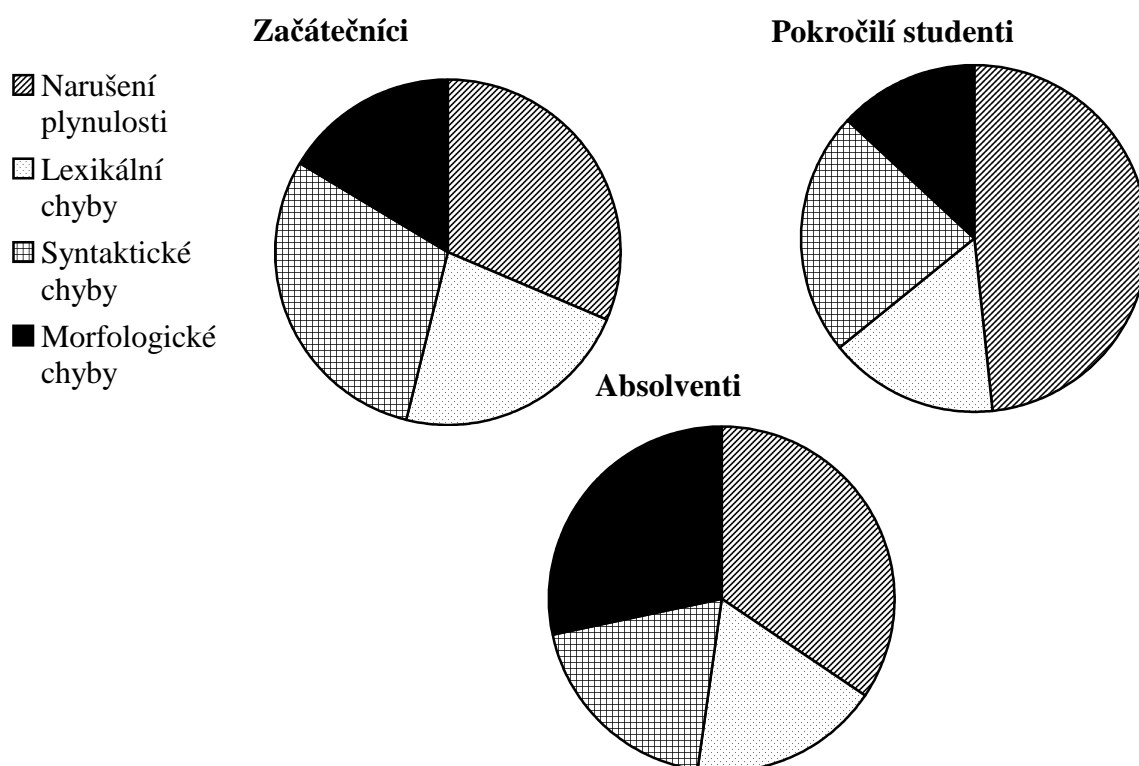
Graf 2 – Druhy chyb u jednotlivých skupin tlumočnicků (průměr na tlumočnicka v dané kategorii v absolutních hodnotách)

5.1.3 Podíl druhů chyb u jednotlivých skupin tlumočnicků

Při porovnání výskytu formálních chyb v rámci jednotlivých skupin tlumočnicků udělali začátečníci nejvíce chyb narušujících plynulost, celkem 31,4 % ze všech chyb. Dále bylo zaznamenáno 29,7 % syntaktických chyb a 22,4 % lexikálních chyb. Nejméně častou kategorií u začátečníků byly morfologické chyby (16,5 %). Všechny 4 kategorie chyb byly zastoupeny poměrně rovnoměrně.

U pokročilých studentů byla jednoznačně nejčastější chybou narušení plynulosti projevu, představovala 47,9 % ze všech kategorií posunů, tedy téměř polovinu všech formálních chyb u této skupiny tlumočnicků. Na druhém místě následovaly s výrazným odstupem syntaktické chyby (23,2 % výskytů). Lexikální a morfologické chyby měly velmi podobné procentuální zastoupení – 15,7 % (lexikální) a 13 % (morfologické) výskytů.

Absolventi dělali v rámci své skupiny ze všech formálních posunů opět nejvíce chyb narušujících plynulost – celkem 34,3 %. Druhé nejčastější byly u absolventů morfologické chyby (28,4 %), následovaly lexikální chyby (19,4 %) a syntaktické chyby (17,9 %). V absolutních hodnotách bylo ale u absolventů zaznamenáno všech druhů formálních pochybení velmi málo. Výsledky jsou znázorněny v grafech 3a, 3b, 3c.

Grafy 3a, 3b, 3c – Podíl druhů chyb u jednotlivých skupin tlumočnicků

5.1.4 Zjištěné poznatky o jednotlivých kategoriích chyb

Narušení plynulosti projevu – falešné začátky, opravy a opakování

Narušení plynulosti projevu se dle očekávání projevila jako velmi rozsáhlá kategorie. Chyby spadající do narušení plynulosti byly absolutně nejčastější u všech skupin tlumočnicků. Každá ze stanovených tří podkategorií – falešných začátků, oprav a opakování – byla svou četností srovnatelná s ostatními kategoriemi formálních posunů.

Falešné začátky byly velmi časté zejména u pokročilých studentů a u absolventů tlumočnictví, v obou těchto kategoriích představovaly téměř 20 % všech formálních chyb (19,7 % u pokročilých studentů a 19,4 % u absolventů). U začínajících studentů byly falešné začátky zaznamenány pouze v 8 % ze všech druhů formálních posunů, což v absolutních hodnotách představuje 2,3 případů na tlumočnicka, tedy srovnatelný počet s absolventy (průměrně 2,6 falešných začátků na tlumočnicka). Pokročilí studenti chybovali ve falešných začátcích nejčastěji ze všech tří měřených skupin (průměrně 5 výskytů na tlumočnicka).

Falešné začátky se nejvíce vyskytovaly ve formě jednoho slova či části slova, a to u všech skupin tlumočnicků. Víceslovné falešné začátky byly méně časté, obvykle se však vyskytovaly hlavně u pokročilých studentů. Falešné začátky byly v mnoha případech doprovázeny chybou ve shodě větných členů, způsobily tak nejen narušení plynulosti, ale i morfologickou chybu ve shodě větných členů, například v těchto případech: *Takže má to nějaký výz. výsledky; Nezdravá jí... potraviny.*

Setkali jsme se i s případy, u nichž nahradil tlumočnick již vyslovený výraz synonymem. Pokud se však oba výrazy vedle sebe nerušily a forma projevu zůstala nezasazena, nebyly tyto případy počítány jako chyba, například v této větě: ... *do které jsou zapojeni vědci, odborníci, kteří se dívají na to, jaké mají děti stravovací návyky.* Z hlediska formy jsou oba výrazy v pořádku, druhý rozvíjí první a nedá se počítat jako falešný začátek. I v následujícím případě sdělení plynule navazuje a nedá se brát jako narušení formální struktury, i když chtěl tlumočnick pravděpodobně nahradit první vyslovený výraz výstižnějším slovem: *Výsledky byly dosti hrozné, alarmující.*

Opravy se vyskytovaly u začátečníků i pokročilých studentů v téměř totožném počtu (průměrně ve 3,2 a 3,3 případech na jedno tlumočení, tedy ve 12,2 % a 13 % výskytů ze všech druhů chyb v rámci stejné skupiny tlumočnicků), absolventi v nich chybovali téměř dvakrát méně (průměrně 1,8 případu na tlumočení, což představovalo 13,4 % ze všech chyb absolventů). Zajímavým jevem byl jeden typ oprav, kdy tlumočníci nejprve

vyslovili část anglického slova, které vzápětí opravili na české. Na těchto příkladech se dá dobře ukázat vliv anglického originálu a echoické paměti: *kon... obsahovaly mnohem více soli; ... že si pa... rodiče měli uvědomit; více než sedm gramů solti... soli.*

Opravy se vyznačují tím, že se dle naší klasifikace označují jako chyba, i když opraví jinou chybu. V případě spojení *různé různá jídla* se tak z původně morfologické chyby stane oprava, podobně to funguje u oprav lexikálních chyb, především přechytnutí. V celkovém součtu chyb tlumočnicků by tedy i bez oprav bylo výskytů chyb stejně, jen by patřily do jiné kategorie. Dojde-li však k opravě významu, vyjde ve výsledku tlumočnickovi o chybu více, přestože opravil špatné číslo na správné, například v tomto případě: *o čtyři gramy více, než je doporučená denní dávka, pardon o jedna celá čtyři*. Přesto jsme podkategorii oprav v klasifikaci ponechali, oprava totiž původní chybu vyruší (posluchač vnímá jako relevantní pouze nově vyřčený výraz), zasáhne však plynulost textu, stejně jako například falešný začátek.

Začátečníci i studenti tlumočení se opakovali v přibližně stejné míře (průměrně bylo zaznamenáno 3,5 a 3,9 výskytů na jedno tlumočení, tedy 11,2 a 15,2 % výskytů u každé ze skupin tlumočnicků), u absolventů však došlo k opakování pouze v jednom případě, průměrný výskyt v této kategorii je tedy pouhé 0,2 opakování na tlumočnicka (1,5 % ze všech chyb). U obou skupin studentů tlumočení bylo nejčastější opakování části slova, následováno opakováním celého slova. Opakování více slov se vyskytovalo výrazně méně.

Lexikální chyby

Na lexikálních chybách už se výrazněji projevuje sestupná tendence výskytu s rostoucími zkušenostmi. Začátečníci průměrně chybovali v 6,4 případech, pokročilí studenti ve 4 a absolventi v 2,4 případech. U všech tří skupin byl nejčastějším projevem nevhodně zvolený výraz (kam spadala neexistující slova, nevhodné kolokace i nevhodný rejstřík), který nepatřil do kontextu. Začátečníci dokonce v těchto případech udělali více chyb než pokročilí studenti u všech lexikálních chyb dohromady. U začátečníků bylo také zaznamenáno nejvíce přechytnutí, což byla u této skupiny tlumočnicků a u skupiny absolventů druhá nejčastější lexikální chyba. Nejméně časté byly u začátečníků a absolventů kalky, jež se u pokročilých studentů vyskytovaly jako druhé nejčastější (v absolutních hodnotách ale začátečníci chybovali v podkategorii kalků ve srovnání s pokročilými studenty více).

Častým místem, kde mělo mnoho tlumočnicků problémy s lexikálním výběrem, bylo osobní hodnocení řečnice ve spojeních *the results were quite scary* a *which is frankly quite terrifying*. Řečnice hodnotila nutriční analýzy jídel, která si děti dávají nejčastěji k obědu, především obsažené nadměrné množství soli a tuku. Mezi nevhodné výrazy, kterými hodnotící stanovisko originálu tlumočníci převáděli, patřila například následující slova: *odrazující, zarážející, hrůzostrašné, odstrašující, strašidelné*. Jako vhodné výrazy v tomto kontextu jsme vyhodnotili například tyto: *alarmující, hrozivé, děsivé, strašné, strašlivé, hrozné*. Za formálně správné bylo považováno i méně obvyklé: *což je opravdu hodně*.

Nevhodně zvolený výraz může mít někdy nechtěně až humorný efekt: *Například známe případy, kdy se dě, kdy se matky snaží do škol navrátit hamburgry...; ... obsahovalo dvacet pět gramů nasycených tuků a i další složky nebyly v ideálním rozložení*. Mezi nevhodná lexikální řešení patřily i nesprávné kolokace, například: *Výsledky studie a další kampaň dává důraz na lidi* (nelze dávat důraz na lidi, o nesprávném použití výrazu *lidi* bude pojednáno u přechnutí); *Zejména obsah soli v těchto pokrmech byl špatný*. Nesprávné kolokace byly nejčastějším druhem lexikálního pochybení.

Kromě běžných přechnutí, kdy jsou ve správném slově popleteny hlásky či slabiky (zde bylo nejčastějším případem sloveso *zdravovat* namísto *stravovat*), docházelo u tlumočnicků velmi často k typu přechnutí, při kterém je vysloven úplně jiný výraz. Z kontextu je však jasné patrné, že jde o přechnutí, které tlumočník během zpětné kontroly nezaregistroval. Nejčastěji docházelo k záměně výrazů *učitelé, rodiče* a *děti*, často se namísto jednoho z těchto výrazů ocitli i *lidi*. Dokladem jsou následující příklady: *Jak učitelé, tak učitelé by se měli starat o to...*; *Já se osobně domnívám, že děti mají určitou odpovědnost za to, co jejich děti jedí*; *Výsledky studie a další kampaň dává důraz na lidi, aby neodcházeli ze školy během přestávek*; *Děti by se měly hlavně starat o své děti...*; *Protože rodiče především můžou za zdravo... stravovací návyky rodičů dětí* (poslední případ byl započítán jako oprava, slouží ale jako příklad toho, že jde skutečně o přechnutí a zvládne-li jej tlumočník při zpětném monitorování zaznamenat, ihned pochybení opraví).

Kalky se vyskytovaly jak na úrovni jednotlivých slov, tak na úrovni syntaxe, syntaktické kalky jsou ale dle této studie hodnoceny jako nesprávné aktuální členění větné či slovosled. Mezi velmi časté lexikální kalky patřilo přetlumočení výrazu *speech* ve smyslu *projev* jako *řeč*. Úvodní věta projevu *I mentioned in the first part of my speech...* tak byla v mnoha případech tlumočena takto doslovně: *V první části své řeči jsem zmínila...* Dalším často se opakujícím kalkem byl výraz *Jsou* na začátku věty, která tak připomínala anglickou uváděcí vazbu *There is*. K tomu došlo například v následujících

případech: **Jsou** obrázky matek, které se snaží dát dětem nezdravá jídla...; **Jsou** odborníci, kteří se snaží rodičům pomoci s tím, jak se mají jejich děti stravovat. Dále se v několika přetlumočeních opakovalo převedení výrazu *respond* z věty *not all parents **respond** particularly well to healthy eating initiatives* jako *odpovědět* místo *reagovat*. Kalky se rovněž objevovaly ve slovesných vazbách, například v tomto případě: *rodiče by měli si vzít zodpovědnost na to, **brát zodpovědnost za to**, co jejich děti jedí* (první spojení se považuje za opravené, obě by však byla považována za kalk anglického *parents should be **taking responsibility for**...*). Všechny tyto posuny byly vyhodnoceny jako lexikální chyby.

Tlumočníci rovněž používali cizí slova, aby označili některé anglosaské reálie. Velmi často se v českém přetlumočení vyskytovaly výrazy *fast food* a *fish and chips*, někteří tlumočníci používali v češtině i anglický výraz *take away* pro obchody rychlého občerstvení. Žádný z těchto cizích výrazů nebyl hodnocen jako chyba, protože nenarušoval strukturu věty ani plynulost projevu. Zmíněná slova jsou navíc často používána i v češtině a z kontextu tlumočení bylo jasné, o čem se mluví.

Jako lexikální chyby nebyla hodnocena ani výplňková slova a nadbytečná ukazovací zájmena. Velký počet ukazovacích zájmen byl zaznamenán především v převodech absolventů. Objevovaly se u nich například tyto věty: *Kromě toho také výzkumníci řekli, že většina **z těch** jídel **v těchto** jídelnách byl... měly ještě vyšší podíl **těch** škodlivých látek než **ty** známé řetězce jako je McDonalds nebo KFC; A pak **ta** studie analyzovala nutriční složení **těch** jídel a **ty** výsledky byly opravdu strašlivé, protože některá **ta** jídla byla velmi nezdravá. I když obsahuje sdělení v některých větách příliš mnoho ukazovacích zájmen, jako je tomu v uvedených příkladech, nenarušují tato zájmena větnou stavbu, nejedná se ani o nesprávná slova nehodící se do kontextu. Proto byly tyto případy ponechány jako formálně nechybná řešení.*

Syntaktické chyby

I syntaktické chyby se ve srovnání s dalšími dvěma skupinami tlumočnicků vyskytovaly výrazně více u studentů začátečnicků. Začátečníci průměrně udělali v jednom projevu 8,5 syntaktických chyb, pokročilí studenti 5,9 a absolventi pouze 2,6 syntaktické chyby. U absolventů nebyla zaznamenána ani jedna nedokončená věta, u pokročilých studentů pouze 1 (průměrně tedy 0,1 na tlumočníka) a začátečníci nedokončili větu celkem v 7 případech (průměrně tedy v 0,7 případech na tlumočníka). Začátečníci chybovali podobně ve vybočení z větné struktury a v nesprávném aktuálním členění větném/slovosledu (průměrně 2,9 a 3,1 výskytů na tlumočníka). Ve srovnání se

začátečníky chybovali pokročilí studenti obdobně ve vybočení z větné struktury (průměrně 3krát v jednom tlumočení), frekvence chyb v aktuálním členění větném a slovosledu se oproti méně pokročilé skupině snížila na 2,3 výskytů v jednom tlumočení. Absolventi chybovali v aktuálním členění průměrně 1,2krát za tlumočení, z větné struktury vybočili průměrně jednou. Ostatní druhy syntaktických chyb jsou u absolventů zanedbatelné. Začátečníkům se také častěji než ostatním stávalo, že jim ve větě chyběl větný člen, popř. se v ní opakoval již vyřčený větný člen, došlo k tomu v 1,8 případech na tlumočení. U pokročilých studentů se toto číslo snížilo na 0,4 výskytů.

Nejproblematictější byla z hlediska větné stavby hlavně dvě místa. Prvním z nich byla věta o hodnocení škodlivosti potravin dle světél na semaforu *And sixty nine of the seventy three products would be classed as red or amber using the traffic light food labelling scheme that the Food Standards Agency would like to impose on all retailers.* V této větě chybovali v syntaxi hlavně začátečníci, v některých případech ale i pokročilí studenti, absolventi neudělali ani v jednom ze zmíněných dvou obtížných míst žádnou syntaktickou chybu. Studenti měli s přetlumočením věty velké problémy i přesto, že jim byl zmiňovaný semaforový systém předem vysvětlen a přestože věděli, že se v projevu bude pasáž vyskytovat. V tomto místě došlo u začátečníků ke dvěma nedokončeným větám: *Šedesát devět z daných produktů byly bylo podle značení barev semaforu...*; *šedesát devět ze sedmdesáti tří nabízených obědů byly podle...* V dalších případech byla zaznamenána převážně celková nepřehlednost větné struktury doprovázená špatným slovosledem, nesprávnými předložkami a nadbytečnými větnými členy, jako například v těchto případech: *Šedesát devět z těchto sedmdesáti třech jídel **bylo rozhodnuto, že by mělo mít na sobě známku,** jestli se jedná o zdravé, nezdravé či něco mezi.; **většina těchto... podle systému označování jídla podle barev semaforu by byly** červené nebo oranžové; *šedesát devět z těch sedmdesáti tří jídel **byly pomocí jednoho označovací systému označování** jídel podle pomocí semaforů **byly označeny** červenou a žel žlutou.* V posledním příkladu se kumuluje více druhů chyb (kromě syntaktických také morfologické chyby a narušení plynulosti projevu – opravy a falešné začátky), vzniká tak velmi nepřehledné a rušivé sdělení. Mnoho studentů, kteří v tomto místě nechybovali, vůbec nezmiňovalo semafor, ale hodnocení vhodně opsalo, například těmito způsoby: *šedesát devět jídel ze sedmdesáti tří **jsou velmi nezdravé;** A šedesát devět ze zmíněných sedmdesáti tří jídel bylo také celkově **daleko za hranicí doporučení;** mnoho těch jídel by bylo oznave označeno jako ta **úplně nejvíce nezdravá.****

Druhým obtížným místem s vysokým výskytem syntaktických chyb byla věta, která v originále zněla: *I don't know if you remember those awful images of mothers desperately trying to pass fish and chips and hamburgers through the school gates when Jamie Oliver was fighting for healthy school meals involving more vegetables.* Mnoho studentů (7 začátečníků, 2 pokročilí) těžký úsek řešilo vynecháním části nebo celé výpovědi, což se dle naší klasifikace nepovažuje za chybu. Chybující studenti měli ze syntaktického hlediska problémy se správným slovosledem, navázáním větných členů, opakováním větných členů a časovou sousledností, jako například v těchto případech: *Viděli jsme obrázky matek, které dávají svým dětem přes školní ploty fish and chips svým dětem; Jsou obrázky matek, které se snaží dát dětem nezdravá jídla skrz... sk... skrz plot školy, když Jamie Oliver bojoval za zdravější jídla; ...ale nevíme, jestli skutečně se ty zdravější pokrmy, které například slavný Jamie Oliver propaguje, skutečně ujmou.*

Jak již bylo zmíněno výše, mezi syntaktické chyby patřily i výpovědi, v nichž chyběl či přebýval větný člen, což opět větnou strukturu velmi narušovalo. Přebývajícím větný člen mohl být opakováním větného členu, který byl již ve větě přítomen (viz příklady v předchozím odstavci), nebo mohl ve větě přebývat i neopakující se větný člen, jako tomu je v tomto případě: *A že by to neměli svalovat vinu čistě jenom na místní radnici.* Chybějícími větnými členy byly většinou předložky, v těchto případech šlo tedy v podstatě o chybné navázání větného členu ve větě: *...než jídla, která se dají většinou koupit na ulici, například KFC nebo McDonalds* (chybí *v*); *Některé jiné návrhy se snaží jídelny přilákat více studentů* (chybí *do*). V posledním zmiňovaném případě je ve větě kromě chybějící předložky i špatně navázaný větný člen (*návrhy se snaží* – návrhy se nemohou snažit), který byl rovněž hodnocen jako syntaktická chyba...

Z hlediska aktuálního členění větného a souvisejícího chybného slovosledu se v tlumočeních kromě doslovného následování slovosledu originálu (např. *Říkala jsem v první části svého projevu, že začala kampaň proti obezitě...*) často objevovaly špatně umístěné příklonky: *Burger King za posledních pár let hlavně z marketingových důvodů se snaží podávat zdravější jídlo; A mnoho matek zoufale se snaží dětem propašovat hranolky a hamburgery.* Tato syntaktická pochybení byla častá i u absolventů tlumočení.

Špatně započatá struktura věty šla řešit i nenásilně: *Někteří rodiče na to nereagovali příliš vstřícně, na tuto iniciativu.* V tomto případě se tlumočník vyhnul nesprávnému aktuálnímu členění větnému a zbytečnému narušení plynulosti (kdy by začal větu znovu a vznikl by falešný začátek) obrátným doplněním chybějícího výrazu bez narušení struktury věty. Podobně je tomu i v následujícím případě: *Ty nejhorší pokrmy,*

tam patřil například pokrm složený pouze z kebabu a hranolek. Ani zde není syntax hodnocena jako chybná, jelikož je celá věta perfektně srozumitelná a navíc navázaná tak, že nedošlo k falešnému začátku.

Morfologické chyby

Nejvíce morfologických chyb bylo zaznamenáno u začátečníků (průměrně 4,7 na tlumočení), na druhém místě se s průměrnými 3,8 chybami umístili absolventi a nejméně chybovali v morfologii pokročilí studenti (průměrně ve 3,3 případech na tlumočení). U absolventů byly morfologické chyby zároveň druhým nejčastějším pochybením, svým procentuálním zastoupením se dokonce blížily narušením plynulosti projevu. U studentů, začátečníků i pokročilých, patřily morfologické posuny k nejméně častým chybám. U všech skupin docházelo ve většině případů k přetlumočení nesprávného tvaru slova, tzn. k nesprávné shodě, skloňování, časování či vidu. K nesprávnému vyslovení hlásky docházelo u všech skupin jen velmi málo.

K nesprávné shodě docházelo zdaleka nejčastěji v případě shody podstatného jména v množném čísle neutra s dalšími slovními druhy, většinou se slovesem a spojkou: Některé z těchto jídel měly více než...; další pravidla, které by přiměly studenty nekupovat. Studie také ukázala, že většina těch jídel, které se v těchto podnicích prodávaly, obsahovaly více soli... Pokud došlo jako v uvedených příkladech k několikanásobnému porušení shody najednou, počítaly se všechny případy vztahující se k jednomu větnému členu pouze jako jedna chyba. Rovněž se často objevovala nesprávná shoda podmětu s přísudkem (v některých případech se překrývala s již zmíněnou nesprávnou shodou s podstatnými jmény množného čísla neutra), již lze označit i jako nesprávné časování slovesa: *Již jsem řekl, že výsledky byly poměrně děsivé* (řečník je žena); *Výsledky studie a další kampaň dává důraz...*; *Studie také ukázala, že většina těchto slaných jídel, které si můžete vzít s sebou, obsahují mnohem více soli...*; *Nejhůře se umísťovala jídla, kde byly kebab*. Jak plyne z uvedených příkladů, často se vyskytovala nesprávná shoda v čísle slovesa (záměna jednotného za množné a naopak).

Mezi případy nesprávného skloňování patří například tyto tvary: *nebyly otevřené během polední přestávky; s hranolkami / s hranolkama* (byl užit nespisovný výraz místo správného *s hranolkami*). U prvního případu se může jednat buď o zmíněný nesprávný tvar slova (zapříčiněný například tím, že chtěl tlumočník původně říci *polední přestávky*), nebo o nedbalou výslovnost, která vede k nesprávnému vyslovení hlásky. To se týká i následujícího příkladu: *spolíhat na místní orgány nebo na školu*. Obě podkategorie ale

v této studii spadají pod morfologické chyby, proto rozdíly mezi nimi nemusíme přísně rozlišovat.

Nesprávná výslovnost hlásky se objevila například v těchto přetlumočeních: *Nevím, jesi si pamatujete; Ale těžko říc, jak by to šlo udělat; ted' bych o nich chtěla mluvi*. Protože je tato kategorie primárně morfologická, ne fonologická, byla zohledněna nedbalá výslovnost pouze v jasných případech, kdy hláska skutečně nezazněla. Pokud byla některá slova vyslovena nepřítis srozumitelně, ale všechny správné hlásky v nějaké formě zazněly, jako chyba se to dle naší klasifikace nepočítá.

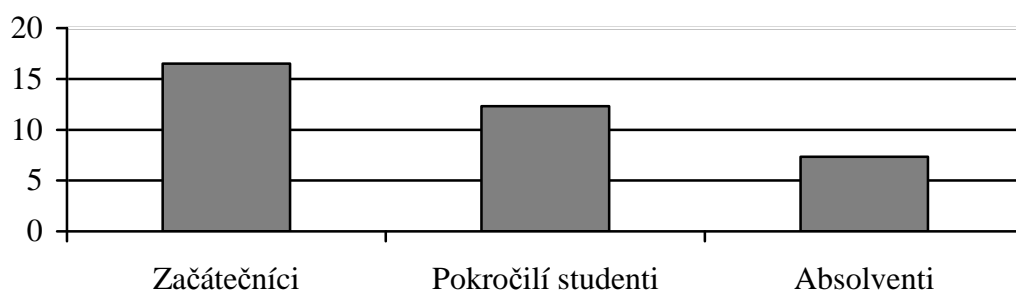

5.2 Hledisko posluchače

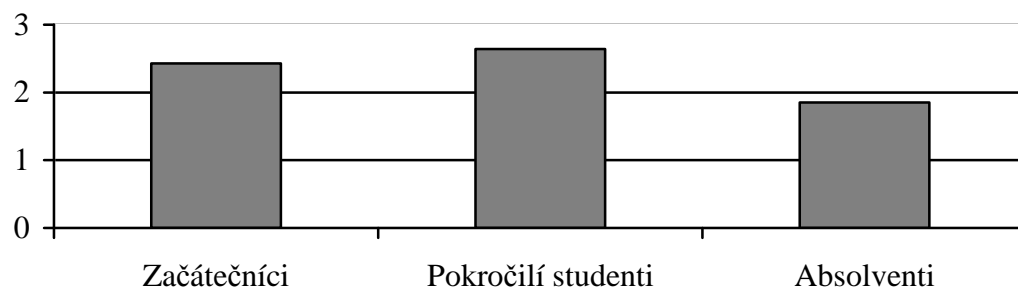
Tato kapitola je rozdělena do tří částí podle tří otázek, jež byly položeny posluchačům, kteří hodnotili vybrané tlumočnické výkony. V první otázce dávali respondenti jednotlivým tlumočením známku 1–5 za jazykovou úroveň češtiny (1 = výborná, 5 = velmi špatná). V druhé otázce odpovídali opět na škále 1–5 na otázku *Najali byste si tohoto tlumočníka?* (1 = určitě, 5 = v žádném případě), tuto část dotazníku nazýváme zkráceně otázka na celkový dojem. Ve třetí otázce dotazníku posluchači srovnávali obě poloviny každé vyslechnuté nahrávky a označovali, která část jim připadala celkově lepší.

5.2.1 Hodnocení jazykové úrovně simultánního tlumočení

Ačkoli má dle výsledků této studie počet formálních chyb v simultánním tlumočení u tlumočnicků s rostoucími zkušenostmi sestupnou tendenci, rozdíl mezi hodnocením ze strany posluchačů není zejména u obou skupin studentů příliš výrazný. Pokročilí studenti byli dokonce hodnoceni o něco hůře (průměrnou známkou 2,64) než začátečníci (průměrnou známkou 2,43). Absolventi získávali znatelně lepší hodnocení s průměrnou známkou 1,85. Grafy 4a a 4b zobrazují průměrný počet chyb u jednotlivých skupin tlumočnicků a s tím související průměrnou získanou známkou za jazykovou úroveň češtiny. Ve vybraném vzorku pro posluchače figurují 4 začátečníci, 3 pokročilí studenti a 3 absolventi.

Graf 4a – Průměrný počet chyb na polovinu tlumočení u jednotlivých skupin tlumočnicků

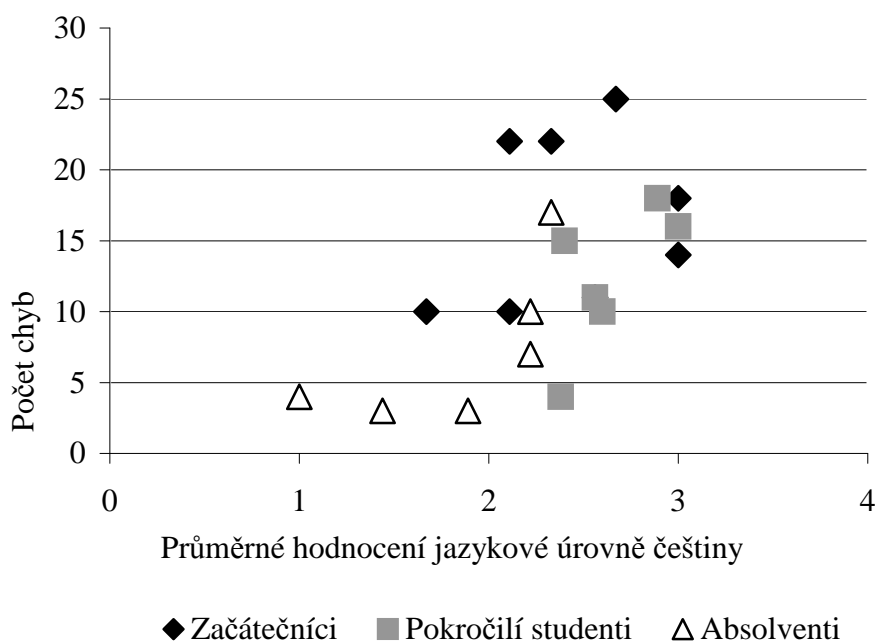
Graf 4b – Průměrné hodnocení jazykové úrovně češtiny u jednotlivých skupin tlumočnicků

Při hodnocení tlumočení působí na posluchače i mimojazykové faktory, proto jsme se kromě zmíněných skupin tlumočnicků rozhodli porovnat také výsledky obou polovin tlumočení v rámci jednotlivých tlumočnicků na základě předpokladu, že každý tlumočnick má svůj specifický styl s prvky, které se během projevu nemění (např. hlas, intonace, frekvence hezitálních zvuků). Žádný posluchač nehodnotil obě poloviny stejného projevu.

V osmi případech z deseti hodnotili posluchači lépe část projevu s nižším počtem chyb. S větším rozdílem chyb mezi oběma polovinami projevu se zvyšoval i rozdíl ve výsledné získané známce za jazykovou úroveň češtiny. Tento rozdíl je vidět zejména u tlumočnicků, u nichž počet chyb v jedné z částí projevu výrazně převyšoval počet chyb v druhé z částí projevu, stejně tak se pak výrazně lišilo i průměrné hodnocení jazykové úrovně tlumočení u těchto tlumočnicků (při dvojnásobném počtu chyb u jedné z polovin stejného projevu došlo ke zhoršení známky o průměrně 1 stupeň oproti hodnocení poloviny s nižším počtem chyb). U zbývajících dvou případů byl vyšší počet chyb u jedné z částí projevu hodnocen přibližně stejnou známkou jako polovina s nižším počtem chyb.

Při porovnání všech polovin projevů mezi sebou a jejich seřazení dle získaných známek už je souvislost mezi počtem formálních chyb a výsledným hodnocením méně patrná (jak ukazují i grafy 4a a 4b). Většina částí tlumočnických projevů s nižším výskytem chyb (do 10 na polovinu projevu) se pohybuje na vyšších příčkách žebříčku jazykové úrovně s lepší výslednou známkou (1–2,22), části tlumočení s vyšším výskytem chyb (nad 10 na polovinu projevu) mají zpravidla horší hodnocení (2,33–3), a pohybují se tím pádem na nižších příčkách žebříčku (Příloha 5, tabulky 4a a 4b). Graf 5 znázorňuje souvislost mezi počtem formálních chyb a průměrnou získanou známkou u jednotlivých polovin tlumočení. Pravý horní roh zobrazuje tlumočení s vysokým počtem chyb a horší získanou známkou (spodní příčky žebříčku), levý dolní roh naopak výkony s nízkým

výskytem chyb a lepší výslednou známkou (vyšší příčky žebříčku). V grafu lze jasně pozorovat vzestupnou tendenci z levého dolního rohu směrem k pravému hornímu rohu.

Graf 5 – Srovnání průměrné známky za jazykovou úroveň češtiny s počtem chyb v jednotlivých polovinách tlumočnického výstupu

Dále je patrné, že pokročilí studenti tlumočení se vyskytují především v pravé části grafu, zpravidla pod začínajícími studenty. Znamená to, že pokročilí studenti získávali horší průměrné známky i za tlumočení s nižším výskytem chyb než začátečníci s vyšší chybovostí, jak již bylo zmíněno v grafech 4a a 4b. To může souviset s druhy chyb, jichž se jednotlivé skupiny tlumočnicků dopouštěly nejčastěji.

Na vyšších příčkách žebříčku se umístila tlumočení s nízkým výskytem syntaktických chyb a chyb narušujících plynulost projevu. V tlumočeních, která byla po jazykové stránce hodnocena lépe, převažovaly morfologické a lexikální chyby. Nejhuře byly hodnoceny projevy s vysokým výskytem chyb z různých skupin, převážně kombinace syntaktických chyb a chyb narušujících plynulost. Na nejnižších příčkách se umístila tlumočení s vysokým počtem formálních chyb ze všech klasifikovaných skupin.

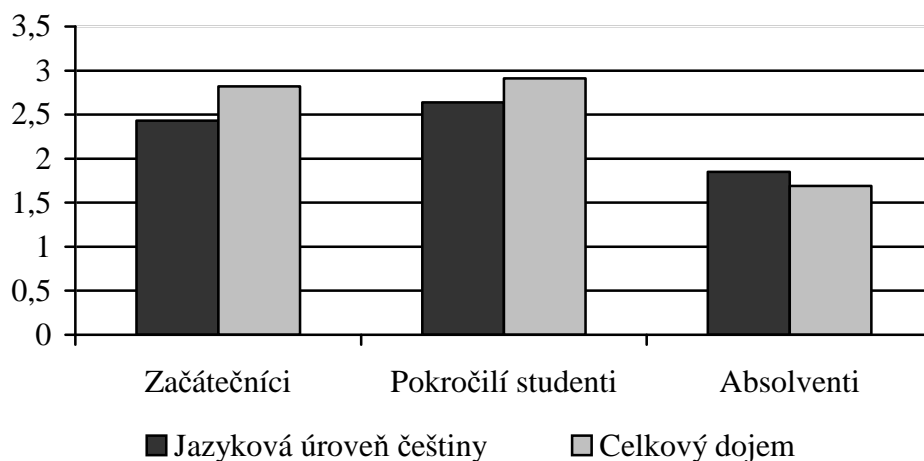
Výrazně nejvyšší výskyt chyb narušujících plynulost byl naměřen u pokročilých studentů, což by mohlo vysvětlovat nejhorší průměrné hodnocení této skupiny tlumočnicků. U začátečníků mohl výslednou známku zmírnit vysoký počet lexikálních chyb. U absolventů bylo naměřeno nejméně formálních chyb, velké zastoupení pak měly chyby

morfologické, jež se vyskytovaly převážně v lépe hodnocených tlumočeních. Absolventi proto získávali ve srovnání s oběma skupinami studentů nejlepší hodnocení.

5.2.2 Celkový dojem posluchače

V rámci jednotlivých tlumočnicků byla v odpovědi na druhou otázku v dotazníku opět v osmi případech z deseti lépe hodnocena ta část projevu tlumočnicka, v níž se vyskytovalo méně formálních chyb. Pouze ve dvou případech získala lepší známku polovina projevu s vyšším počtem jazykových chyb. Rozdíly ve výsledné známce pro jednotlivé části projevů se opět zvyšovaly přímo úměrně s rozdíly v počtu chyb dle klasifikace této práce. Nejvýznamnější rozdíl mezi oběma polovinami byl zaznamenán u začátečníka, u nějž se známka za jednotlivé části projevu lišila o hodnotu 1,22 (v hůře hodnocené polovině projevu se vyskytovalo 25 formálních chyb, tedy o 15 více než ve výrazně lépe hodnocené druhé části projevu).

Při porovnávání průměrné známky u jednotlivých skupin tlumočnicků dopadli i u otázky na výsledný dojem nejhůře pokročilí studenti, tentokrát však byl mezi nimi a začátečníky o něco menší rozdíl – začínající studenti získali průměrné hodnocení 2,82 a pokročilí studenti 2,91. Absolventi se opět umístili výrazně lépe s průměrnou známkou 1,69. U obou skupin studentů došlo oproti hodnocení jazykové úrovně češtiny ke zhoršení výsledné známky, u absolventů se získaná známka naopak zlepšila (viz graf 6).

Graf 6 – Srovnání průměrného hodnocení za jazykovou úroveň češtiny se známkou za výsledný dojem u jednotlivých skupin tlumočnicků

Celkově se známky zlepšily či zůstaly beze změny pouze ve 3 případech u průměrného hodnocení celých tlumočení (vždy u absolventů) a v 6 případech u průměrného hodnocení polovin tlumočnických projevů – ve 4 případech u absolventů a

ve 2 u pokročilých studentů, u absolventů však jako u jediných docházelo k výraznějšímu polepšení známky v řádu několika desetin oproti hodnocení za jazykovou úroveň češtiny. Průměrně si absolventi polepšili o hodnotu 0,16. Znamka za výsledný dojem se zlepšovala zpravidla u tlumočnicků umístěných na vyšších příčkách žebříčku (Příloha 5, tabulky 5a a 5b), tedy s nižším počtem jazykových chyb a s lepším hodnocením jazykové stránky projevu od posluchačů. U ostatních tlumočnicků se známka za výsledný dojem oproti známce z jazykové úrovně zhoršila. U pokročilých studentů došlo k průměrnému zhoršení známky o hodnotu 0,27 a u začátečníků o 0,39. Až do 11. příčky (hodnocení 2,56) výsledného žebříčku získávaly jednotlivé části tlumočení podobné známky jako při hodnocení jazykové úrovně češtiny. U následujících příček bylo zaznamenáno výraznější zhoršení známky za výsledný dojem oproti jazyku.

Nejhůře byla opět hodnocena tlumočení s vysokým výskytem formálních chyb všech druhů, převážně syntaktických posunů a chyb narušujících plynulost projevu. U projevů s vysokým počtem syntaktických chyb bylo zaznamenáno zhoršení známky za celkový dojem oproti hodnocení jazykové úrovně i v případech, kdy se jiných druhů chyb vyskytovalo v tlumočení méně. Znamka se u tlumočení s častými syntaktickými chybami zhoršovala zejména tehdy, když byla kompletně narušena struktura věty. K těmto pochybením docházelo zejména u začátečníků, čímž je možné vysvětlit nejvýraznější zhoršení jejich celkového hodnocení oproti známce z jazyka. Byl-li narušen pouze slovosled či předložková vazba a navázání větného členu, nedocházelo k významnému zhoršení známky. Na nižších příčkách žebříčku se umístila tlumočení s vyšším výskytem hezitačních zvuků a s nedbalou výslovností.

Obecně u hodnocení v první a druhé otázce dotazníku (jazykové úrovně a výsledného dojmu) získávali horší známky tlumočníci, u nichž docházelo k problémům v suprasegmentální rovině řeči a k narušení koherence projevu, i když tato místa nebyla dle této práce klasifikována jako chyby. Mezi zmíněné problematické jevy, jež zhoršovaly výsledné hodnocení tlumočnického výstupu, patřily zejména časté hezitační a jiné parazitní zvuky, nedbalá výslovnost (často doprovázená příliš rychlým tempem tlumočení), váhavá intonace, dlouhé pauzy (delší než 3 vteřiny), protismysly a narušení koherence projevu (zejména v druhé, argumentativní části projevu).

Dále bylo u některých tlumočnicků zaznamenáno široké rozpětí získaných známek. V otázce na jazykovou úroveň češtiny byla většina tlumočení hodnocena známkami v rozpětí maximálně tří hodnot, v 8 případech z 20 bylo rozpětí širší (1–4, popř. 1–5). Ve všech těchto případech se však známka vybočující z průměru objevila jen jednou, navíc

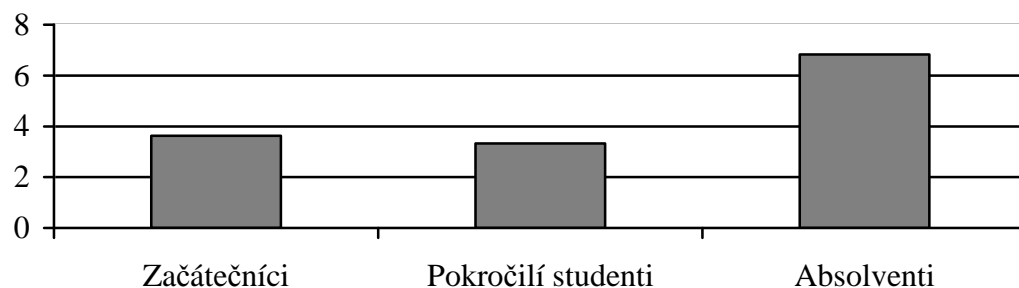
celou polovinu z nich udělil jen jeden posluchač. Široké rozpětí známek se častěji objevovalo při odpovědi na druhou otázku. Jednotlivé známky vybočující z průměru se vyskytovaly v celé polovině případů, navíc byl ve třech případech zaznamenán závažnější jev – u jedné části tlumočení získal tlumočnický třikrát známku 1 a zároveň třikrát známku 4 – došlo k tomu u jednoho začátečníka, jednoho studenta a jednoho absolventa.

5.2.3 Porovnání tlumočnických výstupů dle hodnocení posluchačů

U třetí, kontrolní otázky požadující porovnání kvality vyslechnutých projevů dopadlo pořadí ve výsledném žebříčku celých projevů velmi podobně jako pořadí u otázky druhé, zjišťující celkový dojem na posluchače – většina tlumočnicků zůstala na stejném místě nebo se posunula o 1 příčku. Pořadí v žebříčku jednotlivých částí tlumočení se v některých případech o několik příček změnilo (Příloha 5, tabulky 6a a 6b). Pořadí na prvních a posledních třech místech zůstalo u druhého i třetího žebříčku stejné. Umístění se výrazně měnilo zejména v případech, kdy bylo zaznamenáno široké rozpětí známek od posluchačů u hodnocení výsledného dojmu. V ostatních případech se pořadí tlumočení měnilo maximálně o tři příčky.

U třetí otázky mohlo tlumočení dostat buď 1 bod (za lepší výkon než druhé tlumočení z nahrávky), nebo 0 bodů (za horší výkon). Podle toho, která dvojice byla zrovna porovnávaná, získávala bod i tlumočení, jež byla v druhé otázce hodnocena známkou 4, a naopak 0 bodů i tlumočení hodnocená v druhé otázce známkou 1. Zpravidla však 1 bod získávala tlumočení hodnocená ve výsledném dojmu známkou 1–2 a 0 bodů tlumočení hodnocená v druhé otázce známkou 3–5. Maximálně bylo možno získat 9 bodů.

Graf 7 znázorňuje, kolik bodů získaly průměrně jednotlivé skupiny tlumočnicků. Výsledky odpovídají hodnocení v první a druhé otázce dotazníku. I ve třetí otázce se tedy nejhůře umístili pokročilí studenti (s průměrným ziskem 3,33 bodů za polovinu tlumočení), hned za nimi s malým rozdílem začátečníci (s 3,63 body) a nejvíce bodů získali s velkým rozdílem opět absolventi (průměrně 6,83 bodů).

Graf 7 – Průměrný počet získaných bodů při srovnávání polovin tlumočení (maximum = 9) u jednotlivých skupin tlumočnicků

Při porovnávání s pokročilými studenty ztratili absolventi pouze jeden bod (z 18 možných), při porovnávání se začátečníky přišli absolventi o 6 bodů (z 24 možných). Zbylé body ztratili absolventi při srovnávání mezi sebou. Při porovnávání obou skupin studentů byli lehce úspěšnější pokročilí studenti, ve vzájemném souboji získali 13 bodů, začátečníci pouze 11 (Příloha 5, tabulka 7). Lepší výsledné umístění začátečníků je tak způsobeno tím, že se jim na rozdíl od pokročilých studentů podařilo získat několik bodů i na úkor absolventů.

6 Diskuze/Interpretace

6.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Při simultánním tlumočení do češtiny se ve výstupu tlumočení vyskytují formální posuny na všech jazykových úrovních – morfologické, lexikální i syntaktické. Zdaleka nejčastější ze všech měřených formálních posunů byla v této studii narušení plynulosti projevu ve formě falešných začátků, oprav a opakování. Dále se u tlumočnicků hojně vyskytovala syntaktická narušení formy, převážně v podobě vybočení z větné struktury, nesprávného aktuálního členění větného a slovosledu. Časté byly také lexikální posuny, tedy nevhodný výběr slov pro daný kontext, kam spadají dle naší klasifikace i přechytlutí. Všechny 4 zmíněné kategorie posunů výrazně narušují formu tlumočnického projevu.

Při hodnocení tlumočnických výstupů byly zaznamenány výrazné rozdíly v chybovosti u studentů tlumočení a absolventů s rozdílnou délkou praxe. Začínající studenti dělají převážně chyby narušující plynulost, těsně následované syntaktickými a lexikálními posuny. V menší míře se pak u nich objevují morfologické chyby. U pokročilých studentů ubývá ve srovnání se začátečníky syntaktických, lexikálních i morfologických chyb. Zvyšuje se však podíl narušení plynulosti – falešných začátků, oprav a opakování. I v absolutních hodnotách bylo u pokročilejších studentů zaznamenáno více narušení plynulosti (u každé ze tří zmíněných podkategorií) než u úplných začátečníků. Absolventi tlumočení dělají oproti ostatním dvěma skupinám výrazně méně formálních posunů všech druhů. Z daných výsledků se dá usuzovat, že s rostoucími zkušenostmi a s pravidelným tlumočnickým cvičením ubývá formálních chyb ve výstupu simultánního tlumočení.

Je-li posluchač dotazován na jazykovou úroveň tlumočení, hodnotí tlumočení s vysokým počtem formálních chyb zpravidla horší známkou než tlumočení s nízkým výskytem formálních chyb. Dle frekvence a druhu formálních nedostatků pak posluchač hodnotí celkový dojem z tlumočení horší či lepší známkou než jazykovou úroveň, s vyšším výskytem formálních pochybení se tato známka zhoršuje. Nejhorší hodnotí posluchači tlumočnické projevy s vysokým výskytem syntaktických chyb či chyb narušujících plynulost, a dále tlumočení s vysokým výskytem všech druhů formálních chyb – morfologických, lexikálních, syntaktických i narušení plynulosti. Výkony absolventů tedy posluchači hodnotí výrazně lépe než výkony začínajících a pokročilých studentů. Z výsledků lze vyvozovat, že výsledný dojem posluchače je do jisté míry ovlivněn druhem a frekvencí formálních chyb v simultánním tlumočení.

6.2 Další zjištění

Vezmeme-li u začátečníků v úvahu vysoký výskyt lexikálních a syntaktických chyb ve srovnání s nižším výskytem falešných začátků a oprav v rámci narušení plynulosti, zdá se, že nezkušení tlumočníci nedokážou dostatečně monitorovat svůj výstup. U pokročilých studentů se lexikálních a syntaktických chyb vyskytuje méně než u začátečníků, chyb spadajících do fáze monitorování naopak o něco více. Vypadá to tedy, že pokročilí studenti díky delší praxi lépe zvládají souběžnost činností a rozdělení kapacity, a tím pádem i lépe sledují, co právě řekli. Výrazně nižší výskyt všech těchto pochybení u absolventů naznačuje, že se vzrůstající praxí se zvyšuje i automatizace simultánního převodu a zkušený tlumočník dokáže mnoho zbytečných formálních chyb eliminovat. Ve srovnatelné míře s ostatními dvěma skupinami tlumočníků zůstávají v projevu absolventů přítomny pouze morfologické chyby. Při hodnocení posluchači získávala tlumočení s vyšším výskytem morfologických chyb lepší známky než výkony, v nichž převažovaly jiné druhy chyb. Absolventi se tak i u posluchačů umísťovali výrazně lépe než obě skupiny studentů.

Vysoký výskyt lexikálních a syntaktických chyb lze také vysvětlovat tím, že začátečníci nejsou ještě schopni rychle nalézt správný výraz a správnou strukturu věty. Nedokážou tedy zatím, jak říká Seleskovitchová (1968: 159–163), projev dostatečně deverbalizovat, aby zněl cílový text přirozeně. Dále by se dalo říci, že se kvůli nedostatečným zkušenostem příliš soustředí na fázi poslechu a přestože projev rozumí, nezbyvá jim dostatečná kapacita na převod a na monitorování výstupu. Pokročilí studenti již díky větším zkušenostem zvládají fázi výstupu i monitorování o něco lépe, stále se však u nich vyskytuje vysoký počet falešných začátků a opakování, které narušují hladký průběh projevu. Právě kvůli velmi častým narušením plynulosti se dle našeho názoru umístili pokročilí studenti v hodnocení posluchači až za začátečníky. Posluchači dle výsledků této studie totiž nejhůře hodnotí právě projevy s vysokým výskytem narušení plynulosti a syntaktických chyb, tyto dva druhy chyb představovaly u pokročilých studentů téměř tři čtvrtiny všech pochybení, kdežto u začátečníků „jen“ 60 %. Domníváme se, že právě to zajistilo začátečníkům v porovnání s pokročilými studenty lepší průměrné hodnocení jazykové úrovně češtiny a celkového dojmu, navzdory jejich vyššímu celkovému počtu chyb.

V počtu formálních chyb u tlumočníků není zohledněna závažnost chyb. Opakování či nesprávná výslovnost jedné hlásky tak má v analýze stejnou váhu jako naprosto zmatená struktura věty, která nedává smysl. To je také jeden z důvodů, proč jsme se v druhé empirické části rozhodli zohlednit názor posluchačů tlumočení. Ukázalo se tak, že

tlumočení s vysokým počtem chyb hodnotí v některých případech posluchači lépe než tlumočení s nízkým počtem formálních chyb, záleží na druhu pochybení. Ve známkách udělovaných posluchači se projevilo již zmíněné negativní hodnocení syntaktických chyb. Dále se potvrdila domněnka, že příliš vysoký výskyt narušení plynulosti – falešných začátků, opakování a oprav – působí na posluchače rušivě a rovněž může mít negativní vliv na celkové hodnocení tlumočnického výkonu, jak ukázala nejhorší průměrná známka pokročilých studentů v této studii.

Přestože se pokročilí studenti umístili v hodnocení ze strany posluchačů ve všech případech na posledním místě, je nutné poznamenat, že rozdíl ve výsledné známce mezi nimi a začátečníky byl jen nepatrný. Pokročilí studenti sice získali nejméně bodů i při porovnávání tlumočnických výkonů mezi sebou metodou lepší/horší, v této části byli ale při srovnávání se začátečníky o něco úspěšnější. Začátečníci předstihli pokročilé studenty v počtu získaných bodů jen díky tomu, že se jim několikrát podařilo překonat absolventy. Tomuto faktu ale nepřisuzujeme přílišnou důležitost, protože obecně se absolventi umísťovali s výrazným rozdílem na nejvyšších příčkách sestavených žebříčků. Zajímavě to však ilustruje subjektivitu názorů některých posluchačů.

Vstupní projev byl klasifikován jako rychlý, proto by se v přetlumočeních dle autorů zmiňovaných v teoretické části mělo vyskytovat více chyb narušujících plynulost než v projevu pomalém. Právě narušení plynulosti byla u všech skupin tlumočnicků zaznamenána jako zdaleka nejčastější. Navíc by mohlo být tempo řečníka jedním z důvodů, proč tlumočníci neměli dostatek času si důkladně promyslet výslednou formulaci a dělali mnoho syntaktických a lexikálních chyb. Při pohledu na výrazně nižší chybovost absolventů je ale vidět, že i rychlejší tempo se dá zkušenějšími tlumočníky bez problémů zvládat. Studie nebere v potaz únavu tlumočníka, jelikož tlumočený projev je velmi krátký. Vyskytují-li se tedy na konci projevu tlumočníka formální chyby častěji, nepřipisujeme to únavě, protože byly v té době přetlumočeny pouhé čtyři minuty projevu.

Na základě získaných dat jsme rovněž zjistili, že začátečníci velkou část projevu vynechávali. Protože však studie nezohledňuje významovou stránku tlumočnického výstupu ani délku pauz, zahrnuli jsme tento poznatek alespoň do počtu slov. Při pouhém pohledu na výrazné zvýšení počtu slov u pokročilých studentů a ještě znatelnější nárůst u absolventů je jasné, že s prodlužující se praxí zlepšují tlumočníci nejen formální stránku svého projevu, ale také stránku obsahovou. Rozdíl ve výskytu formálních chyb mezi začátečníky a pokročilými studenty nebyl příliš výrazný, zato byl u pokročilejší skupiny zaznamenán průměrný nárůst délky projevu o 44 slov, mezi pokročilými studenty a

absolventy představoval nárůst dokonce dalších 98 slov. Dá se tedy předpokládat, že čím je tlumočník zkušenější, tím více informací je schopen převést a zároveň s tím vylepšovat i formální stránku svého projevu. Tato hypotéza by zasloužila podrobnější rozpracování. Protože ale v hodnocení ze strany posluchačů získávali začátečníci průměrně o něco lepší známky než pokročilí studenti, domníváme se, že posluchači hodnotí lépe projevy s menším množstvím informací, které mohou znít díky častým vynechávkám plynuleji, než obsáhlejší projevy s častými narušeními plynulosti. Vůbec nejlépe ale hodnotí projevy jak formálně, tak logicky a významově správné (tedy projevy absolventů).

V souvislosti s nižším počtem slov u začátečníků bylo v jejich projevu logicky přítomno více pauz. Grafické znázornění projevu v programu *Adobe Audition* ukazovalo, že začátečníci velmi často mluví jen několik vteřin v kuse, poté následuje zhruba stejně dlouhá pauza a toto se neustále opakuje. Na základě tohoto poznatku se dá usuzovat, že nezkušení tlumočníci, kteří nejsou zvyklí na souběžnost činností, využívají místo skutečně simultánního tlumočení tzv. malé konsekutivy. Tento fakt se pak významně odráží v koherenci projevu a návaznosti myšlenek. Dokládá to rovněž porovnání tlumočnických výstupů první a druhé poloviny projevu. Vynechal-li tlumočník nějakou myšlenku v první, popisné části, na koherenci to nemělo velký vliv a projev byl stále srozumitelný. V druhé, argumentativní části už ale byla návaznost jednotlivých informací opravdu důležitá a vynechané věty bránily plnému porozumění. Protože ale tato studie zohledňovala pouze formální stránku a nikoli logickou návaznost vět a koherenci, zůstala formálně správná sdělení, logicky a významově však naprosto chybná, ohodnocena bez chyby. Jsme přesvědčeni, že zohledněním logiky výpovědi a významových vztahů by se rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi tlumočníků ještě dále prohloubily.

Následující věty dokazují tvrzení v předešlém odstavci. Formálně jsou správné a nevyskytují se v nich dle naší klasifikace žádné chyby. Občas jsou však naprosto nelogické (kvůli tomu, že byla část informací vynechána) či obsahují výrazný posun nebo dokonce opak toho, co bylo řečeno v originále: *Osobně bych řekla, že rodiče by se měli více zajímat o to, co si děti kupují a co jedí, a neměli by vinu dávat školám a místním úřadům. Na tyto iniciativy ale většina rodičů neodpovídá příliš pozitivně* (věty na sebe logicky nenavazují, chybí významná část informace). *Učitelé totiž tvrdí, že rodiče podporují tyto špatné zvyky u dětí. Děti pak mohou konzumovat pouze to, co dostanou k obědu ve škole* (protismysl, nelogické vzhledem ke kontextu). *Další návrhy obsahují možnost, aby děti jedly ve školních jídelnách. A aby se zakázalo otevírání fastfoodů v areálu škol* (nic takového v originále není). *Některé jiné návrhy se snaží jídelny přilákat více studentů, aby si mohli*

v jídelnách například koupit oběd domů v případě, že jídelna nemá zrovna otevřeno, nemá otevírací dobu (nedává smysl). V uvedených příkladech jsou posunutí smyslu kvůli narušení logiky kontextu zjevná a posluchač si může domyslet, že význam není převeden správně. Zaznamenali jsme ale i případy, které Kopczyński (1980), jak bylo zmíněno v teoretické části, označuje za vůbec nejnebezpečnější, tedy formálně správnou výpověď, která však zcela pozměňuje smysl, aniž by to mohl posluchač poznat: *Většina rodičů se tváří příznivě na ty iniciativy ohledně zdravého stravování dětí. Některé matky uvítaly, když Jamie Oliver bojoval proti hamburgerům a nezdravým jídlům ve školních jídelnách (přetlumočen opak). Myslím si, že rodiče by měli být zodpovědní za to, co děti konzumují doma a nesvádět všechno na místní úřady a školy* (vynechání části výpovědi vede ke ztrátě logiky argumentu). *Ale nejsem si úplně jistá, jestli by toto úplně vyšlo, protože by to stálo mnoho peněz* (nic takového v originále není). Podobných příkladů se ve výstupech tlumočení objevilo mnoho (zejména u začátečníků), což ukazuje na limity tohoto výzkumu, pro další výzkum tedy navrhuje zohlednit koherenci a logiku výpovědi. Uvedené příklady rovněž dokládají, že formální stránka projevu úzce souvisí s významem. Je-li totiž narušena logika projevu, není příliš srozumitelná ani forma (přestože chyba nespadá do vytyčených kategorií). To funguje i opačným směrem, silně narušená forma vede ke ztrátě informace nebo minimálně ke zmatení posluchače.

Přestože se zmíněných významových posunů občas dopouštějí i pokročilí studenti, zvládají svá pochybení řešit lépe než začátečníci. Dokládá to následující příklad, ve kterém tlumočník původně nezachytil celý argument a začal tlumočit opak, záhy však vše obratně stočil správným směrem: *Často jsou to pokrmy, které jsou po... prodávány v restauracích rychlého občerstvení. Prodávají je řetězce jako KFC nebo McDonalds. Samozřejmě existují i další, například BurgerKing, i když tyto řetězce se snaží nabízet i zdravější zboží.*

V žebříčcích sestavených dle hodnocení posluchačů lze pozorovat určité nepravdivosti. Domníváme se, že tyto nepravdivosti jsou způsobeny přítomností mimojazykových faktorů, které respondenty při poslechu tlumočení ovlivňují. Negativně byla posluchači hodnocena zejména tlumočení s vysokým výskytem hezitačních a jiných parazitních zvuků, příliš dlouhými pauzami (nad 3 vteřiny), příliš rychlým tempem tlumočení (doprovázeném často špatnou výslovností a chybami narušujícími plynulost), nedbalou artikulací a váhavou intonací. Za další významný faktor považujeme již zmíněnou nedostatečnou koherenci projevu. Naše domněnky potvrzuje fakt, že tlumočení s nízkým počtem formálních chyb, avšak s vysokým výskytem popsaných jevů, se umísťovala v žebříčcích na nižších příčkách než tlumočení s vyšším počtem jazykových

chyb a s minimálním výskytem popsaných jevů. Stejně tak byla horšími známkami hodnocena tlumočení, v nichž na sebe věty logicky nenavazovaly a nedávaly smysl, i když v nich dle naší kvalifikace nebylo obsaženo mnoho formálních chyb. Jako úplně nejhorší byly vyhodnoceny projevy, u kterých je velmi jasné slyšet nervozita a váhání, zároveň obsahují velké množství hezitačních zvuků a tlumočníci v nich velmi špatně artikulují. Domníváme se, že tyto faktory pak významně přispívají ke zhoršení známky jak z jazykové úrovně češtiny, tak z celkového dojmu z tlumočení, nehledě na skutečný počet formálních chyb.

V hodnocení posluchačů se také výrazně projevila subjektivita každého jedince, z výsledků proto nelze jednoznačně usoudit, které chyby posluchačům vadí nejvíce. Obecně byly hůře hodnoceny projevy s vysokým výskytem syntaktických chyb a chyb narušujících plynulost. Stejně tak byla horšími známkami hodnocena tlumočení s vysokým počtem všech druhů chyb. Lépe se v žebříčcích umísťovaly projevy s morfologickými a lexikálními chybami, což by mohlo vést k závěru, že tyto chyby považují posluchači za méně závažné. I díky tomu získávali absolventi nejlepší známky a na druhém místě se umístili začátečníci. Zde bychom ale opět chtěli upozornit na subjektivitu každého respondenta. Několik z nich do dotazníku dobrovolně připsalo ještě doplňující komentář k vyslechnutým tlumočením. Právě morfologické chyby byly v těchto komentářích několikrát zmíněny. Jeden respondent konkrétně uvedl: „Nejvíce mě češtinářsky rušila chybějící shoda v plurálu neutra (auta jezdily), ale vím, že je to hodně o zvyku a těžko se to koriguje.“ Přestože posluchač zmiňuje nesprávnou shodu jako nejvíce rušivou, ohodnotil jazykovou úroveň češtiny u projevů s vysokým výskytem těchto chyb nejhůře známkou 2. Další posluchač na toto téma uvádí: „Nemohu potlačit fakt, že důležitější je dozvědět se, co se řeklo, což bylo vidět například u prvního mluvčího v ukázce 87 (jeden z absolventů; pozn. aut.) – špatně skloňoval, byla tam dokonce nějaká špatná shoda, což bych normálně českému mluvčímu ve veřejném proslovu neodpustila, ale zároveň jsem od něj konečně pochopila, o co tam jde.“ Ze zmiňovaných dvou názorů vyplývá, že ačkoli posluchačům morfologické chyby běžně vadí, u tlumočnicků jsou ochotni jim je odpustit, pokud je celek srozumitelný a předává požadovanou informaci.

Posluchači se vyjadřovali i k již zmiňovaným suprasegmentálním rysům, což jen potvrzuje, že je do hodnocení skutečně zahrnovali. Následující komentáře upozorňují na význam jak suprasegmentální rovнины řeči, tak plynulosti projevu obecně: „Obecně mi přijde, že když je projev přerývaný, mám pocit, že je tlumočení horší.“ „Při poslechu jsem zjistil, že i když je mi třeba nějaký hlas příjemnější než jiný, tak je skoro "uživatelsky"

důležitější, aby ten projev byl kontinuální, bez dlouhých pomlček, protože pak se hůř vnímá celkový kontext tlumočeného projevu.“ „...musela jsem do toho (hodnocení; pozn. aut.) v duchu zahrnout, i když tam bylo několik vteřin ticho a kus projevu utekl a v neposlední řadě i humpoláckou výslovnost, která někdy hraničila se srozumitelností.“ Tyto komentáře jsou dalším potvrzením domněnky, že tlumočnickův projev musí plynout hladce a být jasně formulován, teprve pak se může posluchač plně soustředit na obsah bez toho, aby jeho pozornost odváděly nejrůznější rušivé faktory.

Závažnost chyb je tedy dle našeho názoru velmi subjektivní, což dokládá i široké rozpětí známek za jednotlivá tlumočení. Některá tlumočení získávala od všech posluchačů velmi podobné známky (za podobné známky považujeme rozpětí maximálně tří hodnotících bodů, např. 1–3, s tím, že většina posluchačů se shodla na jedné či dvou z těchto známek), jiná byla hodnocena na celé škále 1–5. Tyto případy lze však téměř vždy vysvětlit tím, že jeden či dva hodnotitelé byli přísnější či mírnější a ostatní posluchači se na známce shodli, proto tyto odchylky od průměru nepovažujeme za závažné. Při hodnocení výsledného dojmu se ovšem vyskytly tři případy, kdy tlumočnický získal vysoký počet známek 1 i známek 4, tedy z opačných konců hodnotícího spektra. Zde již nelze argumentovat přísností či mírností jednotlivců, tyto rozdíly si vysvětlujeme jiným názorem na to, jak má správné tlumočení vypadat a které chyby jsou více či méně závažné. Z výsledků vyplývá, že posluchači se vzájemně více shodovali v udělované známce za jazykovou úroveň češtiny, více se pak rozcházeli v názorech na to, zda by si daného tlumočnicka najali. Lze tedy usuzovat, že se posluchači lépe shodnou na tom, zda je nějaký projev správně či špatně česky, jejich názory se ale výrazněji liší při hodnocení celkového dojmu z tlumočení. Zároveň se posluchači lépe shodnou na pozitivních aspektech, tedy na tom, které tlumočení je jazykově správné a kterého tlumočnicka by si určitě najali. Dokládají to známky u nejlépe hodnocených tlumočnicků, především u absolventů, u nichž se posluchači na výsledném ohodnocení shodli nejlépe.

Přihlédneme-li k malým rozdílům mezi průměrnými výslednými známkami (většinou se po sobě jdoucí příčky lišily pouze o hodnotu 0,1–0,2), zjistíme, že i malý počet výrazně přísnějších či mírnějších hodnotitelů mohl změnit pořadí daného tlumočení v žebříčku. Nápadné je to vidět při porovnání druhého a třetího žebříčku. Třetí žebříček byl zvolen jako kontrolní, aby se posluchač rozhodl, které ze dvou tlumočení v nahrávce je lepší i v případě, že obě tlumočení hodnotil v druhé otázce stejnou známkou. Dále měl žebříček mírnit krajní známky, které by vybočovaly z průměru, a eliminovat tak faktor přílišné přísnosti či mírnosti některých posluchačů. Rozdílné umístění v těchto žebříčcích

naznačuje, jak se mohl tlumočník umístit, byla-li by použita pouze porovnávací metoda (velké rozdíly v pořadí poukazují na neshodu posluchačů v hodnocení tlumočnického výstupu). S větším počtem hodnotitelů by se toto umístění dále zpřesňovalo. Zároveň však trváme na použití metody hodnocení známkami 1–5, protože díky ní může posluchač vyjádřit jemnější nuance získaného dojmu z tlumočení a může zohlednit, že některé tlumočení mu připadalo mnohem lepší či mnohem horší než jiné.

Rozdíly v hodnocení mezi první a druhou otázkou by měly určovat, které chyby posluchačům vadí a které jsou pro ně v tlumočení přijatelné. Navzdory již zmiňované subjektivitě každého respondenta je v mnoha případech jasně vidět, že vyskytuje-li se chyb v tlumočení málo, ohodnotí sice češtinu horší známkou (takže je vidět, že si chyb všiml), ale tlumočení celkově známkou lepší (je tedy poznat, že malé množství chyb rozhodně nevádí, není-li narušena celistvost projevu a předávaná informace). Velmi dobře to je vidět zejména u absolventů, kteří se umísťovali na vyšších příčkách. Na opačných koncích žebříčku se naopak hodnocení tlumočnicků v otázce 2 oproti otázce 1 často zhoršovalo. To dle našeho názoru dokazuje, že vyskytuje-li se formálních chyb v tlumočení příliš, respektive je-li tlumočení vnímáno jako jazykově špatné, výrazně to zhorší i celkový dojem z daného tlumočení.

Několikrát byla zmíněna narušená koherence projevu, smysluplné věty a důležitost předání informace. Přestože byli posluchači vyzváni, aby se soustředili na jazykovou stránku tlumočení, a přestože neznali originál, takže obsahovou stránku tlumočení ani hodnotit nemohli, nelze vyloučit, že by je obsah projevu neovlivnil. Ve chvíli, kdy respondent poslouchá tři tlumočení stejného originálu za sebou, musí být vyslechnutými projevy do jisté míry ovlivněn. Tento faktor jsme se rozhodli zmírnit tím, že každá část tlumočení figurovala u různých posluchačů rovnoměrně v první, druhé, i třetí nahrávce. Domníváme se, že pro posluchače je důležité, zda dává tlumočení alespoň nějaký smysl (který nemusí být nutně totožný se smyslem v originálu), a že ke správnému předání informace je nezbytně nutné podat sdělení ve správné formě. Dále je třeba poznamenat, že přestože posluchači nevěděli, zda je vyslechnutým tlumočnickem student či profesionál, získávali absolventi tlumočení od posluchačů mnohem lepší hodnocení než studenti a jejich chyby byly také hodnoceny jako nejméně závažné (jako u jediné skupiny tlumočnicků u nich došlo ke zlepšení známky za výsledný dojem oproti známce za češtinu).

Subjektivita hodnocení tlumočení souvisí také s tím, jak kdo tlumočení obecně vnímá, jak často se s ním setkává a jaké požadavky dle něj musí splňovat správné tlumočení. Jako posluchači tlumočnických výstupů byli vybráni jak studenti a absolventi

tlumočnictví, tak i jiných jazykových či zcela odlišných oborů. Výsledky nepotvrdily, že by některá skupina hodnotitelů byla přísnější než jiná či že by jí vadily v češtině jiné věci. Přísnější a mírnější hodnotitelé pocházeli ze všech různých oborů. Jsme proto toho názoru, že každý respondent si na začátku určil vlastní míru přísnosti hodnocení, podle které se řídil, a že tato míra nijak nesouvisela s profesním zaměřením posluchače. Zároveň jsme přesvědčeni, že malý počet příliš přísných či příliš mírných hodnotitelů nijak výrazně nezkrusil výsledky výzkumu. Každý respondent totiž vždy hodnotil šest různých částí tlumočení, takže se hodnocení jednotlivých posluchačů rovnoměrně rozprostřelo mezi všechny tlumočnické a nikdo nebyl nijak zvýhodněn či znevýhodněn. Pokud by se měl zkoumat rozdíl mezi hodnocením tlumočnicků a netlumočnicků, musel by být dle nás do výzkumu zahrnut širší vzorek posluchačů, kteří by hodnotili menší počet nahrávek. Výzkum by musel být navíc zaměřen na konkrétní jevy, které se v tlumočení objevují.

6.3 Hodnocení metody

Domníváme se, že zvolená klasifikace formálních posunů dobře vystihla, jakých chyb se tlumočníci s různou úrovní zkušeností dopouštějí a jaké jsou mezi jednotlivými skupinami hlavní rozdíly. Jak již bylo řečeno, mezi limity této metody spadá nezohledněná koherence a logika výpovědi. Vzhledem k tomu, že je tato práce od počátku koncipována jako deskriptivní formální analýza, ale tento fakt výsledky studie nijak nezpochybňuje, pouze dává prostor k dalšímu výzkumu. Omezený počet druhů chyb považujeme za přednost, která umožnila přehlednou analýzu zmíněných posunů dle jejich jazykové úrovně. Potvrdila se také užitečnost pilotní studie, která významně přispěla k vytyčení zkoumaných kategorií. Vhodné zvolení kategorií chyb dokládá i fakt, že v každé z nich byl zaznamenán dostatečný počet výskytů, aby byla ospravedlnitelná, a zároveň byly rozdíly ve výskytu chyb v jednotlivých kategoriích a u jednotlivých skupin tlumočnicků dostatečně výrazné na to, aby se dalo určit, která pochybení jsou v které fázi tlumočnické praxe nejčastější.

Zvolené skupiny tlumočnicků a počet probandů považujeme za adekvátní. Domníváme se, že vzhledem k individuálním rozdílům mezi tlumočníky ze stejné skupiny by v každém výzkumu zohledňujícím rozdílnou délku tlumočnické praxe měli být v každé podobné skupině (studenti, profesionálové) zastoupeni alespoň tři tlumočníci, lépe však alespoň pět.

Zvolená metoda v druhé empirické části umožnila ohodnotit velký počet tlumočnických projevů tak, že každá část tlumočení byla hodnocena devíti různými

posluchači. Díky vhodnému kombinování nahrávek stačilo do experimentu zapojit 30 posluchačů. Zároveň hodnotíme pozitivně účast posluchačů z různých oborů, ne pouze studentů tlumočení či jiných jazykových oborů. Náhodný výběr nahrávek měl zajistit objektivitu a předejít předkládání materiálu se subjektivně vybranými prvky. Vzhledem k počtu nahrávek byly i v takto objektivně vybraných sekvencích zastoupeny všechny druhy formálních chyb v různých kombinacích. Zastoupení tlumočnicků ze všech skupin dle zkušeností přispělo k tomu, že se daly výsledky z posluchačské části zobecnit na celý vzorek zkoumaných tlumočnicků. Zároveň se ukázalo jako velmi užitečné srovnávání obou polovin stejného projevu, jež byly hodnoceny různými posluchači nezávisle na sobě. Toto srovnání poskytlo vysoce relevantní výsledky, protože umožnilo odhlédnout od suprasegmentálních rysů tlumočení, jež mohly mít vliv na porovnávání různých tlumočnicků.

Při přípravě dotazníku byly nakonec zvoleny pouze uzavřené otázky s jasným cílem sestavení žebříčků dle získané známky a následného porovnávání s výsledky první empirické části. Původně zamýšlené otevřené otázky (*Co vám nejvíce vadilo? Co se vám nejvíce líbilo?*) byly nakonec z dotazníku vyňaty, aby nedocházelo ve fázi hodnocení u posluchačů k umělé racionalizaci. Předpokladem bylo, že některé tlumočení posluchači automaticky připadá lepší či horší než jiné, dokáže také na škále 1–5 ohodnotit, jak moc se mu líbí, zdůvodnění těchto odpovědí je však již mnohem obtížnější. Někteří posluchači i přesto dodali doplňující komentáře, které se při zpracovávání dat ukázaly jako velmi užitečné pro získání kompletnějšího obrázku o názoru posluchače. V podobných pokusech bychom proto navrhovali zahrnout do dotazníku alespoň dobrovolnou otevřenou otázku, na kterou odpoví jen ti, kteří dokážou svá rozhodnutí popsat. Větší množství doplňujících komentářů by mělo pomoci vyjasnit vznikající nepravidelnosti a získat více informací o subjektivitě jednotlivých hodnocení.

Metoda zaslání tří nahrávek každému posluchači se prokázala jako adekvátní, stejně tak jednoduše položené uzavřené otázky v otazníku. Poslech a hodnocení zabraly každému respondentovi asi 15 minut, což považujeme za přijatelnou dobu, po kterou posluchači udrží dostatečnou pozornost. Navíc se několikrát stalo, že respondent při vracení dotazníku dodal, že mu experiment přišel zajímavý či že ho bavil. Tento fakt potvrzuje, že posluchači věnovali hodnocení plnou pozornost a výsledky by neměly být nijak zkreslené.

6.4 Souvislost s předchozím výzkumem a náměty na další výzkum

Stejně jako mnozí autoři předchozích studií (Barik 1971, 1975; Kurillová 1998; Pio 2003; Tóth 2007; Bakti 2009) jsme zjistili, že zkušenější tlumočníci dělají méně chyb než studenti, v našem případě chyb formálních. Potvrzuje to předpoklad Čenkové (1988: 59), Liuové (2001, in Pöchhacker 2004: 168) a Seleskovitchové s Ledererovou (1989: 183–184), že formu lze vypilovat jedinečně dlouholetou praxí. Na základě zjištěných výsledků také souhlasíme s tvrzením (Seleskovitch and Lederer 1989: 141), že začínající studenti se dopouštějí interferencí na všech úrovních – fonetické, morfologické, syntaktické i lexikální. Stejně jako Barik (1971, 1975) jsme zaznamenali, že ve formální stránce vyjádření je mezi méně a více zkušenými tlumočníky výrazný rozdíl. Projevy méně zkušených tlumočnicků a amatérů jsou dle Barika doslovnější, méně srozumitelné a často znějí velmi nepřírozně. To dokládá naše studie vysokým výskytem lexikálních a syntaktických chyb u studentů začátečníků i o něco nižším, stále však nezanedbatelným výskytem těchto pochybení u pokročilých studentů. Barik dodává, že tlumočnický projev obsahuje rovněž mnoho falešných začátků, oprav a dalších menších nedostatků ve výslovnosti a celkovém vyjadřování, což opět dokazuje i tato práce.

Z hlediska jednotlivých kategorií formálních chyb nemůžeme své výsledky srovnávat s předchozími studii absolutně, protože se u jednotlivých autorů často liší definice dané kategorie, jednotlivé typy chyb se proto nepřekrývají. Budeme tedy uvádět srovnání pouze s těmi autory, u nichž jsou kategorie definovány stejně či podobně.

Pöchhacker (1995) zaznamenal jako nejčastější formální nedostatek falešné začátky, stejně tak v naší studii jsou narušení plynulosti, u nichž tvoří většinu případů právě falešné začátky, nejčastější chybou u všech skupin tlumočnicků, u pokročilých studentů dokonce představují téměř polovinu všech formálních pochybení. Opakování a falešné začátky jsou nejčastějšími chybami i u probandů Tóthové (2007) a Baktiové (2009), narušení plynulosti u těchto autorek jsou však rozdělena do mnoha dílčích kategorií. Dané výsledky tedy svědčí jako důkaz, že narušení plynulosti, konkrétně pak falešné začátky, jsou v projevu simultánního tlumočnicka opravdu jednou z nejčastějších formálních chyb. Z dílčích kategorií narušení plynulosti zaznamenaly obě autorky daleko méně opakování u profesionálních tlumočnicků. Piová (2003) rovněž zaznamenala u profesionálů velmi malý počet opakování, což se shoduje i s výsledky této studie. Oprav ale u těchto tlumočnicků zaznamenala autorka na rozdíl od našeho experimentu více.

Podle Gilea (1987) představovala většinu chyb v tlumočení studentů neobratná vyjádření, jež se v naší práci překrývají se stylistickými a lexikálními chybami, kterých

bylo u studentů (začátečnicků i pokročilých) rovněž zaznamenáno mnoho. Vyšší výskyt těchto chyb v porovnání s posuny morfologickými vysvětluje Gile širší škálou výběru variant, což dle nás svědčí o tom, že studenti zatím nezvládají fázi výběru správného výrazu příliš dobře, na rozdíl od zkušenějších tlumočnicků, kteří se v naší studii dopustili více morfologických chyb. Souvisí to také s nedostatečnou analýzou výchozího sdělení u studentů. Tou vysvětluje Altmanová (1994) výskyt doslovných kalků, jež jsme ve výsledcích také zaznamenali. Při srovnání s Kopczyńského studii (1980: 78–79) jsme u tlumočnicků zaznamenali větší podíl chyb nesprávného slovosledu, kterých bylo v této práci většinou srovnatelně s ostatními chybami ve větné struktuře. Kurillová (1998: 108) uvádí jako nejčastější ze všech druhů posunů morfologické chyby, především u nejméně zkušených tlumočnicků. V naší studii byly v porovnání s ostatními druhy chyb u studentů morfologické chyby nejméně časté, u absolventů byly naopak častější než lexikální a syntaktické chyby. Lexikální chyby uvádí Kurillová (1998: 34, 109) jako méně dominantní, v naší studii se u obou skupin studentů vyskytovaly častěji než morfologické posuny. U všech pochybení se v naší studii stejně jako u ostatních autorů projevují individuální rozdíly u jednotlivých tlumočnicků. Nejsou však tak značné, že bychom z výsledků nemohli vyvozovat žádné závěry. Gile (2011) tyto rozdíly přisuzuje individuálnímu tlumočnickému stylu každého tlumočnicka.

V naší studii se obecně potvrdilo tvrzení Kopczyńského (1980: 79), že specifické podmínky simultánního tlumočení způsobují tlumočnickovi obtíže se správnou formulací vět. To je navíc umocněno nedostatečnými zkušenostmi. Studenti mají totiž dle našich výsledků i dle dalších autorů (Čeňková 1988: 72, Altman 1994, Tóth 2007) zpočátku problémy ve fázi produkce řeči a hůře zvládají podmínky simultánního tlumočení – rozdělenou pozornost a souběžnost poslechu a mluvení. Tlumočnick pak z důvodů časové tísně a rozdělené pozornosti často využije při výstupu syntaktickou strukturu originálu, protože ji má ještě aktivovanou v paměti (De Bot 2000, in Huo 2005: 10). Tato strategie naráží u typologicky odlišných jazyků, dle Huové (2005) u čínštiny a angličtiny, dle Baktiové (2009) u maďarštiny a angličtiny, tato práce dokládá, že tvrzení platí i u jazykové dvojice čeština angličtina. Zmiňovaní autoři se rovněž shodují na tom, že většina uvedených problémů se eliminuje s rostoucí praxí, tlumočníci se čím dál lépe soustředí na výstup, lépe koordinují lexikální výběr s plánováním artikulace, což se následně projeví ve výrazném zlepšení plynulosti jejich projevu. Souhlasíme proto s Janet Altmanovou (1994), dle níž právě plynulost projevu a formální stránka tlumočení obecně jasně odlišují výkon profesionálních tlumočnicků od studentů.

Pro lepší přehled přikládáme tabulky 2a a 2b, které srovnávají zjištění této studie s autory předchozích výzkumů. Struktura tabulek se shoduje s tabulkami 1a a 1b v teoretické části. Symboly +, ++ a +++ znamenají četnost konkrétního druhu formální chyby u dané skupiny tlumočnicků, na posledním řádku (Flanderová 2014) jsou uvedeny symboly na základě výsledků této studie. Symboly značící výskyt chyb u studentů jsou založeny na průměru hodnot naměřených u začátečníků a pokročilých studentů.

STUDENTI TLUMOČENÍ	Narušení plynulosti projevu			Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby
	Falešné začátky	Opakování	Opravy	Přeřeknutí, nevhodný výběr slov, kalky	Narušení struktury věty, slovosledu	Chybná shoda, nesprávné časy
Kopczyński (1980)	+++	+		++	++	+
Gile (1987)				+++		+
Kurillová (1998)				++	+++	+++
Pio (2003)	+	++	+++			++
Tóth (2007)	+++	+++		++	++	
Bakti (2009)	++	+++	++	++	++	
Flanderová (2014)	+++	++	++	+++	+++	++

Tabulka 2a – Četnost formálních chyb v simultánním tlumočení u studentů, souvislost s předchozím výzkumem

PROFESIONÁLNÍ TLUMOČNÍCI	Narušení plynulosti projevu			Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby
	Falešné začátky	Opakování	Opravy	Překnutí, nevhodný výběr slov, kalky	Narušení struktury věty, slovosledu	Chybná shoda, nesprávné časy
Pöchhacker (1995)	+++		+	++	+	
Kurillová (1998)				+	++	+
Pio (2003)	+	+	+++			+
Tóth (2007)	++	++		+	++	
Bakti (2009)	+	+++		+	++	
Flanderová (2014)	++	+	+	+	+	++

Tabulka 2b – Četnost formálních chyb v simultánním tlumočení u profesionálních tlumočnicků, souvislost s předchozím výzkumem

Vzhledem k tomu, že byly formální chyby zaznamenány i u absolventů (i když v mnohem menším počtu) se přikláníme k tvrzení Gilea (2014), že všichni tlumočníci dělají chyby. Protože se však domníváme, že určité množství chyb nemusí nutně znamenat, že je tlumočník špatný, provedli jsme průzkum rovněž mezi posluchači. Ten objasňuje, jak hodnotí posluchači jazykovou stránku tlumočení i tlumočení celkově, a porovnává jejich hodnocení s počtem formálních chyb zjištěných v první empirické části studie.

Daniel Gile (2003) tvrdí, že cílový posluchač nepřisuzuje jazykové správnosti tlumočeného sdělení velkou důležitost. Zvolená metoda neumožňuje úplné vyvrácení či potvrzení této hypotézy. Výsledky nicméně ukázaly, že tlumočníci, v jejichž projevech se jazykové chyby vyskytovaly velmi často, byli hodnoceni jako horší a posluchači by si je ve skutečnosti nenajali. Na druhou stranu je nutné poznamenat, že nezasahují-li jazykové chyby srozumitelnost sdělení, není jim přisuzována taková důležitost, přesně jak tvrdí Gile (2003). V naší studii to dokládají lepší výsledná hodnocení tlumočnicků s převahou morfologických a lexikálních chyb (převážně překnutí).

Andrzej Kopczyński (1994) uvádí, že posluchačům v tlumočení nejvíce vadí nesprávná terminologie, na druhé místo pak řadí příjemci nedokončené věty, narušenou gramatiku a nedostatečnou plynulost projevu. I v naší studii byla tlumočení s vysokým výskytem syntaktických chyb (kam patří i nedokončené věty) a chyb narušujících

plynulost projevu hodnocena horšími známkami. Terminologii hodnotit nemůžeme, protože tlumočený text v našem výzkumu byl obecného charakteru a odborné termíny se v něm nevyskytovaly.

Karla Déjean Le Féalová (1990: 156) zmiňuje, že nestandardní syntax a neopravená přechytnutí odvádějí posluchačovu pozornost od jinak možná kvalitního tlumočení a jsou navíc velmi nepříjemné na poslech. Janet Altmanová (1994) dodává, že posluchači považují falešné začátky a časté opravy tlumočnicka za vysoce rušivé a iritující. I tato tvrzení mohou být potvrzena výsledky této studie. Právě přítomnost syntaktických chyb a narušení plynulosti projevu způsobovala, že se tlumočení umísťovala na spodních příčkách výsledných žebříčků. Metoda neumožňuje jasně tvrdit, co bylo pro posluchače rušivé a nepříjemné na poslech, tlumočení se zmíněnými typy chyb však získávala horší známky za celkový dojem než za jazykovou úroveň. Z toho usuzujeme, že nejvíce posluchačům vadí právě nepřehledná syntax a narušená plynulost tlumočení.

Chyby narušující plynulost, tedy převážně opakování, opravy a falešné začátky, jsou nedílnou součástí spontánního mluveného projevu. Podle Kopczyńskiego (1980: 100) proto tato pochybení posluchači často ignorují. I Ledererová (1981, in Pöschhacker 1995: 75) tvrdí, že tyto prvky posluchače neruší a většinou si jich ani nevšimne. Studie Sylvi Rennertové (2010) však ukázala, že posluchači byli při hodnocení obsahově stejných projevů zmiňovanými rysy značně ovlivněni. I v naší studii se potvrdilo, že tlumočení s vysokým výskytem chyb narušujících plynulost byla hodnocena horšími známkami z jazykové úrovně češtiny i z celkového dojmu.

Janet Altmanová (1994) dále zmiňuje gramatická pochybení, např. nesprávné časování sloves, což v naší studii odpovídá morfologickým chybám. Autorka tvrdí, že posluchače tento typ chyb ruší, až když překročí určitou frekvenci výskytu, jinak si jich podle ní v mnoha případech ani nevšimnou. V tomto bodě se s autorkou shodneme jen částečně. Výsledky naší studie ukázaly, že morfologické chyby posluchačům pravděpodobně tolik nevadí, protože tlumočení s vysokým výskytem morfologických chyb získávala lepší hodnocení za výsledný dojem než tlumočení s vysokým výskytem jiných chyb. Na druhou stranu jsme přesvědčeni, že si těchto pochybení posluchači všímají (potvrzují to jednak komentáře některých respondentů, jednak hodnocení jazykové úrovně češtiny), jen jim mohou připadat méně závažná než zmíněná pochybení jiného typu, protože tolik nenarušují srozumitelnost projevu.

Zahrnutí názoru posluchače má vyvážit nedokonalost „negativního hodnocení“, před kterým varuje Gile (1987), v takovém hodnocení se totiž pouze počítají chyby a

nezohledňují se pozitivní aspekty. Posluchači mohou hodnotit výkony tlumočnicků jak pozitivně, tak negativně. Výsledky navíc ukázaly, že vyskytuje-li se v tlumočení jen velmi málo chyb, nepovažují je posluchači za rušivé (tato tlumočení byla hodnocena známkami lepšími než 2). Kopczyński (1980: 67) uvádí, že obsahuje-li tlumočení vymezené chyby, neznamená to nutně, že se jedná o tlumočení špatné. To zdůrazňuje i Gile (2014), když tvrdí, že „tlumočníci dělají chyby,“ jinak by to ani nebyli lidé. Neznamená to však automaticky, že by to byli špatní tlumočníci. Právě toto hledisko jsme ve studii zohlednili při porovnávání hodnocení jazykové úrovně projevů s následným dotazem *Najali byste si tohoto tlumočníka?*. Ukázalo se, že některé tlumočnický by si posluchači najali, i když je po jazykové stránce hodnotili známkami horšími než 1, zejména v případě absolventů.

Potvrdil se také fakt, že při hodnocení posluchači nelze opomenout suprasegmentální rysy projevu, protože mohou výrazně ovlivnit výsledný dojem. Jak ukázala Ángela Collados Aísová (1998), dynamika či monotónnost intonace má významný vliv na hodnocení celkové kvality projevu. I v našem výzkumu byla tlumočení s váhavou intonací a dalšími negativními mimojazykovými rysy hodnocena jako vůbec nejhorší ze všech vyslechnutých projevů.

V dalším výzkumu navrhujeme podrobněji zahrnout suprasegmentální aspekty, zejména intonaci, hezitační zvuky a pauzy. Bylo by zajímavé zjistit, do jaké míry jsou posluchači těmito rysy ovlivněni ve srovnání s významovou a jazykovou stránkou tlumočení. Dále by se mohlo zjistit, které ze suprasegmentálních rysů mají při hodnocení na posluchače největší vliv a které nejsou považovány za tolik důležité. Domníváme se, že i při tomto hodnocení by se projevila značná subjektivita jednotlivých posluchačů. V tomto ohledu by se rovněž mohla provést podrobná studie, jež by zkoumala, zda existují nějaké objektivní prvky (jazykové či suprasegmentální), které vadí všem posluchačům či alespoň velké většině z nich a které prvky považují všichni posluchači za pozitivní. Do hodnocení by měla být též zahrnuta celková koherence a logika projevu, která dle našeho názoru také do velké míry ovlivňuje posluchačovo mínění o tlumočení.

Závěr

Studenti i absolventi tlumočnictví s rozdílnou délkou praxe se při simultánním tlumočení z angličtiny do češtiny dopouštěli formálních posunů na úrovni morfologické, lexikální i syntaktické. Dále byl v jejich výkonech zaznamenán vysoký výskyt jevů narušujících plynulost projevu – falešných začátků, oprav a opakování. I bez ohledu na přetlumočený význam se nejvíce chyb dle vytyčené klasifikace dopouštěli úplní začátečníci, po nich následovali s malým rozdílem v chybovosti pokročilí studenti. Nejméně chyb se s výrazným odstupem od ostatních dvou skupin účastníků dopustili absolventi tlumočnictví, kteří jsou po ukončení studia aktivní v tlumočnickém oboru. I posluchači hodnotili nejlépe vystoupení absolventů, tedy tlumočení s nejnižším výskytem formálních chyb. Právě s názory autentických posluchačů by se mělo pracovat co nejvíce, protože to jsou oni, kdo tlumočnické výstupy v reálném životě subjektivně hodnotí. Podívejme se tedy nyní na to, co o názorech posluchačů na tlumočení prozradily výsledky studie, a jak to souvisí s formální stránkou výstupu a s rostoucí praxí:

Posluchači nevěděli, jaké má hodnocený tlumočnický zkušenosti, řídili se pouze vlastním dojmem. Nejlepší známky dostávaly výkony s malým počtem formálních chyb, ať už byly z jakékoli kategorie, pokud se v tlumočení vyskytovalo více morfologických chyb, známku to výrazně nezhoršilo. Taková tlumočení pak získávala lepší známku z celkového dojmu než z jazykové úrovně češtiny. Zdá se tedy, že zanedbatelnému počtu chyb nepřisuzují posluchači důležitost. Všechny zmíněné body splňují tlumočení absolventů. Posluchači sice vnímají i jejich občasné jazykové chyby, dokáží jim je ale ve výsledku odpustit a shodnou se, že se jedná o velmi dobré tlumočení.

U tlumočení s větším počtem chyb už se známky zhoršují, zhoršuje se i známka za výsledný dojem, časté formální chyby tedy na posluchače nepůsobí příliš dobře. Vysoký výskyt lexikálních chyb však získává v porovnání s ostatními druhy chyb lepší hodnocení. To zajišťuje druhé místo začínajícím studentům, kteří ještě nezvládají příliš dobře souběžnost činností a monitorování svého výstupu, mají proto největší problémy s výběrem správných slov a syntaktických struktur. Častá narušení větné struktury ale výrazně přispívají ke zhoršení jejich hodnocení, a je tak mezi nimi a absolventy velmi výrazný odstup.

Na posledním místě se u posluchačů umístili pokročilí studenti, téměř s totožným výsledkem jako začátečníci. Způsobila to pravděpodobně příliš častá narušení plynulosti projevu, jež u této skupiny představovala téměř polovinu všech zaznamenaných chyb. Narušení plynulosti se sice vyskytovala jako nejčastější formální chyba i u začátečníků,

představovala však u nich pouze necelou třetinu ze všech druhů formálních posunů, což je v porovnání s pokročilými studenty a absolventy nejnižší podíl v rámci všech chyb. Z výsledků lze vyvozovat, že pokročilí studenti díky delší praxi lépe zvládají fázi monitorování a neustále průběžně upravují svůj výstup, musí se však ještě zdokonalit ve fázi plánování artikulace, aby si dokázali slova před vyřčením lépe rozmyslet a nedopouštěli se tak často chyb narušujících plynulost. Posluchači totiž, jak je vidět, pokládají plynulost projevu za jednu z hlavních předností kvalitního výstupu.

Obecně lze na základě výsledků usuzovat, že nejvíce posluchačům v projevu tlumočnicka vadí syntaktické chyby a narušení plynulosti projevu, obojí totiž ztěžuje sledování projevu a vyžaduje od posluchače zvýšené soustředění. Lepšími známkami byla hodnocena tlumočení, v nichž se vyskytovaly hlavně lexikální a morfologické chyby, tyto posuny tedy dle našeho názoru nebrání posluchači v porozumění a pokud jich není v projevu přítomno mnoho, nepůsobí ani příliš rušivě.

Nepříliš velký rozdíl v chybovosti, a následně ani v hodnocení posluchači, mezi začínajícími a pokročilejšími studenty je dle nás způsoben úvodním zaměřením na přetlumočení smyslu s menším důrazem na formální stránku projevu. Potvrdila se tím také skutečnost, že pro zvládnutí souběžnosti činností a rozdělení pozornosti musí u tlumočnicků docházet k postupnému výcviku, přičemž forma jejich projevu je zdokonalována až v samotném závěru tlumočnické přípravy. V dalším výzkumu by se tedy měla zohlednit rovněž významová stránka tlumočení, především logická návaznost a koherence projevu. Domníváme se, že by se pak ještě jasněji ukázaly rozdíly mezi tlumočnickými na různých úrovních studia a že by byl obrázek o rozvoji tlumočnických dovedností úplnější.

Výsledky studie dokládají význam pravidelného tlumočnického cvičení a víceleté praxe. Se získanými zkušenostmi si tlumočníci zvykají na podmínky simultánního tlumočení a zlepšují formální stránku svého výstupu. S postupným zvládnutím jednotlivých úkonů se mění druh chyb, které nejčastěji dělají, a četnost chyb se pomalu snižuje. Formální stránka tlumočení je velmi důležitá při působení na posluchače, je to první věc, které si posluchač při svém hodnocení všimne, a významně tak ovlivňuje celkový dojem z tlumočení. Přestože názory na to, které chyby jsou více či méně závažné, se mohou u každého jedince lišit, u dobrého tlumočení se na jeho kvalitě všichni posluchači shodnou. Studenti by se tedy při tlumočení měli už od počátku zaměřovat jak na obsah sdělení, tak na podávanou formu.

Bibliografie

Altman, J. (1994) Error Analysis in the Teaching of Simultaneous Interpretation: A Pilot Study. In Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 25–38.

Alvstad, C., Hild, A. & Tiselius, E. (eds.) (2011) *Methods and Strategies of Process Research: Integrative approaches in Translation Studies*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Bakti, M. (2009) *Speech Disfluencies in Simultaneous Interpretation*. In De Crom, D. (ed.) *Translation and the (Trans)formation of Identities, Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies 2008* [online].

Dostupné z: <http://www.kuleuven.be/cetra/papers/papers.html> (cit. 10.6.2014).

Bakti, M. (2010) *Disharmonies in the Target Language Output of Simultaneous Interpreters*, Budapest: PhD Dissertation Theses.

Barik, H. C. (1971) A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. In Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 121–137.

Barik, H. C. (1975) Simultaneous Interpretation, Qualitative and linguistic data. In Pöchhacker, F. & Shlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London and New York: Routledge s. 79–91.

Boomer, D. S. & Laver, J. D. M. (1968) Slips of the Tongue. In *British Journal of Disorders of Communication*, 3, s. 2–12.

Bowen, D. & Bowen, M. (eds.) (2008) *Interpreting – Yesterday, Today, and Tomorrow (ATA Scholarly Monograph Series IV)*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Collados Aís, Á. (1998) Quality assessment in simultaneous interpreting: The importance of nonverbal communication. In Pöchhacker, F. & Shlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London/New York: Routledge, s. 327–336.

Collados Aís, Á., Fernández Sánchez, M. M. & Gile, D. (eds.) (2003) *La evaluación de la calidad en interpretación: Investigación*, Granada: Comares.

Corder, S. P. (1981) *Error Analysis and Interlanguage*, Oxford University Press.

Čeňková, I. (1988) *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*, Praha: Univerzita Karlova.

Čeňková, I. (2001) *Teorie a didaktika tlumočení I*, Praha: Univerzita Karlova.

Čeňková, I. (2006) *Úvod do teorie tlumočení*, Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

Déjean Le Féal, K. (1990) Some Thoughts on the Evaluation of Simultaneous Interpretation. In Bowen, D. & Bowen, M. (eds.), s. 154–160.

Dillinger, M. (1994) Comprehension during Interpreting: What do Interpreters Know that Bilinguals Don't?. In Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 155–190.

Garnham, A., Shillcock, R. C., Brown, G. D. A., Mill, A. I. D., & Cutler, A. (1981) Slips of the tongue in the London-Lund corpus of spontaneous conversation. *Linguistics*, 19, s. 805–817.

Gile, D. (1987) Les exercices d'interprétation et la dégradation du français: une étude de cas. In *Meta*, XXXII, 4, 1987, s. 420–428.

Gile, D. (1991) Methodological Aspects of Interpretation and Translation Research. In Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 39–56.

Gile, D. (2003) Quality Assessment in Conference Interpreting: Methodological Issues. In: Collados Aís et al. (eds.) *La evaluación de la calidad en interpretación: Investigación*, Granada: Comares, s. 110–123.

Gile, D. (2011) Errors, Omissions and Infelicities in Broadcast Interpreting. In Alvstad, C., Hild, A. & Tiselius, E. (eds.) *Methods and Strategies of Process Research: Integrative approaches in Translation Studies*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 201–218.

Gile, D. (2014), *Scientific Norms: Navigating between the Ideal and the Real, A case study* (přednáška kurzu Teorie tlumočení), Praha, Ústav Translatologie, 25.4.2014.

Huo, S. (2005) *Grammatical Performance in Simultaneous Interpretation: An Error Analysis*, Master's Research Paper, The Chinese University of Hong Kong [online].
Dostupné z: http://www.cuhk.edu.hk/lin/new/doc/ma_papers/malin/Huo%20Siliang_2004-05.pdf (cit 10.6.2014).

Kopczyński, A. (1980) *Conference Interpreting, Some linguistic and communicative problems*, Poznań: Uniwerszita Adama Mickiewicze.

Kopczyński, A. (1994) *Quality in Conference Interpreting: Some pragmatic problems*. In Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 87–99.

Kurillová, M. (1998) *Proces simultánního tlumočení a jeho vliv na tlumočnickův projev v mateřském jazyce (empirická studie na rusko-českém materiálu)* [diplomová práce], Praha: FF UK.

Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) (1994) *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Mack, G. & Cattaruzza, L. (1995) *User Surveys in SI: A Means of Learning about Quality and/or Raising some Reasonable Doubts*. In Tommola, J. (ed.) *Topics in Interpreting Research*, Turku: University of Turku, s. 37–49.

Padilla, P., Bajo, M.T., Cañas, J.J. & Padilla, F. (1995) Cognitive Processes of Memory in Simultaneous Interpretation. In Tommola, J. (ed.) Topics in Interpreting Research, Turku: University of Turku, s. 61–71.

Pio, S. (2003) The Relation between ST Delivery Rate and Quality in Simultaneous Interpretation. In The Interpreters' Newsletter 12, s. 69–100.

Pöchhacker, F. (2004) Introducing Interpreting Studies, London and New York: Routledge.

Pöchhacker, F. (1995) Slips and Shifts in Simultaneous Interpreting. In Tommola, J. (ed.) Topics in Interpreting Research, Turku: University of Turku, s. 73–90.

Pöchhacker, F. & Shlesinger, M. (eds.) (2002) The Interpreting Studies Reader, London and New York: Routledge.

Rennert, S. (2010) The Impact of Fluency on the Subjective Assessment of Interpreting Quality. In The Interpreters' Newsletter 15, s. 101–115.

Seleskovitch, D. (1968) L'interprète dans les conférences internationales, Paris: Lettres Modernes.

Seleskovitch, D. & Lederer, M. (1989) Pédagogie raisonnée de l'interprétation, Paris: Didier Érudition.

Shlesinger, M. (1994) Intonation in the Production and Perception of Simultaneous Interpretation, in Lambert, S. & Moser-Mercer, B. (eds.) Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 225–236.

Šantrůčková, V. (2011) Typologie chyb při tlumočení z českého znakového jazyka do češtiny [bakalářská práce], Praha : FF UK.

Timarová, Š. (2003) Proces zpracování informace v konsektivním a simultánním tlumočení [diplomová práce], Praha: FF UK.

Tissi, B. (2000) Silent Pauses and Disfluencies in Simultaneous Interpretation: A Descriptive Analysis. In *The Interpreters' Newsletter* 10, s. 103–127.

Tommola, J. (ed.) (1995) *Topics in Interpreting Research*, Turku: University of Turku.

Tóth, A. (2007) Speech Disfluencies in Simultaneous Interpreting: a Mirror on Cognitive Processes. In *SKASE Journal of Translation and Interpretation* [online], 2011, vol. 5, no. 2, s. 23–31. Dostupné z: <http://www.skase.sk/Volumes/JTI06/pdf_doc/03.pdf> (cit. 10.6.2014).

Seznam příloh

1. Dotazník pro tlumočníky – údaje o dosavadní praxi
2. Dotazník pro posluchače – hodnocení vyslechnutých tlumočení
3. Přepis originálu
4. Tabulky 3a, 3b, 3c – Počty a druhy chyb u jednotlivých tlumočnicků (začátečníci, pokročilí studenti, absolventi)
5. Tabulky s údaji o hodnocení posluchačů
  - a. Tabulky 4a, 4b – Srovnání průměrné známky za jazykovou úroveň češtiny s počtem chyb v jednotlivých částech tlumočnického výstupu
  - b. Tabulky 5a, 5b – Srovnání průměrné známky za celkové hodnocení tlumočnického projevu s průměrným hodnocením jazykové úrovně češtiny v tlumočení
  - c. Tabulky 6a, 6b – Srovnání pořadí tlumočnických projevů při hodnocení celkové kvality tlumočení metodou porovnávání (lepší/horší) oproti metodě známkování na škále 1–5
  - d. Tabulka 7 – Získané body ze vzájemného porovnávání tlumočnicků metodou lepší/horší
6. Přepisy jednotlivých tlumočení (na přiloženém CD)
7. Nahrávky originálu a jednotlivých tlumočení (na přiloženém CD)

Příloha 1 – Dotazník pro tlumočníky

Číslo respondenta:.....

Doba studia

V jaké fázi studia se momentálně nacházíte?

- ☐ Student 1. ročníku nav. Mgr. Tlumočnictví CS-EN

○ 2. obor:.....

Pokračujte v části A.

- ☐ Student 2. nebo vyššího ročníku nav. Mgr. Tlumočnictví CS-EN

○ 2. obor:.....

Pokračujte v části A.

- ☐ Absolvent Tlumočnictví CS-EN na ÚTRL v roce:.....

○ 2. absolvovaný obor:.....

Pokračujte v části B.

A Studenti Tlumočnictví

1. Kolik semestrů ST jste absolvoval/a v kombinaci EN-CS? (ST, ST s listem, ST + šušotáž apod.)

.....

2. Kolik semestrů ST jste absolvoval/a v jiné jazykové kombinaci?

.....

3. Jak často jste simultánně tlumočil/a během posledního půl roku? Uveďte přibližný počet hodin týdně (popř. měsíčně), včetně samostudia.

.....

B Absolventi ÚTRL

1. Jste po absolvování ÚTRL aktivní v tlumočnickém oboru?

☐ Ano

☐ Ne

Doplňte (např. ano, ale pouze v KT; tlumočil/a jsem pouze v prvním roce po ukončení studia apod.):

.....

2. Jak často jste simultánně tlumočil/a během posledního půl roku? Uveďte přibližný počet dní.

.....

Příloha 2 – Dotazník pro posluchače

Posluchači simultánního tlumočení

Číslo respondenta:.....

Nejprve si přečtete otázky, poté si pusťte první nahrávku a soustředte se na výkony tlumočnicků, hlavně na jazykovou stránku projevu. Vyplňte odpovědi k první nahrávce a opakujte totéž u druhé a třetí nahrávky. V každé nahrávce hodnotíte dva tlumočníky (Tlumočení 1 = 1. polovina projevu, Tlumočení 2 = 2. polovina projevu). Vyplňte prosím číslo nahrávky (2-3místné číslo v názvu souboru).

Uved'te prosím svůj věk:.....

1. NAHRÁVKA, číslo:.....

Ohodnot'te jazykovou úroveň češtiny: (1 = výborná; 5 = velmi špatná)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Najal/a byste si tohoto tlumočníka? (1 = určitě; 5 = v žádném případě)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Které tlumočení bylo podle vás celkově lepší?

1

2

2. NAHRÁVKA, číslo:.....

Ohodnot'te jazykovou úroveň češtiny: (1 = výborná; 5 = velmi špatná)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Najal/a byste si tohoto tlumočníka? (1 = určitě; 5 = v žádném případě)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Které tlumočení bylo podle vás celkově lepší?

1

2

3. NAHRÁVKA, číslo:.....

Ohodnot'te jazykovou úroveň češtiny: (1 = výborná; 5 = velmi špatná)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Najal/a byste si tohoto tlumočníka? (1 = určitě; 5 = v žádném případě)

Tlumočení 1:   1   2   3   4   5

Tlumočení 2:   1   2   3   4   5

Které tlumočení bylo podle vás celkově lepší? 1 2

Příloha 3 – Přepis originálu

I mentioned in the first part of my speech an anti-obesity campaign which was started recently and which involved researchers basically watching what students order at take-aways at lunch time, then choosing the seventy three most popular dishes and then carrying out some nutrition analysis on these dishes. And I said already that the results were quite scary in some cases with some of the foods proving to be extremely unhealthy. And I'd like to go into a little bit more detail in the second half of the speech. Some of these dishes, it turned out, contained as much as seven point four grams of salt. And that is one point four grams more than our daily recommended allowance. We should be consuming no more than six grams per day. Some of these dishes had up to two and a half times the official daily limit for saturated fat intake which is already twenty grams which is relatively high. And sixty nine of the seventy three products would be classed as red or amber using the traffic light food labelling scheme that the Food Standards Agency would like to impose on all retailers. The worst offenders included a dish made up of a kebab and chips and this dish contained over one thousand five hundred calories, in that dish alone, over seven grams of salt and over twenty five grams of saturated fat which is frankly quite terrifying. The study also found interestingly that most of the dishes that were sold in these take-away outlets contained much more salt and much more fat than comparable dishes served at some of the well-known high street junk food chains like for example KFC or McDonalds. Obviously, KFC, McDonalds and others like Burger King for the last couple of years mainly for PR reasons have been trying I think to make their food a little healthier so obviously they're getting somewhere with that. The findings of the study and then the subsequent campaign have prompted course for more Head Teachers to forbid pupils from leaving schools during breaks. Others however would rather the onus went on schools and they're saying that parents should be making sure that children aren't simply given money to buy whatever they want at lunchtime because people feel that parents in that way are subsidising their children's junk food habits. So instead, they're suggesting, is that parents should pay schools directly for school meals and this way hopefully children will be consuming more nutritious school meals rather than eating junk food. Other suggestions include trying to make dining halls at schools much more appealing to pupils. Or for example agreeing deals with local take-away outlets suggesting that they don't open at school lunchtime for example but I'm not sure how well that would go down since presumably they make plenty of money from school kids at lunchtime. Councils are also

working with outlets apparently to try and help them to reformulate their products in order to make them healthier by stripping out some of the fat and some of the salt. Now personally I'd say that parents should be taking responsibility for what their children consume whether or not they're at home and that they shouldn't always be passing the buck on to local councils or schools. Unfortunately, not all parents respond particularly well to healthy eating initiatives. I don't know if you remember those awful images of mothers desperately trying to pass fish and chips and hamburgers through the school gates when Jamie Oliver was fighting for healthy school meals involving more vegetables. Let just hope that we don't see the same thing happening if schools do decide to adopt stay-on-site policies over break time. Thank you.

Příloha 4 – Počty a druhy chyb u jednotlivých tlumočnicků

Tlumočník	Narušení plynulosti projevu	Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby	Celkový počet chyb	Počet chyb na 100 slov
Z1	10	5	8	4	27	7,5
Z2	13	12	5	5	35	10,2
Z3	7	16	14	7	44	12,5
Z4	8	1	10	6	25	8,9
Z5	6	4	6	4	20	6,4
Z6	11	7	12	8	38	11,6
Z7	5	5	6	1	17	6
Z8	4	5	9	2	20	8
Z9	20	2	7	3	32	11,9
Z10	6	7	8	7	28	7,7
Průměr	9,0	6,4	8,5	4,7	28,6	9,1

Tabulka 3a – Počty a druhy chyb u začátečníků

Tlumočník	Narušení plynulosti projevu	Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby	Celkový počet chyb	Počet chyb na 100 slov
S1	11	8	4	4	27	7,2
S2	11	2	4	3	20	5,8
S3	14	1	11	2	28	6,8
S4	9	6	4	3	22	6
S5	10	7	7	5	29	9,9
S6	19	3	8	2	32	8,8
S7	11	1	3	4	19	5,4
Průměr	12,1	4,0	5,9	3,3	25,3	7,1

Tabulka 3b – Počty a druhy chyb u pokročilých studentů

Tlumočník	Narušení plynulosti projevu	Lexikální chyby	Syntaktické chyby	Morfologické chyby	Celkový počet chyb	Počet chyb na 100 slov
A1	3	2	3	6	14	2,9
A2	0	3	1	2	6	1,4
A3	9	2	3	4	18	4,1
A4	10	5	4	5	24	4,7
A5	1	0	2	2	5	1,2
Průměr	4,6	2,4	2,6	3,8	13,4	2,9

Tabulka 3c – Počty a druhy chyb u absolventů

Příloha 5 – Hodnocení posluchačů

Tabulky 4a a 4b zobrazují pořadí tlumočnicků dle získané průměrné známky za jazykovou úroveň češtiny. V tabulce 4a jsou uvedeny průměrné výsledky za celý projev tlumočnicka. Protože se však hodnocení obou polovin tlumočení často liší, je vedle tabulky 4a zobrazena ještě zpřesňující tabulka 4b s vyhodnocením jazykové úrovně u jednotlivých částí projevů. Ve třetím sloupci u obou tabulek je pro srovnání uveden počet formálních chyb dle klasifikace této práce.

Tlumočnick	Průměrné hodnocení	Počet chyb
A1	1,61	14
A2	1,67	6
Z2	2,17	35
Z3	2,22	44
A4	2,28	24
S7	2,39	19
Z10	2,56	28
S3	2,72	28
Z4	2,78	25
S1	2,78	27

Tlumočnick (polovina projevu)	Průměrné hodnocení	Počet chyb
A1 (2)	1	4
A2 (2)	1,44	3
Z2 (1)	1,67	10
A2 (1)	1,89	3
Z3 (2)	2,11	22
Z10 (2)	2,11	10
A1 (1)	2,22	10
A4 (2)	2,22	7
Z3 (1)	2,33	22
A4 (1)	2,33	17
S7 (2)	2,38	4
S7 (1)	2,4	15
Z4 (2)	2,56	11
S1 (2)	2,56	11
S3 (1)	2,6	10
Z2 (2)	2,67	25
S3 (2)	2,89	18
Z4 (1)	3	14
Z10 (1)	3	18
S1 (1)	3	16

Tabulky 4a a 4b – Srovnání průměrné známky za jazykovou úroveň češtiny s počtem chyb v jednotlivých částech tlumočnického výstupu

Tabulky 5a a 5b ukazují, jakou průměrnou známku za výsledný dojem získali jednotliví tlumočníci a jednotlivé poloviny tlumočení. Ve třetím sloupci je uveden rozdíl mezi získaným hodnocením za jazykovou úroveň češtiny a hodnocením celkového vyznění tlumočení (kladná čísla značí zlepšení průměrné známky oproti hodnocení jazyka, záporná čísla naopak zhoršení tohoto hodnocení oproti známce za jazykovou úroveň).

Tlumočník	Průměrné hodnocení	Rozdíl oproti hodnocení jazyka
A1	1,28	0,33
A2	1,56	0,11
A4	2,22	0,06
Z3	2,44	-0,22
Z2	2,5	-0,33
S7	2,67	-0,28
Z10	2,94	-0,38
S1	3	-0,22
S3	3,06	-0,34
Z4	3,39	-0,61

Tlumočník (polovina projevu)	Průměrné hodnocení	Rozdíl oproti hodnocení jazyka
A1 (2)	1	0
A1 (1)	1,56	0,66
A2 (1)	1,56	0,33
A2 (2)	1,56	-0,12
Z2 (1)	1,89	-0,22
A4 (2)	2	0,22
Z3 (1)	2,44	-0,11
Z3 (2)	2,44	-0,33
S7 (1)	2,44	-0,04
A4 (1)	2,44	-0,11
S3 (1)	2,56	0,04
Z10 (2)	2,67	-0,56
S1 (1)	2,89	0,11
S7 (2)	2,89	-0,51
Z2 (2)	3,11	-0,44
S1 (2)	3,11	-0,55
Z4 (2)	3,22	-0,66
Z10 (1)	3,22	-0,22
Z4 (1)	3,56	-0,56
S3 (2)	3,56	-0,67

Tabulky 5a a 5b – Srovnání průměrné známky za celkové hodnocení tlumočnického projevu s průměrným hodnocením jazykové úrovně češtiny v tlumočení

Tabulky 6a a 6b ukazují, kolik bodů získala ve třetí otázce dotazníku jednotlivá tlumočení, tedy kolikrát byly tyto části vyhodnoceny jako lepší než druhá polovina projevu. Třetí sloupec značí, o kolik příček v žebříčku se daná část tlumočení posunula ve srovnání s hodnocením celkového dojmu v druhé otázce dotazníku (kladná čísla označují postup vzhůru oproti druhé otázce, záporná posun dolů oproti druhé otázce).

Tlumočník	Získané body (maximum = 18)	Změna pořadí oproti tabulce 5a
A1	16	0
A2	13	0
A4	12	0
Z3	12	1
S7	8	1
Z2	7	-1
Z10	7	1
S1	7	2
S3	5	0
Z4	3	0

Tlumočník (polovina projevu)	Získané body (maximum = 9)	Změna pořadí oproti tabulce 5b
A1 (2)	9	0
A1 (1)	7	0
A2 (1)	7	0
Z3 (1)	7	5
A2 (2)	6	-3
A4 (1)	6	2
A4 (2)	6	1
Z2 (1)	5	-3
Z3 (2)	5	-1
S7 (2)	5	5
Z10 (1)	4	6
S1 (2)	4	4
S3 (1)	4	0
Z10 (2)	3	-2
S1 (1)	3	-1
S7 (1)	3	-7
Z2 (2)	2	-2
Z4 (2)	2	0
Z4 (1)	1	0
S3 (2)	1	0

Tabulky 6a a 6b – Srovnání pořadí tlumočnických projevů při hodnocení celkové kvality tlumočení metodou porovnávání (lepší/horší) oproti metodě známkování na škále 1–5

Tabulka 7 ukazuje, kolik ze dvou možných bodů získal tlumočník v souboji s ostatními tlumočníky (zda uspěla při porovnávání s daným tlumočníkem jedna ze dvou polovin, obě, či žádná). Čísla v řádcích značí, kolik bodů tlumočník získal na úkor tlumočníka ve sloupci. Čísla ve sloupcích naopak udávají, kolik bodů tlumočník ztratil v souboji s tlumočníkem na řádku. Součtem bodů v řádcích vyjde celkový počet získaných bodů pro daného tlumočníka.

Tlumočník	Z2	Z3	Z4	Z10	S1	S3	S7	A1	A2	A4
Z2		0	2	2	1	1	0	0	0	1
Z3	2		1	1	2	1	2	1	2	0
Z4	0	1		0	1	1	0	0	0	0
Z10	0	1	2		0	1	1	1	1	0
S1	1	0	1	2		2	1	0	0	0
S3	1	1	1	1	0		1	0	0	0
S7	2	0	2	1	1	1		0	0	1
A1	2	1	2	1	2	2	2		2	2
A2	2	0	2	1	2	2	2	0		2
A4	1	2	2	2	2	2	1	0	0	

Tabulka 7 – Získané body ze vzájemného porovnávání tlumočnicků metodou lepší/horší